

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

YENİÇAĞ BİLİM DALI

MÜHİMME DEFTERLERİNE GÖRE MARAŞ EYALETİ (1720-1730)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

AYSUN KAYA

170471103

Danışman

DOÇ. DR. UĞUR KURTARAN

KARAMAN 2021

T.C.

KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

YENİÇAĞ BİLİM DALI

MÜHİMME DEFTERLERİNE GÖRE MARAŞ EYALETİ (1720-173

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

AYSUN KAYA

170471103

Danışman

DOÇ. DR. UĞUR KURTARAN

KARAMAN 2021

ENSTİTÜ TEZ ONAY FORMU

Doküman No	FR-285
İlk Yayın Tarihi	05.02.2018
Revizyon Tarihi	27.10.2020
Revizyon No	01
Sayfa No	1/1

MÜHİMME DEFTERLERİNE GÖRE MARAŞ EYALETİ (1720-1730)

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 30.07.2021

Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 12.07.2021 tarih ve 25/638 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Hazırlayan

Kalite Sistem Onayı

ÖNSÖZ

Osmanlı Devleti, hâkimiyeti geniş sınırlara ulaşan bir imparatorluktu. Bu büyük imparatorluk merkezden atanan devlet görevlileri aracılığıyla idare edilirdi. Fakat devlet görevlileri kesinlikle özerk bir yapıya sahip değildi ve merkezi yönetim anlayışı çerçevesinde hareket ederlerdi. Bu yöneticilere payitahttan gönderilen emirler, çeşitli bilgilendirme veya görevlendirmeler Mühimme Defterlerine kaydedilirdi. Divan-ı Hümâyûnda karara bağlanan konuların yazıya geçirildiği bu defterler Osmanlı Devleti tarihi için oldukça önem arz etmektedirler.

Araştırma konumuzu oluşturan 1720-1730 yılları arasındaki Maraş eyaletinin genel durumunu ortaya koyabilmek adına Mühimme Defterlerinden faydalanılmıştır. Bu kapsamda yine 1720-1730 yılları arasında tutulan 130-131-132-133-134-135-136 numaralı Mühimme Defterlerinin transkripsiyon ve değerlendirilmesi yapılmıştır. Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Divan-ı Hümâyûn'un oluşumu, özellikleri, nasıl bir yapıya sahip olduğu, görevleri vb. konulara değinilmiştir. Akabinde Mühimme Defterleri hakkında genel bilgiler ile defterlerin muhteva özellikleri ve kaynak değeri hakkında bilgiler aktarılmıştır. Birinci bölümde Maraş isminin kökeni, Maraş eyaletinin coğrafi özellikleri ve ayrıca 1730 yılına kadar olan Maraş tarihi hakkında bilgiler verilmiştir. İkinci bölümde ise 130-136 numaralı Mühimme Defterlerinin Maraş ile ilgili hükümleri transkribe edilmiştir. Bu bölümde transkripsiyonu yapılan hükümlerin kısa özetlerine de yer verilmiştir. Son olarak çalışmanın üçüncü bölümünde ise okunan hükümlerinin teknik ve diplomatik özelliklerine yer verilmiş ve hükümlerin değerlendirilmesi yapılmıştır.

Çalışmanın hazırlanmasında, özellikle kaynakların temini ve okunması aşamasında yardımlarını ve desteğini esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. Uğur Kurtaran'a, aileme, bu süreçte her zaman desteğiyle yanımda olan kıymetli arkadaşlarıma ve ayrıca Gamze Bilgisever'e ve Osman Nazım Kara'ya teşekkürü bir borç bilirim.

Aysun KAYA

Karaman 2021

ÖZET

Osmanlı tarihinin en önemli kaynaklarından biri olan Mühimme Defterleri sosyal, siyasi, iktisadî birçok kararı muhteva etmesi hasebiyle önemli bir başvuru kaynağıdır. Bu defterlerde Osmanlı Devleti'nin sosyal, kültürel ve iktisadî yapısı başta olmak üzere devletin halkla ilişkisi, savaş tarihi, lojistik bilgiler, taşra teşkilatı hakkında bilgiler gibi birçok bilgi bulmak mümkündür.

Bu çalışmada 1720-1730 yıllarını kapsayan 130-136 numaralı toplam 7 Mühimme Defterinden çıkarımlar yapılarak ilgili tarihler arasında Maraş eyaletinin genel yapısı üzerinde tespit ve değerlendirilmelerde bulunulmuş, Osmanlı Devleti'nin bu dönemdeki askeri ve iktisadî durumunun taşradaki yansımaları üzerinde durulmuştur. Çalışmanın ana kaynağı oluşturan 130-136 numaralı Mühimme Defterlerinde Maraş ile ilgili 185 hüküm tespit edilmiştir. Bu tarihlerde bir eyalet merkezi olan Maraş'ta başta ordu olmak üzere iskân, eşkıyalık, bölgedeki aşayış sorunları gibi çeşitli konuların yer aldığı kayıtlar görülmektedir. Çalışmamızda; bu hükümlerin analizi yapılarak Maraş eyaletinin Osmanlı Devleti için nasıl ehemmiyeti bulunduğu hususunda değerlendirmeler yapılmış, Mühimme Defterlerinin tanımı ve genel özellikleri hakkında bilgi verilmiş ve ayrıca Maraş'ın ilk çağlardan 1730 yılına kadar olan süreci ve tarihi gelişimi hakkında bilgi verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: XVIII. Yüzyıl Maraş, Mühimme Defteri, Divân-ı Hümâyûn, Osmanlı Devleti.

ABSTRACT

Mühimme Books, one of the most important sources of Ottoman history, are an important source of reference because they contain many social, political and economic decision. In these books, it is possible to find a lot of information about the social, cultural and economic structure of the Ottoman Empire, especially the relations of the state with the public, the history of the war, logistic information, information about the provincial organization.

In this study, a total of 7 Mühimme Books numbered 130-136 covering the years 1720-1730 were deciphered and evaluated on the general structure of Maraş province between the relevant dates, and the reflections of the military and economic situation of the Ottoman Empire during this period in the province were emphasized. In the Mühimme Books 130-136, which is the main source of the study, 185 provisions related to Maraş were identified. At these dates, there are records of various issues such as settlement, banditry, public order problems in the region, especially in the army, in Maraş, which is a provincial center. In our study, we analyzed these provisions and evaluated how Maraş province was important for the Ottoman Empire, provided information about the definition and general characteristics of Mühimme Books, as well as information about the process and historical development of Maraş from the early ages to 1730.

Key Word: XVIII. Century Marash, Ottoman Empire, Divân-ı Hümâyûn, Mühimme Register.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	v
KISALTMALAR.....	vi
TEZ HAKKINDA	vii
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	21
MARAŞ'IN TARİHÇESİ	21
1.1 Maraş'ın Coğrafi Özellikleri	21
1.2. Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Maraş	22
1.2.1. Eski Çağda Maraş.....	23
1.2.2.Müslüman Arapların Fethinden Selçuklu Türkleri Dönemine Kadar Maraş.	23
1.2.3. Selçuklu Devleti Döneminde Maraş	27
1.2.4. Dulkadiroğulları Beyliği Döneminde Maraş	29
1.2.5. Osmanlı Devleti Dönemi'nde Maraş	31
1.2.6. 18. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Devleti'nin Genel Durumu Ve Maraş.....	35
İKİNCİ BÖLÜM	41
2.1. HÜKÜMLERİN ÖZETLERİ.....	41
2.1.1. 130 Numaralı Mühimme Defterindeki Maraş İli İlgili Hükümler	41
2.1.2. 131 Numaralı Mühimme Defterindeki Maraş İle İlgili Hükümler	51
2.1.3. 132 Numaralı Mühimme Defterindeki Maraş İle İlgili Hükümler	60
2.1.4. 133 Numaralı Mühimme Defterindeki Maraş İle İlgili Hükümler	65
2.1.5. 134 Numaralı Mühimme Defterindeki Maraş İle İlgili Hükümler	72
2.1.6. 135 Numaralı Mühimme Defterindeki Maraş İle İlgili Hükümler	80
2.1.7. 136 Numaralı Mühimme Defterindeki Maraş İle İlgili Hükümler	90
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	98
3. TRANSKRİPSİYONU YAPILAN HÜKÜMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	98
3.1. Hükümlerin Diplomatik Ve Teknik Özellikleri.....	98
3.2. Hükümlerin İçerik Özellikleri	101

3.2.1 Ordu Ve Sefer İle İlgili Hükümler	103
3.2.2. Vergi Ve Tımarla İlgili Hükümler.....	106
3.2.3. İskan ve Göç İle İlgili Hükümler	113
3.2.4. Eşkıyalık İle İlgili Hükümler	117
3.2.5. Diğer Konularla İlgili Hükümler.....	121
SONUÇ.....	123
KAYNAKÇA	126
EKLER.....	133

KISALTMALAR

Bkz.	Bakınız
BOA	Başbakanlık Osmanlı Arşivi
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
DİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
Ed.	Editör
H.	Hicri
Hz.	Hazretleri
M.	Miladi
M.D	Mühimme Defteri
M.Ö.	Milattan önce
M.S.	Milattan sonra
Nr.	Numara
S.	Sayı
s.	Sayfa
TTK.	Türk Dil Kurumu
Vb.	Ve benzeri
Vs.	Vesaire
Yay.	Yayınları

TEZ HAKKINDA

18.yüzyılın başlarında 1720-1730 yılları arasında Maraş eyaletinin Osmanlı Devleti için sosyal, iktisadî ve askerî açıdan nasıl bir yere sahip olduğu ve Maraş eyaletinin genel durumu bu çalışmanın problemini oluşturmuştur. Çalışmanın amacı Divân-ı hümayûnda alınan kararların yazıldığı Mühimme defterlerinde 1720-1730 yılları arasını kapsayan hükümlerden faydalanarak Maraş eyaletinin ilgili dönemlerindeki genel durumu, bölgenin Osmanlı Devleti için nasıl bir öneme haiz olduğu ve bölge genelindeki sorunların aydınlatılmasıdır. Taradığımız 130-136 numaralı Mühimme defterlerinin Türkçe özetleri bulunmamaktadır ve bu defterler Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır. Konuyla ilgili mevcut literatürden de faydalanılmıştır. Öncelikle çalışmanın ana kaynağını oluşturan Mühimme defterlerindeki hükümlerin tek tek taranması yapılmış ve 1720-1730 yılları arasında Maraş eyaletiyle ilgili hükümler tespit edilmiştir. Daha sonra tespit edilen bu hükümlerin transkripsiyon ve özeti yapılmıştır. Transkripsiyon ve özet çalışmasının ardından ilgili hükümler hakkında değerlendirilmeler yapılmış ve sonucunda birtakım bulgulara ulaşılmıştır.

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nde devlet işleri Divân-ı Hümâyûn'da görüşülüp karara bağlanırdı. Burada alınan kararlar beylikçi kaleminden çıkan mühimme defterlerine hükümler halinde kaydedilirdi. Bu defterler devlet ile halk arasındaki iletişimi sağlayan bir köprü görevi de görmekteydi. Halktan gelen şikâyetler Divân-ı Hümâyûn'da görüşülür, padişah tarafından karara bağlanır ve konuyla ilgili bölge yöneticisine hüküm gönderilirdi. Mühimme defterleri bu açıdan Osmanlı Devleti tarihi araştırmalarında önemli bir yer tutmaktadır. Defterler birinci elden kaynaklar arasında olmakla birlikte aynı zamanda güvenilirliği bakımından da önemlidirler. Mühimme defterlerinden faydalanarak yazıldıkları dönemde gönderildikleri yere göre o tarihlerde eyalet ve sancakların genel durumu, iktisadî ve siyasi durumu ile ilgili birçok bilgiye ulaşılabilir. Ayrıca bu defterlerden istifade ederek bir bölgenin idarî ve nüfus yapısı, hangi rütbedeki yönetici tarafından yönetildiği, şehirlerdeki asayiş olayları vb. birçok detaya ulaşmak mümkündür. Bu açıdan defterler Osmanlı Devleti tarihi araştırmaları yapılırken çeşitli alanlarda sürdürülen çalışmalarda büyük önem arz etmektedir.

Bu çalışmada 1720-1730 yılları arasında Maraş eyaleti ile ilgili mühimme defterlerinden yararlanarak belirtilen tarihlerdeki dönemle ilgili sosyal, siyasi ve iktisadî birtakım değerlendirmelerde bulunulmuştur. Araştırmanın ana kaynağı mühimme defterleridir ve çalışma bu minvalde hazırlanmıştır.

Çalışmanın başlangıç aşamasında 130,131,132,133,134,135,136 numaralı mühimme defterlerinde yer alan Maraş ile ilgili hükümler ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir. Ardından söz konusu hükümlerin transkripsiyonu yapılmıştır. Ayrıca bahsedilen dönemlerde Maraş hakkında detaylı bilgi edinmek amacıyla mevcut literatürdeki diğer telif eserlere de başvurulmuştur. Mühimme defterleri ve Maraş eyaleti hakkında yüksek lisans ve doktora tezlerinin yanında birçok kitap ve makale de bulunmaktadır. Yapılan bu çalışmalardan bazıları şunlardır¹.

¹ Çalışmanın yapıldığı sırada mühimmelerin transkripsiyon ve özetlerinden yapılan tez çalışmalarından tespit edilebilenlerin bazıları şunlardır: Mehmet Ali Tan, *99 Numaralı Mühimme Defteri Transkripsiyonu Ve Değerlendirmesi (91-180)*, Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bitlis 2015; Zafer Şahin, *72 Numaralı Mühimme Defteri(H. 1002-1003) (VR. 231-473) İnceleme-Metin*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2014; M. Alper Yayvan, *96 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu Ve Değerlendirilmesi (H. 1089-1090/M.1678-1679)*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2014; Aysel Ağbaba, *XVI. Yüzyıl Mühimme Defterlerine Göre Kars(1555-1637)*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kars 2014; Yunus Emre Ciloşoğlu, *XVI. Yüzyıl Mühimme Defterlerine Göre Kütahya*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek

Lisans Tezi, Kütahya 2011; Selda Öztürk, *Mühimme Defterleri'nde Bolu Sancağı Ve Bolu'da Eşkıyalık (H. 961-993, M. 1553-1585)*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu 2010; Arif Sarı, *Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devleti'nde Görülen Toplumsal Suçlar Ve Alınan Tedbirler*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2009; Ali Rıza Yağlı, *75-127 Numaralı Mühimme Defteri'nde Çorum Sancağı*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2007; Aydın Acar, *74 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu Ve Değerlendirilmesi(121-141)*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2015; Sevilay Sakarya, *43 Numaralı Mühimme Defteri (H.988/M. 1580) Transkripsiyon Ve Değerlendirme(s.1-108)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2014; Aziz Atlı, *22 Numaralı Mühimme Defteri'nin(H.981/M. 1573) Transkripsiyon Ve Değerlendirilmesi(s.215-351)*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kayseri 2013; Abid Yaşaroğlu, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Koğuşlar 888 Numaralı Mühimme Defteri (1a.260a. Tahlil Ve Transkripsiyon)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995.

Mühimme Defterlerinin ana kaynak olarak kullanıldığı ve bu defterlerdeki hükümlerden yola çıkarak hazırlanan araştırmalardan yapılan tez çalışmalarından tespit edilebilenlerin sayısı 22'dir. Bu tez çalışmalarından bazıları şunlardır: Selma Atabay, *Mühimme Defterlerine Göre XVII. Yüzyılda Aydın Livası*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Aydın 2008; Mehmet Emin Topdemir, *3, 5, 6 Numaralı Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devletinde Kültür Ve Sosyal Hayat Bakımından İstanbul'un Yeri (H. 926-974/M. 1520-1566)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2013; Mıhrıban Artan, *Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devleti'nde Eşkıyalık Hareketleri(1626-1631)*, Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mardin 2016; Çağrı Onar, *1575-1600 Yılları Arasında Mühimme Defterlerine Göre Merkez Taşra İlişkileri: Halep Eyaleti Örneği*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Tokat 2017; İlhan Gök, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi 168 Numaralı Mühimme Defteri (s. 200-376) (1183-1185/1769-1771) Transkripsiyon, Değerlendirme*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007; Özlem Yılmaz Solak, *Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devleti'nde Suhte İsyanları(1558-1576)*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2014.

Mühimme defterleri ve Divân-ı Hümayûn ile ilgili diğer kaynaklar şu şekildedir: Mustafa Kılıç, "Osmanlı Tarih Araştırmalarında Mühimme Defterlerinin Yeri Ve 107 Numaralı Mühimme Defteri" *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. VII, S. II, Sivas 2003; Ahmet Mumcu, *Hukuksal Ve Siyasal Karar Organı Olarak Divân-ı Hümayûn*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay. , Ankara 1976, Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili(Diplomatik)*, TTK Yay., Ankara 2013; Mübahat S. Kütükoğlu, "Mühimme Defteri", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXXI, 2006, s. 520-523; Ferit Devellioğlu, *Osmalica- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Bsk. 26, Ankara 2010; *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, T.C Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı, İstanbul 2000; Feridun M. Emecen, "Osmanlı Divânının Ana Defter Serileri: Ahkâm-ı Mirî, Ahkâm-ı Kûdûd-ı Mühimme Ve Ahkâm-ı Şekâvet", *Türkiye Araştırmaları Literatür dergisi*, C. 3, S. 5, İstanbul, s. 107-139; Mustafa Kılıç, "Osmanlı Tarih Araştırmalarında Mühimme Defterlerinin Yeri Ve 107 Numaralı Mühimme Defteri", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. VII/2, Sivas 2003.

Maraş ile ilgili yapılan tez çalışmalarından bir kısmı şunlardır: Uğur Kurtaran, "Sultan Birinci Mahmud Döneminde(1730-1754)Maraş Valileri", *Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu*, ed. Cevdet Kabakçı-Serdar Yakar, C. II, Kahramanmaraş 2012; Adnan Gürbüz, "16.-17. Yüzyıllarda Maraş Şehrinde Sosyal Ve Ekonomik Hayat", *Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. II, S. 9,2009, s.166-170; Sadettin Paksoy-Abdullah Soysal-Cevat Söylemez, "Osmanlı Döneminde Kahramanmaraş'ın Ekonomik Ve Ticari Hayattaki Yeri", *Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu*, ed. Cevdet Kabakçı- Serdar Yakar, C. I, Kahramanmaraş 2012; Harun Şahin, *XX. Yüzyılın Başlarında Maraş Sancağı'nın İktisadî, Malî Ve Sosyal Durumu*, ed. Yaşar Alparslan, Dulkadiroğlu Belediyesi Maraş Kültür Tarih Yayınları, Kahramanmaraş 2015; Mücteba İlgürel, "Celâlî İsyanları", *DİA*, C. VII, İstanbul 1993, s. 252-257; Remzi Kılıç, "Kanuni Devri Başlarında(1520-1535) Osmanlı Yönetiminde Dulkadiroğulları", *Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu*, ed. Cevdet Kabakçı- Serdar Yakar, C. I, Kahramanmaraş 2012; İlhan Şahin, "Dulkadır Eyaleti", *DİA*, C.IX, İstanbul 1994, s. 552-553; Hasan Arslan, *17. Yüzyılda Maraş Sancağı(Siyasi, İdari, İktisadi ve İçtimai Tarihi)*, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmış Doktora Tezi, Kayseri 2014; Refet Yınanç, "Dulkadiroğulları", *DİA*, C. IX, İstanbul 1994, s. 553-557; Ayhan Doğan, *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Maraş*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya 1999; İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi*, Ukde Yay., Kahramanmaraş 2011; Nermin Gümüştalan, *XX. Yüzyılın İlk Yarısında*

Divân-ı Hümâyûn ve Mühimme Defterleri

Osmanlı Devleti ortaya çıktığı ilk andan itibaren müesseseseleşmeye başlamış ve zaman içinde devletin ihtiyacı doğrultusunda teşkilatlanmasını devam ettirmiştir. Bu teşkilatlanma, devletin gelişmesi ve yükselmesinde oldukça etkili olmuştur. Bu çerçevede Osmanlı Devleti, devletin ve halkın düzenini sağlamak için çeşitli kurumlar geliştirmiş veya bu kurumları kendi teşkilat anlayışına göre dönüştürmüştür. Zaman içinde eskimiş ve işlevini kaybetmiş kurumların yerine alternatif kurumlar getirerek yeni yöntemler denemiştir. İşte bu kurumlardan biri olan Divân-ı Hümâyûn, devletin en önemli organlarından biridir. Divânda devlete ait önemli konular görüşülerek karara bağlanırdı. Burada karara bağlanan konular beylikçi kaleminden çıkan mühimme defterlerine kaydedilirdi². Bu defterler, Divan-ı Hümâyûn'da müzakere edilen ve karara bağlanan siyasî, sosyal, askeri ve iktisadî konuların kaydedildiği defterler olup günümüze kadar gelebilmiştir. Bu açıdan bu defterler Osmanlı Devleti'nin çeşitli alanlarına ışık tutacak birçok bilgi ihtiva etmektedirler. Mühimmeler, Osmanlı Devleti hakkında bilgi veren birinci elden kaynakların en önemlileri arasındadır ve Osmanlı tarihi araştırmacılarının istifade edebilecekleri onlarca bilgiyi içermektedirler. Ayrıca konular hakkında güvenilir bilgi vermeleri sayesinde araştırmacılar tarafından oldukça rağbet görmektedirler. Mühimme defterleri koleksiyonu T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde bulunmaktadır. Fakat günümüze ulaşmış en eski iki mühimme defteri olan 1544 ve 1552 tarihli defterler Topkapı Sarayı'nda bulunmaktadır³ T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi'nde yer alan 1553-1915 tarihleri arasında tutulmuş toplam 421 Mühimme Defteri

Maraş (1909-1938), Öncü Basımevi, Ankara 2014; Kemalettin Koç, *Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi*, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş 2010; Abdülhamit Kavak, *Eskiçağlarda Maraş(Başlangıçtan M.S. 376 Yılına Kadar)*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2012; Tufan Gündüz, “Maraş”, *DİA*, C. XXIV, İstanbul 2001, 196-197; İlyas Gökhan, *İlkçağdan Dulkadirililere Kadar Maraş*, Ukde Yay., Kahramanmaraş 2008; İbrahim Solak, *XVI. Asırda Maraş Kazâsı*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmış Doktora Tezi, Konya 2002; Ahmet Eyicil, *Yakın Çağda Kahramanmaraş*, Ukde Yay., Kahramanmaraş 2009; İbrahim Gedik, *229 Numaralı Şer'îye Sicili'ne Göre Maraş'ta Hayat*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016; İlyas Gökhan, “Arapların Fethinden Selçuklular Zamanına Kadar Maraş”, *Belleten*, C.LXXIII, S.266 Ankara 2009.

²Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilatı Ve Sosyal Yapı*, TTK Yay. , Ankara 1991, s.20

³ Mübahat S. Kütükoğlu, “Mühimme Defteri”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi (Bundan sonra DİA)*, C. XXXI, 2006, s. 520-523.

mevcuttur⁴. Bu defterlerin türleri (mühimme defteri, Rikab Mühimmesi, Ordu Mühimmesi, Kaymakamlık Mühimmesi) ve bulundukları kataloglar aşağıda ilgili tabloda verilmiştir.⁵

Tablo 1: T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi’ndeki Mühimme Defterlerinin Dağılımı

Katalog Numarası ve Adı	Tarih	Defter Türü	Defter Adedi
989 Numaralı “Divân-ı Hümayûn Defterleri Kataloğu	H.961-1323/M.1553-1905	Rikab Mühimmesi ⁶	13
989 Numaralı Divân-ı Hümayûn Defterleri Kataloğu	H.961-1323/M.1553-1905	Ordu Mühimmesi ⁷	15
989 Numaralı Divân-ı Hümayûn Defterleri Kataloğu	H.961-1323/M.1553-1905	Mühimme Defteri	234
989 Numaralı Divân-ı Hümayûn Defterleri Kataloğu	H.1270-1274/M.1853-1857	Mektum Mühimme	1
989 Numaralı Divân-ı Hümayûn Defterleri	H.961-1323/M.1553-1905	Mahlût Mühimmesi	2

⁴ Özlem Yılmaz Solak, *Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devleti’nde Suhte İsyanları(1558-1576)*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2014, s. 8.

⁵ *Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi*, T.C Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı, İstanbul 2000, s. 7-23.

⁶ Sadrazamın sefere çıktığı veya İstanbul dışında olduğu zamanlarda yerine bakan rikab kaymakamının başkanlık ettiği divanda alınan kararların tutulduğu defterlere rikab mühimmesi denir. Bkz: Muhammet H. Demirsoy, *109 Numaralı Mühimme Defterinin Transkripsiyon Ve Değerlendirmesi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2001, s.2.

⁷ Osmanlı Devleti’nde bazı defterler ordu ile birlikte yola çıkar ve savaş sırasında kurulan divanda alınan kararlar bu defterlere kaydedilirdi. Bu defter serisine Ordu mühimmesi denmektedir. Bkz: Necati Gültepe, *H. 1106-1107 Tarihli Mühimme Defterlerine Göre Devlet Kararları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992, s.XII-XIV.

Katalogu Katalogu			
989 Numaralı Divân-ı Hümâyûn Defterleri Katalogu	H.961-1323/M.1553-1905	Muhzır ⁸ Mühimmesi	1
980 Numaralı Bab-1 Asaî Defterleri Katalogu	H.977-1252/M.1570-1836	Mühimme Defteri Parçası	43
989 Numaralı Mühimme Zeyli Defterleri Katalogu	H.980-1195/M.1572-1780	Mühimme Zeyli	17
989 Numaralı Mühimme-i Asakir Defterleri Katalogu	H.1196-1328/M.1781-1910	Mühimme-i Asakir ⁹	68
980 Numaralı Bab-1 Asaî Defterleri Katalogu	1223-1224/1808-1809	Mühimme-i Mektume ¹⁰	1
989 Numaralı Divân-ı Hümâyûn Defterleri Katalogu	1203-1302/1788-1885	Mühimme-i Mektume	10
989 Numaralı Divân-ı Hümâyûn	H.1119-1333/M.1785-1915	Mühimme-i Mısır Defterleri ¹¹	15

⁸Muhzır sözcüğünün kelime anlamı, şariat mahkemelerinde mübaşir hizmeti gören kimse, yeniçeri ocağında bir yere bağlı bulunmayan müstakil bir kumandan demektir. Bkz: Ferit Devellioğlu, *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Aydın Kitabevi, Bsk. 26, Ankara 2010, s. 788.

⁹1781'den başlayarak askeri teşkilât, tevcihâtlar, askeri alandaki ıslahatlar ve askeriye ile ilgili ve önemli konular hakkındaki hükümlerin suretlerinin kaydedildiği defterlere Mühimme-i Asakir denirdi. Bkz: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, s. 19-23.

¹⁰1788 yılından itibaren de Divân'da görüşülen gizli konulara dair hükümlerin suretleri Mühimme-i Mektûme adı verilen defter serilerine kaydedilmiştir. Yani bu defterler devlete ait gizli kararları ihtiva etmektedirler. Bkz: Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, s. 19-23.

¹¹1705'ten itibaren Mısır ile ilgili konuları içeren hükümler Mühimme-i Mısır defterlerine kaydedilmiştir. Bkz: Ersin Kırca, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi 168 Numaralı Mühimme Defteri(s. 1-200) (1183-1185/1769-1771)*

Defterleri Katalogu			
980 Numaralı Bab- 1 Asaî Defterleri Katalogu	H.1122- 1128/M.1710-1716	Mühimme-i Mısır Defterleri	1

Ayrıca bu defterlerden 3, 5, 6, 7 ve 12 numaralı mühimme defterlerinin tıpkı basım ve indeksleri mevcuttur. 1, 19, 21, 28, 260 ve 261 numaralı mühimme defterlerinin de Osmanlı Türkçesi olarak indeksi bulunmaktadır. İlk 73 numaralı mühimme defterlerinin ise (20, 54, 66,72 hariç) hüküm özetlerinden oluşan özet katalogları bulunmaktadır¹². Mevcut literatürde mühimme defterlerini tanıtan ve temel özellikleri ele alan önemli çalışmalar yer almaktadır¹³. Ayrıca bugüne kadar çeşitli üniversitelerde mühimme defterleri ışığında birçok tez çalışması yapılmıştır ve yapılmaya devam edilmektedir. Bu şekilde yapılan 127 adet tez çalışması tespit edilmiştir. Bu çalışmalardan bazıları defterlerin transkripsiyonu şeklinde bazıları ise mühimme defterlerindeki hükümlerin yorumlanarak kullanılması şeklindedir. Yine bizim ele aldığımız konulara benzer içerikli çalışmalar mevcut olup bu çalışmalarda daha ziyade belirli bir defter üzerinden tespit ve değerlendirmelerde bulunulmuştur. Aynı şekilde mevcut çalışmalar arasında mühimme defterlerinin önemi ve kaynak değerini ele alan eserler bulunmaktadır.

Divân-ı Hümayûn ve Defterlerin Meydana Gelmesi

Mühimme Defterlerine geçmeden önce bu defterlerin tutulduğu büro olan divân-ı hümayûn hakkında bilgi vermek konunun anlaşılması için yararlı olacaktır. Divân kelimesi; menşe itibariyle Aramice bir kelime olup Farsça'ya buradan geçmiştir. Türkçeye ise Farsça ve Arapçadan geçmiştir. Anlam olarak padişah divânı manasına gelmektedir. Bütün İslam devletlerinin siyasi diline girdiğinden dolayı kelime Arapça sanılmıştır. Divân kelimesi eski İran'da malî kayıtların yazıldığı defterlere ve bu defterleri tutan resmi dairelere verilen isimdi. Daha sonra çeşitli kollara ayrılarak Divânü'l-berid, Divânü'l-cünd vs. gibi çeşitli devlet dairelerinin ismi olmuştur. Günümüzde modern Arapça'da divân kelimesi hükümet dairesi

Transkripsiyon, Değerlendirme, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s. X.

¹²Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, s.10.

memurluk yeri, yönetim bürosu gibi anlamlara gelmektedir. Divân kelimesi aynı zamanda Farsça’da ilk Arapça’da ikinci anlamıyla kurul veya toplantı anlamlarına da gelmektedir¹⁴.

Divân-ı Hümayûn, Osmanlı Devleti ile ortaya çıkmış bir kurum değildir. Kökenleri daha önce kurulmuş İslam, Türk ve Türk-İslam devletlerine dayanmaktadır. İslam’ın ilk devirlerinden itibaren ve Orta Asya Türk devletlerinde divân kurumunun mevcut olduğu görülmektedir. Hz. Muhammet’in mescitte bazı işleri görüşüp karara bağladığı bilinmektedir. Burada bir divan kurumunun mevcudiyeti olmasa da pratikte konuları görüşme ve karara bağlama işi divânı işaret etmektedir. Fakat divân kavramı İslam Devleti’ne Hz. Ömer’in halifelik döneminde (634-644) girdi¹⁵. Bu dönemde ortaya çıkan bu kurumun kuruluş amacı; devletin artan malî kaynaklarını belli bir düzene koymaktır. Böyle bir sistemin kurulma fikri ise İran asıllı bir Müslüman’ın önerisiyle oldu. Daha sonra malî işlerin yürütüldüğü dairenin ismi divân olarak zikredilmeye başlandı. Divân kurumu buradan diğer İslam ve Türk devletlerine geçti. Abbasiler döneminde divân kurumu oldukça gelişme gösterdi ve çeşitlendi¹⁶. Eski Türk devletlerinde ise divân yerine kurultay, toy, devlet meclisi, kengeş meclis (müzakere meclisi) denilen toplantılar yapıldı ve bunlar devletin işleyişinde oldukça önemliydi. Bu toplantılar farklı amaçlar çerçevesinde düzenlenirdi. Bunlar devlet işlerinin görüşüldüğü siyasi ve askeri meclisin yanı sıra, dini ayin ve ibadetler ile birtakım eğlencelerin yapıldığı yerlerdir. Bu toplantılara kağan, ileri gelen devlet erkânı, boy beğleri ve halkın önde gelenleri katılırdı. Burada devlete ait konular müzakere edilir ve bir karara bağlanırdı¹⁷. Türk siyasi topluluklarında milattan önceki asırlardan beri bu meclislere Toy ismi verildiği Oğuz Han Destanı’ndan bilinmektedir. Bu kelime bütün Türk lehçelerinde ve diğer dillerde doğrudan doğruya meclis ve toplantı anlamlarına gelmekteydi ve sonraki asırda ortaya çıkıp bugüne kadar ulaşan Moğolca Kurultay kelimesinin Türkçedeki karşılığıdır¹⁸. Diğer Türk devletlerinde de benzer meclisler bulunmaktaydı. Hun Devleti’nde elçilerin sunduğu teklifleri müzakere eden bir “Hun Seçkinler Meclisi” mevcuttu. Tabgaç Devleti’nde “Devlet ve Nazırlar Meclisi”, Hazar Devleti’nde ise “ihtiyarlar meclisi” vardı. Peçeneklerde de önemli kararlar mecliste alınmaktaydı. Göktürklerde daimî bir devlet meclisi bulunmaktaydı. Bu mecliste sadece devlete ait siyasi ve askeri konular müzakere edilmiyordu. Aynı zamanda

¹⁴Ahmet Mumcu, “Divan-ı Hümayûn”, *DİA*, C. IX, İstanbul 1994, s. 430-432.

¹⁵Mustafa Fayda, “Ömer”, *DİA*, C. XXXIV, İstanbul 2007, s. 44-51.

¹⁶Ahmet Mumcu, *Divan-ı Hümayun*, Phoenix Yay. , Ankara 2007, s. 26.

¹⁷Aydın Yetkin, “Divan-ı Hümayun”, *The Journal Of Academic Social Science Studies*, C.V, S. V, 2012, s. 353-354.

¹⁸İbrahim Kafesoğlu, “Türk”, *DİA*, C. XXXXI, İstanbul 2012, s.487-490.

iktisat ve kültür işleri de burada görüşülüp karara bağlanırdı.¹⁹ Uygurlarda da benzer bir kurumun mevcudiyeti bilinmektedir. Bununla birlikte bu kurumların hepsinin devlet meclisi olduğunu da düşünmemek gerekir. Asya Hun, Peçenek, Avrupa Hun, Tabgaç ve Hazar devletlerindeki kurumlar bir devlet meclisi olmaktan çok “nazırlar meclisi” hüviyetindedir²⁰.

Osmanlı Devleti’nde ise divân, Selçuklu, İlhanlı ve diğer Türk ve İslam devletleri örnek alınarak oluşturulmuştur. Divânın Selçuklularda ismi Divân-ı Ali, İlhanlılarda Divân-ı Kebir olarak geçmekteydi²¹. Osmanlılardaki gelişim sürecinde Divân-ı Hümâyûn adını alan bu yüksek yargı organı, Osmanlı merkez teşkilatı içinde sadrazam başkanlığında bütün devlet ve millet konularının ve sorunlarının konuşulup karara bağlandığı padişaha bağlı bir merci idi. Çalışma ve protokol kuralları kanunnamelerde belirtilmiştir. Kurum, yapı olarak günümüzdeki bakanlar kuruluna benzemektedir²². Osmanlılarda ise devletin ilk dönemlerinden itibaren var olan divân zamanla değişime uğramıştır. Osmanlı Devleti’nin ilk idari örgütü ve divânı Orhan Gazi tarafından kurulmuştur. Osmanlı Devleti’nin kuruluş safhasında Orhan Bey’in kurduğu divân doğal olarak basit bir kurum görünümü arz ediyordu. Divân, bu devirde bir vezir, Bursa kadısı ve Orhan Bey’den oluşan üç kişilik bir oluşumdur. Divâna Orhan Bey bizzat başkanlık etmekteydi. Bunun yanında bu divânda ordu temsil edilmiyordu. Orhan Bey’in son devrinde divân teşkilatında bir değişiklik yapıldı ve ikinci bir vezir ihdas edilerek divânın üyelerinin sayısı üçten dörde çıkarıldı. I. Murad (1360-1389), I. Bayezid (1389-1402), Çelebi Mehmed (1413-1421) dönemlerinde divân gelişimini sürdürmekle beraber kuruluş döneminde en fazla gelişmeyi II. Murad (1421-1451) döneminde gerçekleştirdi. Bu dönemde Edirne Sarayı’nda belli bir yerde düzenli olarak divân toplandığı anlaşılmaktadır. Yine bu dönemde belirli teşrifat kurallarının uygulanmaya başlandığı anlaşılmaktadır ki bu, divânın II. Murat zamanında geliştiğini gösteren bir örnektir. Divân-ı Hümâyûn tam gelişmiş şeklini ise Fatih Sultan Mehmed(1451-1481) zamanında almaya başladı. Ayrıca Divân-ı Hümâyûn adını da bu dönemde aldı²³. Fatih kanunnamesi ile Divân-ı Hümâyûn’da birtakım düzenlemeler yapıldı. Fatih’in getirdiği en büyük yenilik ise divânda padişahın başkanlığının kesin olarak kaldırılması ve bu işin vezir-i azama bırakılmasıdır²⁴. Kurumun süreç içerisindeki oluşumu ve gelişiminin arkasından 1600’lü yıllarda devlet

¹⁹Yetkin, s. 355.

²⁰Kafesoğlu, s. 487-490.

²¹ Halaçoğlu, s. 8-9.

²²Abid Yaşaroğlu, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Koşullar 888 Numaralı Mühimme Defteri (1a.260a. Tahlil Ve Transkripsiyon)*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995, s. 4-5.

²³Mumcu, *Divan-ı Hümayun*, s. 6.

²⁴Süleyman Polat, “17. Yüzyılda Mühimme Defterlerine Göre Kütahya” Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Kütahya 2005, s. 48-50.

işlerindeki konumunda değişmeler meydana geldi. Özellikle Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında divân işlevini yitirdi. Bunun göstergelerinden biri ise Divân-ı Hümâyûn'un toplanma günlerinin eskiye oranla azalmasıdır. Önceden cumartesi, pazar, pazartesi ve salı olmak üzere divan haftada dört kez toplanırdı. Ancak daha sonra pazar ve salı günleri olmak üzere haftada iki defa toplanmaya başladı ve daha sonra önemini kaybetmesinden dolayı tamamen terk edildi. Padişahın Divân-ı Hümâyûn ile ilişkisinin azalması ve vezir-i azam divânının güçlenmesi kurumun önemini yitirmesinde etkili olmuştur²⁵. Ayrıca Divân-ı Hümâyûn'un sadece padişaha bağlı memurların divânı olması ve batı ülkelerindeki benzeri kurumlarda olduğu gibi en azından belli sosyal grupların temsil edilmesi gibi bir özelliğe sahip olmaması kurumun çöküşünü hızlandırmıştır²⁶. Yeniçeri Ocağının kaldırılmasının akabinde II. Mahmud'un(1808-1839)²⁷, merkez örgütünü yeni bir düzenlemeye tabi tutması ve bu arada kabine usulünün kabul edilmesi hem Divân-ı Hümâyûn'un hem de vezir-i azam divânının sonunu getirmiştir. Fakat Divân-ı Hümâyûn bir gösteriş ve merasim aracı olarak, tüm siyasal, idari ve hukuki fonksiyonlardan yoksun bir konumda devletin yıkılmasına kadar varlığını sürdürdü²⁸.

Osmanlı Devleti'nde mühimmeler de dâhil tutulan çeşitli defterler mevcuttu. Bu defterlerin oluşumu devletin teşkilatlanma süreci içerisinde erken dönemlerden itibaren başlamıştır. Tanzimat döneminden önce Osmanlı Devleti merkezde ve taşrada oluşturulan divânlarla yönetiliyordu. Tanzimat döneminde ise yeni esaslara göre nezaretler ve meclisler kuruldu. Osmanlı Devleti bu meclisler ve nezaretler aracılığıyla yönetilmeye başlanmıştır. Tanzimat öncesi Osmanlı idari kurumlarını; merkezde Divân-ı Hümâyûn, Defterdar ve Kapudan Paşa Divânları, eyaletlerde ise; beğlerbeyi başkanlığında meydana getirilen Eyalet Divânı ve ayrıca sefer zamanlarında toplanan Ordu Divânı oluşturmaktaydı. Bu divânlar yönetimde bir istişare meclisi, genelkurmay ya da yüksek mahkeme gibi bir rol oynamaktaydı. Bu divânların aldıkları kararlar da defterlere kaydedilirdi²⁹. Bu defterler günümüze kadar gelmişlerdir. Bu divânların merkezde en önemli olanı ise kuşkusuz Divân-ı Hümâyûndur. Bunun yanında diğer divânlardan kalma birçok defter mevcuttur. Arşiv denilebilecek defter hazinesiyle iç içe çalışan Divân-ı Hümâyûn, günlük çalışmalarına, divân azalarının yerlerini sarayda Kubbealtın'da almalarıyla başlar. Sadrazamın da teşrif etmesiyle

²⁵Yetkin, s. 359, 385.

²⁶Şükrü Karatepe, *Osmanlı Siyasi Kurumları*, İz Yay. , İstanbul 2004, s. 133.

²⁷Kemal Beydilli, "Mahmud II", *DİA*, C. XXVII, İstanbul 2003, s.352-357.

²⁸Yetkin, s. 385.

²⁹Ahmet Mumcu, *Hukuksal Ve Siyasal Karar Organı Olarak Divân-ı Hümâyûn*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay. , Ankara 1976, s.163-164.

tezkireci ve çavuşbaşı, defterhane mühürlerini açarak defterleri getirirlerdi. Daha sonra iç ve dış meseleler önem derecelerine göre görüşülmeye başlanırdı ve konular karara bağlanırdı³⁰. Bu kararlar sadrazamın buyrulduysa merkez daireden fermanların düzenlenmesi için havale olunurdu. Cizye, avarız ve mukataa işleri ilgili Ahkâm Maliye Kalemlerinde tahrir olunur bu konular dışındaki kararlar ise Divan-ı Hümâyûn kalemlerinde yazılırdı³¹.

Reisükküttab ve beraberindeki beylikçinin idaresinde, Divân-ı Hümâyûn Kalemlerine ait mühimme, şikayet, tahvil vb. gibi defterlerin bulunduğu Divân-ı Hümâyûn odasını, defterdarın nezaretinde bulunan ve malî konularda hazırlanan ferman ve beratların kaydolduğu maliye kalemi defterlerini havi, defter hazinesini oluşturmuşlardır. Ayrıca defter emini nezaretinde bulunan defterhane defterleri vardır ki bunlar hüküm içermezler. Bu defterler, divânın talimatı ve tahrir eminleri aracılığıyla daha çok Kanuni Sultan Süleyman (1520-1566) ve III. Murad (1574-1595) devirlerinde hazırlanmışlardır. Bu defterler, hazineye ait arazinin kimlere ve ne amaçla tevcih edildiğini, yapılan değişiklikleri, vergilerin müfredatını, kimlere tarh ve tevzi edildiğini, çeşitli vergi kaynaklarının, gümrük vergilerinin cins ve miktarını bildiren çeşitli defterlerdir. Belge ve defter serilerinin tetkikinden, işleyiş tarzı ve hükümlerin kayıt şeklinin, ordu ve kaymakam divânında da aynı şekilde cereyan ettiği anlaşılmaktadır. Bir takım defterler de ordu ile birlikte yola çıkarılır ve kurulan divân bazı kararları bu defterlere kaydederdi. Bu kararlar, divân ve maliye kalemlerine kaydolunarak meydana gelirdi. Gerek ordu divânında gerek diğer divânlardan alınan kararlar divân ve maliye kaleminde tutularak zaman içinde önemli defter serileri oluşturmuşlardır. İşte bu iki ana bürodan biri olan Divân-ı Hümâyûn kalemlerinde, divândan çıkan önemli siyasi, malî ve idari kararların kaydolmasıyla meydana gelmiş zengin bir koleksiyon günümüze kadar ulaşmıştır³². Divân-ı Hümâyûn bürosuna bağlı beylikçi kaleminden çıkan mühimme defterleri bu koleksiyonun en önemli defterleri arasındadır. Genel olarak, mühimme defterleri, Divân-ı Hümâyûn toplantılarında müzakere edilen ve karara bağlanan iç ve dış konulara ait siyasi, askeri, kültürel, ekonomik birçok kararların kaydedildiği defterlere verilen isimdir³³. Bu defterleri tutan kişilere de mühimme-nüvis denilirdi³⁴. Divân-ı Hümâyûnda alınan kararalar önce padişah onayına sunulurdu. Padişahın onayı alındıktan sonra düzenlenen fermanların

³⁰İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Merkez Ve Bahriye Teşkilatı*, TTK Yay. , İstanbul 1980, s.79.

³¹Yaşaroğlu, s. 5-6.

³²Yaşaroğlu, s. 6-7.

³³Ayşegül Hüseyinkioğlu, *Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devleti'nde Eşkıyalık Olayları(1594-1607)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2001, s. 12.

³⁴İlhan Gök, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi 168 Numaralı Mühimme Defteri (s. 200-376) (1183-1185/1769-1771) Transkripsiyon, Değerlendirme*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s. 5-6.

suretlerinin geçirildiği bu defterler mühimme defteri olarak isimlendirilmektedir. Bu isimlendirme ise XVII. yüzyıldan itibaren yaygınlaşmıştır. Daha önce divân kayıtlarının yer aldığı defterlere miri ahkâm defteri veya ahkâm-ı miri denilirdi. İlk devir mühimmeleri, divânın devlet fonksiyonlarını icra etmesinin yanında yüksek mahkeme vazifesi de görmesinden dolayı her iki mahiyetteki hükümlere de rastlanır. Bu hükümler, Avrupa'dan İran'a Kırım'dan Kuzey Afrika'ya kadar uzanan sınırlar içindeki Osmanlı İmparatorluğu'nun merkez ve taşra teşkilatının idari yapısı ve çalışma şekilleri, devlet-halk ve devlet-esnaf ilişkileri, imar, iskân ve iktisat siyasetleri, iç siyaset, isyanların bastırılma yöntem ve usulleri, askeri tarih, dış siyaset ve yabancı devletlerle olan ilişkilerle alakalıdır³⁵.

Mühimme defterlerinin en erken döneme ait olanı, T.C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi Divân-ı Hümayûn katalogunda bulunan 1 numaralı mühimme defteridir ve H. 961-962/M.1553-1554 tarihli³⁶. Ancak Osmanlı Devleti'nde 15. yüzyılın ilk yarısında Fatih devrinden itibaren arazi defteri kayıtları tutulması divân müzakeratına ait olan kayıtları daha erken tarihlerde aramamız gerektiğine işaret etmektedir. Osmanlıların on beşinci yüzyılın ilk yarısında arazi tahrir defterleri tuttuklarına göre divân müzakeresine ait defterlerin de her halde Fatih devrinden itibaren tutulmuş oldukları kuvvetle ihtimaldir³⁷. Kezâ, Zilkade-Zilhicce 906/Haziran-Temmuz 1501 arasındaki hükümleri içine alan bir Ahkâm Defteri'nin muhteviyatı itibarıyla daha sonraları mühimme, maliye, ahkâm, ruûs adı verilen defterlerdeki kayıtlarla benzerlik göstermesi bu ihtimali kuvvetlendirmektedir. 1501 tarihli ahkâm defteri ile 1 numaralı mühimme defterinde (1544-1545) malî, askeri, adlî, hukukî vb. gibi meseleler ayırım yapılmadan kaydedildiği görülmektedir. Zamanla adlî, idarî, hukukî meseleleri içeren konular ayrı defter serileri altında toplanmıştır. H. 1059/M.1649'dan itibaren şikâyetle ilgili hükümler şikâyet defterlerinde tutulmaya başlanmıştır. Bununla birlikte 1699'dan itibaren name-i hümayûnlar name-i hümayûn defterlerine, 1705'ten itibaren Mısır ile ilgili meseleleri içeren hükümler Mühimme-i Mısır defterlerine, 1781'den itibaren askeri teşkilat, ıslahat ve tevcihatlarla ilgili önemli meseleler Mühimme-i Asakir'e, 1788'den itibaren divân'da görüşülen gizli meselelerle ilgili hükümler ise Mühimme-i Mektum defterlerine kaydolunmaya başlanmıştır³⁸. Divan'da tutulan defterler 17. yüzyılın ortalarına kadar “mirî ahkâm”, “ahkâm- ı mirî”, “sefer ahkâmı” gibi tanımlanmış; bu yüzyılın ortalarından sonra “mühimme” ismiyle anılmaya başlanmıştır. Mühimme defterlerindeki kayıtlar divânda

³⁵ Kütükoğlu, “Mühimme Defteri”, s. 520-523.

³⁶ Gök, s. 5-6.

³⁷ Uzunçarşılı, s.79.

³⁸ Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, s. 19-43.

müzakere edilen bir meselenin suretleri şeklindedir. Bu suretlerin tanziminde ilk önceleri divân'daki bürokrasi müşterek olarak çalışırken daha sonraları Reisülküttağa bağlanan beylik (divân) kalemi tarafından yazılmaya başlanmıştır. Divân-ı Hümâyûn'da işlerin artmasına paralel olarak kendi içinde beylik, tahvil, ruus, amedi odalarına ayrılmış; bu ayrışma neticesinde divân'daki her odanın görevleri belirginleşmiştir. 1796-1797'de beylik kalemi bünyesinde mühimme odası teşekkül etmiş, böylece dışarıdan iş takibi için kaleme gelen yabancıların hükümlerin mahiyetini öğrenmelerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır³⁹.

Mühimme Defterlerinin Şekil Ve Diplomatik Özellikleri

Mühimme defterlerinin kendine has birtakım özellikleri vardır. Bu özellikleri sayesinde diğer defterlerden kolayca ayrılabilirler. Bu özellikler şekil özellikleri ve diplomatik özellikler olmak üzere aşağıda iki kısma ayrılarak incelenmiştir.

Şekil Ve Muhteva Özellikleri

Divân- Hümâyûn kalemlerinden çıkan mühimme defterleri, diğer defterlerden belirgin bir şekilde ayrılır. Diğer taraftan mühimme serisine yanlışlıkla karışmış olan Ruus Defterleri⁴⁰ çift sütun tekniğine göre yazılmasından dolayı kolaylıkla ayırt edilebilir. Mühimmeler enleri bakımından geniş yapıdadır ve enleri 15-20 cm arasında değişiklik göstermektedir. Boyları ise 25 ila 40 cm arasında değişmektedir⁴¹. Ciltleri ebru kâğıt kaplı olan defterlerin çoğunun kâğıdı filigrandır. Cilt kapakları üzerinde oval bir etiket bulunmaktadır. Bu etiket üzerinde; başlangıç ve bitiş tarihleri numarası hepsinde olmasa da genelinde cinsi (rikab⁴², müstacele ve ordu) yer almaktadır. Defterlerin düzenlenmesinde gittikçe gelişen bir seyir vardır. 90 numaralı mühimmeden sonra defterler ilk sayfalarında, hangi sadrazam ya da kaymakam zamanlarında ve hangi reisülküttabın görev sırasında hazırlandığına dair bir başlık taşımaktadırlar. İlk defterler ise bir tarih çizgisi ve hükümlerin kaleme alındığı mahal ismiyle başladılar. Ayrıca ilk defterlerde hükmün hemen yanında birtakım işaretler, şerhler, daha sonraları 17. yüzyılda yine hükmün baş tarafında padişah tarafından ilave edilen hat suretinin yazılı olduğu görülmektedir. Defterlerdeki kayıtlar orijinal fermanların kopyalarıdır. Bu

³⁹Kütükoğlu, "Mühimme Defteri", s. 520-523.

⁴⁰Ruus Defterleri, Osmanlı bürokrasisinde tayin işleriyle uğraşan kalem olan Ruus kaleminden çıkan defterlerdir. Bu defterlere resmi atamalar kaydedilirdi. Bkz: Recep Ahıskalı, "Ruûs", *DİA*, C. XXXV, 2008, s.272-273.

⁴¹Gültepe, s.20.

⁴²Rikab, Osmanlı Devleti'nde padişahın katını veya maiyetini ifade eden terimdir. Osmanlı'da bu kelime ile sultanın bizzat kendisi, yanı, katı veya maiyeti kastedilirdi. Bkz: Abdülkadir Özcan, "Rikâb", *DİA*, C. XXXV, İstanbul 2008, s. 110-111.

suretler müsvedde safhasında ferman şeklinde temize çekilmeden kayıtları kararlaştırılıp hükme başlanmıştır. Divanî yazıyla yazılan defterlerin ilk yıllarda yazılanlara nispetle daha sonraları kaleme alınanları daha okunabilir şekildedir ve yazı şekli olarak daha güzel yazılmıştır. Fakat buna rağmen bu defterlerde Arapça ve Farsça kelimelerin fazlaca bulunduğu bir anlatım şekli vardır⁴³. Bu da defterlerin okunmasını güçleştirmektedir.

Muhteva bakımından bu defterler; Osmanlı Devleti'nin merkez ve taşra teşkilatındaki idari ve askeri organların yapısı, karşılıklı ilişkileri hakkında önemli bilgiler ihtiva ederler. Mühimme defterleri, XVI. Yüzyılın ortalarından XX. Yüzyılın başlarına kadar ki dönemi kapsayan oldukça önemli tarihi kaynaklardır. Bunun yanında ayrıca komşu ülkeler ile Avrupa, Rusya, Ortadoğu, Kafkaslar, Kuzey Afrika, Arabistan Yarımadası hakkında önemli bilgiler içerir. Mühimme defterleri, Osmanlı Devleti'nin gayrimüslim halk ile ilişkileri, azınlıkların hakları, halkın ihtiyaçlarının giderilmesi, dini hoşgörü, ibadet yerlerinin inşa edilmesi, çevre düzenlemeleri, sağlık, eğitim işleri, vakıf sistemi hakkında önemli bilgiler verir. Mühimme defterlerindeki kayıtlar, muhatap makama gönderilen berat⁴⁴ ve fermanlardan⁴⁵ oluşur. Bu kayıtlar sadrazamın başkanlığında, kubbe vezirleri, Anadolu ve Rumeli kazaskerleri, defterdar ve nişancının katıldığı Divân-ı Hümâyûn toplantılarında alınan kararlar sonucunda padişahın onayından geçer ve kronolojik sıraya göre yazıya geçirilirdi. Mühimme defterindeki bir kaydın tashih ve iptal edilmesi sadece padişahın onayıyla gerçekleşmekteydi. Klasik döneme ait ilk mühimme defterlerinde başlık bulunmazdı. Ayrıca başlıkları karmaşık bir özellik gösterirdi. Defterlerin ilk sayfalarında başlık yerine sadece kayıt tarihini belirten Arapça toplantı günü ve hemen altında ay ve yıl yazılırdı. Daha sonra bu sistemden vazgeçilerek günler evail, evasıt ve evahir ifadeleriyle onar günlük dilimler halinde yazılmıştır⁴⁶. Mühimme defterleri aynı zamanda Divân-ı Hümâyûn Sicilleri olarak da bilinmektedir⁴⁷.

Mühimme defterlerine kaydedilen hükümler divânda alınan kararlara göre dörde ayrılmıştır:

⁴³Yaşaroğlu, s. 11-12.

⁴⁴Beratlar, Osmanlı diplomasisinde kullanılan bir belge çeşididir. Berat, bir kişiye bir görev veya muafiyet verildiğini, bir tayini gösteren resmi belgelerdir ve üzerlerinde padişah tuğrası bulunur. Bkz: Uğur Kurtaran, "Osmanlı Diplomasi Tarihinin Yazımında Kullanılan Başlıca Kaynaklar İle Bu Kaynakların İncelenmesindeki Metodolojik Ve Diplomatik Yöntemler Üzerine Bir Değerlendirme" OTAM, S. 38, 2015, s. 121.

⁴⁵Ferman, Divân-ı Hümâyûn ve Paşakapısı'ndaki divanlarda alınan kararlara göre yazılan ve üzerinde tuğra bulunan padişah emirlerinin(buyruk) genelini ifade eden bir kelimedir. Bkz: Mübahat S. Kütükoğlu, "Ferman", *DİA*, C. XII, İstanbul 1995, s. 400-406.

⁴⁶Mehmet Ali Tan, *99 Numaralı Mühimme Defteri Transkripsiyonu Ve Değerlendirmesi (91-180)*, Bitlis Eren Üniversitesi-Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bitlis 2015, s. 1-2.

⁴⁷İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara 1998, s. 280.

1-Padişahın payitahtta bulunduğu sırada, Sadrazam başkanlığındaki divân toplantısından çıkan emirlerin kaydolunduğu mühimme defterleridir.

2-Rikâb Mühimmesi: Sadrazamın sefer veya başka bir sebeple payitahttan ayrılırken yerine vekil olarak bıraktığı rikâb kaymakamı veya sadaret kaymakamı denilen görevli başkanlığında toplanan divânda alınan kararların yazıldığı defterlerdir.

3-Ordu Mühimmesi: Ordu ile birlikte sefere çıkan sadrazamın sefer sırasında akdettiği divân toplantılarında alınan kararların yazıldığı defterlerdir.⁴⁸

4-Kaymakamlık Mühimmesi: Padişah ve sadrazamın aynı anda Dersaadet'ten ayrıldığında, devlet işlerini tedvir etmek üzere tayin edilen sadaret kaymakamının müstakil olarak akdettiği divânlarda alınan önemli kararların yazıldığı defterlerdir.⁴⁹

Diplomatik Özellikleri

Mühimme defterleri, Divân- ı Hümayûn'da kararlaştırılan konular üzerinde padişahın onayı alındıktan sonra düzenledikleri fermanların suretlerinin kaydedildiği defterler oldukları için kendilerine özgü birtakım diplomatik özellikleri vardır. Bu özellikler mühimme defterlerinin incelenmesi ve araştırılmasında önemli olup, bu belgelerin diğer Osmanlı belgelerinden ayrılan yanlarını ortaya koyarlar. Bu çerçevede mühimme defterleri hangi sadrazam ve reisülküttab zamanında hazırlandığını gösteren başlıkla başlar. Zaman içerisinde makam ve mevki değişimlerinde başlıklar da değişir. İlk defterler bir tarih çizgisi ve hükümlerin kaleme alındığı mahal ismiyle başlardı. Bunun yanında ilk defterlerde hükmün yanında birtakım işaretler, şerhler, notlar ve daha sonraları 17. yüzyılın ortalarında yine hükmün baş tarafında padişahın ilave ettiği hat suretinin yazılı olduğu görülmektedir. Mühimme defterleri divanî yazı ile yazılmıştır. Dili halkın anlayabileceği şekilde sadedir. Bunun yanında anlatımı güçlendirmek için Arapça ve Farsça kelimeler kullanılmıştır⁵⁰. Mühimme defterlerindeki hükümler, divânda alınan kararların padişah tarafından tasdikinden sonra ferman haline getirilmiş halleri olduğu için ferman rükünlerini içeren belge suretleridir. Ancak fermanların asıllarında bulunan bazı rükünler⁵¹ ya davet⁵² ve tuğra⁵³ rükünleri gibi

⁴⁸Tan, s. 1-2.

⁴⁹Yaşaroğlu, s. 14.

⁵⁰Demirsoy, s. 4-8.

⁵¹Bu kelime Osmanlı ahitnamelerinde bulunur ve ahitnamenin veriliş sebebi, içeriği gibi bölümleri ihtiva eder, tamamı yedi bölümden oluşan kurallar şeklindedir. Ayrıca fermanlarda da birtakım rükünler yer almaktadır. Ferman ve ahitnamelerde yer alan başlıca rükünler ise şunlardır; Davet rükünü, Padişahın Tuğrası, Padişahın unvanı, ahitname/ferman kime gönderildiyse o kişinin sıfatlarının sayıldığı elkab bölümü, takiben dua bölümü,

tamamen ihmal edilmiş veya elkab⁵⁴ gibi kısaltılmış şekilde yazılmıştır. Defterlerin tam bir kronolojik sıra takip etmesi gerekirken bazen bunun bozulduğu da görülmektedir; bu husus, aynı defter içinde önceki tarihin sonraki bir sayfada yer alması yanında aynı tarihleri ihtiva eden hükümlerin farklı defterlerde bulunması veya bir sonraki mühimmede öncekine göre daha eski tarihli hükümlerin yer alması şeklinde de olurdu. Bu ise defterlerin cüz cüz yazılıp sonradan ciltlenmesi ve ciltlenme sırasında cüzlerin karıştırılmasından kaynaklanmıştır. Ayrıca mühimme defterlerinde hükümlerin üst ve yanlarında yer alan notlar sayesinde fermanların hazırlanış ve yazılışları hakkında bilgi edinilebilmektedir⁵⁵. Mühimme defterlerindeki kayıtlar, muhatap makama gönderilen ferman veya beratların kopyaları olsa da kendine has bazı farklılıklar arz etmektedirler. Mühimme defterleri name, emir veya hüküm ile benzerlerinin tam metnini kapsamayıp, elkab ve öteki formalite kısımları terk edilerek ya da kısaltılarak asıl konuyu içermektedirler⁵⁶. Ferman, berat, nişan gibi Osmanlı diplomatik belgelerinde muayyen bir yazma formülü uygulanmıştır. Bu çerçevede bu belgeler 10 kısımda incelenebilir.

1.Davet Bölümü

2.Tuğra Bölümü

3.Ünvan ve Elkab Bölümü

4.Gönderilen kişinin/muhatabın adı ve lakabı

5-Dua Bölümü

6-Nakil ve İblağ Bölümü

7-Emir Kısmı

Geçiş cümlesi olan nakil/iblağ bölümü, ahitname maddeleri, te'kid kısmı, tarih bölümü ve en son da ahitnamenin verilği yeri belirten mahal-i tahrir kısmı bulunur. Bkz: Kurtaran, s. 119-123.

⁵²Davet, Osmanlı Devleti'nde ahitname ve benzeri belgelerde bulunan ve iki bölümden oluşan bir formüldür. Birinci bölüm birkaç kelimeden oluşur ve Allah'ın adı ve bir sıfatı zikredilerek, Allah'ın yardımı istenir. İkinci bölümde ise Hz. Muhammet'in adı ve dört halifenin ismi anılarak şefaatleri istenir ve Allah'ın yardımı ve muzaheretisi istenir. Bkz: Tayyib Gökbilgin, *Osmanlı İmparatorluğu Medeniyet Tarihi Çerçevesinde Osmanlı Paleografya Ve Diplomatik İlmî*, Bsk. II, Enderun Yay., İstanbul 1992, s. 54.

⁵³Menşei itibariyle Türkçe olup buradan Arapça ve Farsça'ya geçmiş olan tuğra; ferman, berat, name, ahitname gibi birçok Osmanlı belgesinde yer alır ve padişahın mührü ve imzasını ifade eder. Bkz: Mübahat S. Kütükoğlu, *Osmanlı Belgelerinin Dili(Diplomatik)*, TTK Yay., Ankara 2013, s. 71.

⁵⁴Elkab, Osmanlı belgelerinde padişahın unvanlarının sayıldığı unvan bölümünden sonra gelir ve bu tabir karşı tarafın/muhatabın sıfatlarının sayılmasını ifade eden bir tabirdir. Bkz: Kurtaran, s. 121.

⁵⁵Kütükoğlu, "Mühimme Defteri", s. 520-523.

⁵⁶Gökbilgin, s. 105.

8-Tekit ve Tehdit Bölümü

9-Tarih (Belgenin Düzenlenme Tarihi)

10-Yer (Mahall-i Tahrir)

Belgelerin en üstünde davet formülü yer alırdı. Bu besmelenin kısaltılmışı olan “b” olacağı gibi Allah lafzının kısaltılmış şekli olan “hüve” şeklinde de yer alabilirdi. Davetten sonra Padişah'ın alameti olarak tuğra, Tuğrakeş veya Nişancı tarafından düzgün ve özenli bir şekilde çekilirdi. Davet ve tuğra Mühimme defterlerinde bulunmazdı⁵⁷. Çünkü mühimme defterlerindeki hükümler daha önce de ifade edildiği gibi esas belgelerin suretleri ve müsveddeleridir. Ünvan ve elkab kısmında, Padişah başka bir hükümdara mektup gönderiyorsa önce kendi ünvan ve elkabına yer verir. “Ben ki Sultanü's-Selatin, Burhanü'I-Hevakin, Tac-ı Bahş-ı Hüsrevan, Rûy-ı Zemin, Zıllullahıfı'I-Arzîn ...” gibi ifadelerden sonra hâkim olduğu ülkeleri tek tek sayarak kendini karşı tarafa tanıtır ve yüceltirdi. Mühimme defterlerinde suretleri kaydedilen ferman ve name-i hümayûnlarda ise Padişah'ın ünvan ve elkabına yer verilmezdi⁵⁸. Sonraki formül ise belge kime gönderildiyse o kişinin elkabıdır. Padişah'ın ünvan ve elkabı sona erdikten sonra hitap edilen kişinin rütbe, mevki ve mensup olduğu sınıfa uygun olan elkab yazılırdı. Yine hitap edilen kişinin rütbe ve mevkiine göre farklı farklı formüller geliştirilmiştir. Mühimme defterlerinde muhatabın elkabına nadiren yer verilmiştir ve genellikle “Rumeli Beğlerbeyine hüküm ki” gibi hitap edilenin rütbe ve mevki veya ismiyle doğrudan konuya girilmiştir. Elkabın akabinde dua ve hayır cümlesi gelmektedir. Burada da muhatabın mevki ve sınıfına dikkat edilir ve ona göre bir elkab kullanılırdı. Mesela kadılar için “zîdefadluhu”, Hristiyan hükümdarlar için en çok kullanılan dua ve hayır cümlesi “hutimet-i avakıbuhi bi'l-hayr” dır. Buraya kadar olan kısım belgenin giriş bölümünü oluşturur. Sonra asıl konuya geçilir. Birinci bölüm nakil ve iblağ bölümüdür. Burada bir olay anlatılmakta, hükmün yazılmasına sebep olan konunun ne olduğu açıklanmaktadır⁵⁹. Kullanılan genel formül “tevki'i refi-i hümayûn vasıl olıcak malum ola ki” şeklindedir. Mühimme defterinde ise “mektup gönderip” veya “adam gönderip” şeklinde bir ifade yer alır. “Buyurdum ki” formülü ile başlayan bölüm metnin emir kısmıdır. Ne yapılması, nasıl hareket edilmesi veya ne yapılmaması gerektiği muhataba bu bölümde emredilmektedir. Emir cümlesinin akabinde yalnız “şöyle bilesiz”, “alamet-i şerife itimat

⁵⁷Mustafa Kılıç, “Osmanlı Tarih Araştırmalarında Mühimme Defterlerinin Yeri Ve 107 Numaralı Mühimme Defteri” *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. VII, S. II, Sivas 2003, s. 253-254.

⁵⁸Gökbilgin, s.57.

⁵⁹Kılıç, s. 254.

kılasız” gibi formüller ile te’kit ve tehdit rüknü işlenmiş olur. Burada fermanla belirtilen emir üzerine hareket edilmesinin gerekliliği ve zorunluluğu vurgulanmak istenmektedir. Fermanlarda te’kit ve tehdit formülünden sonra tarih kısmı yer alır. Tarihlerin başında genellikle “tahrîren fi” bazen de “hurrire” ifadesi yer alır. Mühimme defterlerindeki hüküm tarihlerinin yazılışı ilk dönemlerde başlık, tarih atılması suretiyle yazılmıştır. Daha sonraki yıllarda ise bu usulden vazgeçilerek günler “evail”, “evasıt” ve “evahir” tabirleri ile onarlı dilimler halinde ifade edilmeye başlanmıştır⁶⁰. Bu ayırım 17. yüzyıl ortalarına yani Sultan İbrahim'in saltanat dönemine (1640-1648)⁶¹ rastlamaktadır. Bu döneme kadar tarihler ayın tarihi ile birlikte haftanın günü de gösterilmek suretiyle, başlık şeklinde üste yazılmıştır. Nadir hallerde hükmün altında da tarih kaydına rastlanmaktadır. Daha sonra başlık olarak tarih yazılması usulünden vazgeçilmiştir. Mühimme defterlerindeki hükümlerin, divânın yapılışını takip eden günlerde kaleme alındığı muhakkaktır. Burada karşımıza tarih yanlışlıkları çıkmaktadır. Kâtiplerin içinde bulundukları günün tarihini atarken hataya düşmelerine çok az rastlandığından çoğunlukla geçmiş günlere ait kayıtlar yaparken ay ve haftanın gününü karıştırmalarına rastlanır. İşte bu yanlışlıklara düşmemek için ay onarlı dilimlere bölünmüştür. Bir arz veya arzuhal divana sunulur, mühimme defterlerinde hükümlerin üstüne kimin arzı veya takriri olduğu yazılırdı. Arz veya takrirler tezkireci tarafından okundukça her biri hakkında hüküm buyrulurdu. Bunlar hemen ilgili vesikanın üstüne veya yanına ya da ayrı bir kâğıda geçirilirdi⁶². Divâna gelen meselelerden gerekli görülenler ise şifahen veya bir telhis ile arz edilmekte ve ferman hatt-ı hümayûna göre yazılmaktaydı. Mühimme defterlerinde hangi hükümler için hatt-ı hümayûn çıkarıldığını görmek mümkündür⁶³. Divândan karar çıktıktan sonra hükmün mahiyetine ve önemine göre Nişancı, Reisülküttab veya kâtiplerden biri tarafından müsvedde yapılır. Hüküm müsveddeleri kâtipler tarafından yapıldığı takdirde Reisülküttab tarafından görülüp düzeltilir, “ba tashih-i hazreti efendi” şeklinde kaydedilir. Müsveddelerin kontrolünden sonra gönderilecek ferman hazırlanıp tuğrası çekilir. 16. yüzyıla ait hükümlerin çoğunda gideceği yere ulaştırılmak üzere kime ve hangi sebeple verildiğine işaret olunmuştur. 17. yüzyıldan itibaren kayıtların mahiyetinde değişiklik olmaya başlamıştır. Bir emri değiştirecek mahiyetteki yeni bir emir, te’kit hükümleri yeniden yazılmayıp ilkinin üzerine şerh düşmekle yetinilmiştir. Divân-ı Hümayûn kaleminden diğer devlet bürolarına havaleler yapılmış bu durum belge üzerinde gösterilmiştir. Emirler daha çok kadı naibi, beğlerbeyi, subaşı, ayan ve iş erlerine gönderilmiştir. Çıkan hüküm birden fazla yöneticiyi

⁶⁰Kılıç, s. 254.

⁶¹Feridun Emecen, “İbrâhim”, *DİA*, C. XXI, İstanbul 2000, s. 274-281.

⁶²Kılıç, s. 255.

⁶³Kütükoğlu, *Osmanlı Belgeleri*, s. 116.

ilgilendirdiği anlarda bir sureti kaydıyla dağıtım yapıldığını görmek mümkündür. Hükümlerin büyük kısmı taşradaki halkın ve yöneticilerin şikayeti üzerine çıkan emirleri teşkil eder. Divâna başvuru, hüküm kayıtlarından anlaşılacağı üzere bizzat İstanbul'a gelinerek, mektup veya adam gönderilerek yapılmaktadır. Diğer hükümler ise ilgililere doğrudan yazılan emirler, tayinler ve talimatlardır⁶⁴.

Mühimme Defterlerinin Kaynak Değeri

Mühimme defterleri Osmanlı tarihi üzerine araştırma yapan tarihçilerin kullanabileceği birinci elden kaynaklardır. Adından da anlaşılacağı gibi oldukça önemli bilgiler içermesi bakımından başvurulması gereken ilk kaynaklardan biri olan defterler, birçok açıdan yeterli bilgiyi içerisinde barındırmaktadır⁶⁵. Bu defterlerin Osmanlı Devleti için çok önemli bir kaynak olmasının sebeplerinden biri de resmi bir şekilde kayda geçirilmeleridir⁶⁶. Defterler bu yönüyle de oldukça güvenilir kaynaklardır. Divân-ı Hümayûn'da alınan siyasi, malî, idari birçok karar burada toplanmıştır. Mühimmeler, Osmanlı tarih araştırmalarında vazgeçilmez kaynaklar arasındadır. Zira defterler, yazıldıkları dönem ve hükümlerin gönderildiği bölgelerle ilgili birçok bilgiyi ihtiva etmektedir. Mühimmeler içerikleri bakımından birçok araştırma alanı için bilgi sunmaktadırlar⁶⁷. Bu özellikleriyle, dönemin malî, siyasi, toplumsal, askeri ve idari birçok alanına ışık tutmaktadırlar. Bu defterler Osmanlı Devleti'nin merkez ve taşra teşkilatındaki idari ve askeri organların yapısı, karşılıklı ilişkiler hakkında önemli bilgiler ihtiva ederler. Mühimmeler, XVI. Yüzyılın ortalarından XX. Yüzyılın başlarına kadarki süreci içine alan önemli tarihi kaynaklardır. Ayrıca komşu ülkeler ile Avrupa, Rusya, Ortadoğu, Kafkaslar, Kuzey Afrika, Arabistan Yarımadası hakkında oldukça önemli bilgileri barındırırlar. Mühimme defterleri, Osmanlı Devleti'nin gayrimüslim halk ile ilişkileri, azınlıkların hakları, halkın ihtiyaçlarının giderilmesi, dini hoşgörü, ibadet yerlerinin inşa edilmesi, çevre düzenlemeleri, sağlık, eğitim işleri, vakıf sistemi hakkında önemli bilgilerin araştırılmasında oldukça faydalı kaynaklardır. Mühimme defterlerindeki kayıtlar, muhatap tarafa gönderilen berat ve fermanlardan meydana gelir. Bu kayıtlar sadrazamın başkanlığında, kubbe vezirleri, Anadolu ve Rumeli kazaskerleri, defterdar ve nişancının katıldığı Divân-ı Hümayûn toplantılarında alınan kararlar sonucunda padişahın onayından geçer ve kronolojik

⁶⁴Kütükoğlu, *Osmanlı Belgeleri*, s. 119.

⁶⁵Kütükoğlu, "Mühimme Defteri", s. 520-523.

⁶⁶Ali Rıza Yağlı, *75-127 Numaralı Mühimme Defteri'nde Çorum Sancağı*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2007, s. 45-46.

⁶⁷M. Alper Yayvan, *96 Numaralı Mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu Ve Değerlendirilmesi*(H. 1089-1090/M.1678-1679), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2014, s.20.

sıraya göre defterlere kaydedilir⁶⁸. Günümüzde ulaşımı da oldukça kolaylaşmıştır ve birçok defterin transkripsiyonu yapılmıştır. Bu açıdan da kullanımı oldukça rahattır. Son dönemlerde bu alana ilgi de oldukça artmıştır. Birçok defterin transkripsiyonu yapılmış ve mühimmeler kullanılarak hatırı sayılır çalışmalar meydana getirilmiştir. Bu tür çalışmaların her geçen gün arttığı görülmektedir. Başbakanlık Osmanlı Arşivinde saklanan Mühimme defterleri⁶⁹, hacim ve kapsadığı zaman bakımından hiçbir İslam Devleti ve hatta Avrupa ülkesinin sahip olmadığı bir zenginliğe sahiptir.

Bu açıdan;

1. Mühimme defterleri başlıkları, sadrazam, rikab kaymakamı, kaymakam, reisülküttab ve hariciye nazırının isimlerini taşımaktadır. Ayrıca içinde barındırdığı on binlerce hüküm çeşitli görevlilerin isimlerini de vermektedir. Bu bilgiler ise kronoloji ve biyografi çalışmaları için oldukça faydalı ve gereklidir.
2. Mühimme Defterleri; Osmanlı Devleti'nin, merkez ve taşra teşkilatındaki idari ve askeri kurumlarının yapısı, çalışma tarzı ve fonksiyonları hakkında bilgi veren en önemli kaynaklardandır. Kurumların işleyişi, hukuku prosedür hükümlerin okunması ve transkribe edilmesiyle daha iyi anlaşılabilir.
3. Sayıları oldukça fazla olan ordu mühimmeleri, askeri tarih, lojistik destek ve harp tarihi açısından birinci elden kaynak olma özelliğine sahiptir⁷⁰.
4. Tanzimat öncesi Osmanlı ceza hukuku, idari yargı, devlete karşı işlenen suçlar ancak mühimme defterleri kullanılarak yapılacak araştırma alanlarıdır.
5. Komşu ülkelerin, Kuzey Afrika, Balkanlar, Ortadoğu ve Güney Rusya(Kırım) tarihlerini incelemek için mühimmeler önemli malzemeyi ihtiva eder⁷¹.
6. Devletin gayri Müslim halkla ilişkileri, azınlık hukuku halkın sosyal ve ekonomik gereksinimlerinin temini uzak ve yakın bölgelerin idare edilme şekli hükümlerden edinilen bilgilerle açıklığa kavuşur.

⁶⁸Tan, s.1.

⁶⁹Kütükoğlu,“Mühimme Defteri”, s. 520-523.

⁷⁰Kırca, s. 1.

⁷¹Tan, s.1.

7. Osmanlı kültür ve sanat hayatı ve faaliyetleri, belediye hizmetleri, sağlık ve erzak işleri; fikri ve ilmi hayat, sosyal hayatta önemli bir yer işgal eden evkaf işlemleri gibi konular mühime defterlerinde yer almaktadır.
8. Hac siyaseti, mukaddes yerlerin idaresi, surre⁷² alayları konu olarak ayrı bir yere sahiptir⁷³.
9. İktisadi ve ticari tarih, bu alanlarda yapılan birçok ıslahatlar, ölçü ve tartı birimleri, çeşitli bölgelerden gelen arzuhallerde konu edilen mahalli terimler araştırmalar için çok zengin bir malzeme oluşturmaktadır.

Mühimmelerin içerdiği fermanların ağırlığının, devlet işlerinin 1750'li yıllarda Divân-ı Hümayûndan, paşa kapısına kaydığı dönemlerde kaybolmaya başladığı görülmektedir. Artık sadrazam buyruldukları gittikçe çoğalmış, sadaret kurumu padişahın yönetimdeki etkinlik ve gücünü zayıflatmıştır. Fakat fermanlar kadar önemli olmayan buyrulduklar siyasi istikrarı teminde de etkili olamamıştır. Tanzimat'tan sonra emir tahririnde irade sisteminin gelişmesiyle ferman ile kitabet dar bir alana inhisar ettirilmiştir. Meşruti idareler zaten sembolik olarak muhafaza edilen Divân-ı Hümayûn kalemleri ve Mühimme Odası; beylikçi mukabeleci, Tuğrakeş, Namenüvis gibi on dört kişiden oluşan kadrosuyla Osmanlı İmparatorluğu'nun yıkıldığı tarihe kadar varlığını sürdürmüştür⁷⁴.

⁷²Hac zamanı dağıtılmak üzere Haremeyn'e gönderilen çeşitli eşyaları ve hediyeleri ifade etmek için kullanılan bir terim. Bkz: Ş.Tufan Buzpınar, "Surre", *DİA*, C. XXXVII, İstanbul 2009, s. 567-569.

⁷³Yayvan, s. 24.

⁷⁴Yaşaroğlu, s. 12-13.

BİRİNCİ BÖLÜM

MARAŞ'IN TARİHÇESİ

1.1 Maraş'ın Coğrafi Özellikleri

Eski bir Anadolu şehri olan Maraş⁷⁵, tarihte iki defa yer değiştirmiş bir şehirdir. İlk kurulduğu bölge günümüzdeki Maraş şehrinin güneydoğusunda Erkenez çayının kenarındaydı. Şehrin konumlandırıldığı ikinci yer ise halk arasında “Kara Maraş” olarak bilinen mevkiidir. Maraş'ın ilk yerinden Hamdanî Hükümdarı Seyfüddevle tarafından şimdiki Hatuniye Camii ve çevresine ise Dulkadir beyi Alauddevle Bey tarafından taşındığı bilinmektedir⁷⁶. Maraş şehri coğrafi konum olarak Akdeniz Bölgesi, Adana Bölümü'nün Kuzeydoğusuna düşmektedir. Şehir Akdeniz Bölgesi ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin kavşak noktasında yer almaktadır. Toprak büyüklüğü bakımından Türkiye'nin 13. İlidir. 14.327 km²'lik yüz ölçümüne sahiptir. Topraklarının çoğunluk olarak Akdeniz Bölgesinde yer almasına rağmen şehrin Kuzey bölümlerinin bazı kesimleri Doğu Anadolu Bölgesi içinde yer almaktadır. Pazarcık ve Çağlayancerit ilçelerinin bir kısmı da Güneydoğu Anadolu'da bulunmaktadır. Maraş'ın Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve İç Anadolu Bölgelerinin kesişim noktasında bulunması, şehrin önemini arttırmıştır. Şehir Ahır Dağı'nın güney eteklerinde Maraş Ovası'nın kuzeyinde bulunmaktadır. Doğu tarafında Malatya'nın Darende, Akçadağ ve Doğanşehir ilçeleri; Adıyaman'ın Besni; Gaziantep'in Yavuzeli ve Araban ilçeleri; güneyden tarafında Gaziantep'in merkez ve İslahiye ile Adana'nın Kadirli, Kozan, Saimbeyli ve Tufanbeyli ilçeleri; Kayseri'nin Sarız ilçesi; Kuzeyinde ise Sivas'ın Gürün ilçesi yer almaktadır⁷⁷. Maraş'ın günümüzde Elbistan, Göksun, Andırın, Afşin, Pazarcık, Türkoğlu, Çağlayancerit, Nurhak, Ekinözü olmak üzere dokuz ilçesi bulunmaktadır⁷⁸.

⁷⁵İbrahim Solak, *XVI. Asırda Maraş Kazâsı*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, Konya 2002, s.7. Tez kitap haline getirilmiştir. Bkz: İbrahim Solak, *XVI. Asırda Maraş Kazâsı(1526-1563)*, Akçağ Yay. Ankara 2004.

⁷⁶Hasan Arslan, *17. Yüzyılda Maraş Sancağı(Siyasi, İdari, İktisadi ve İçtimai Tarihi)*,Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmış Doktora Tezi, Kayseri 2014, s. 13.

⁷⁷Nermin Gümüşalan, *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Maraş(1908-1938)*, Öncü Basımevi, Ankara 2014, s.17.

⁷⁸İlyas Gökhan, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi*, Ukde Yay., Kahramanmaraş 2011, s. 21-22.

Şehir koordinat olarak; 37-38 kuzey paralelleri ile 36-37 doğu meridyenleri arasında yer almaktadır. Merkezi deniz seviyesinden 568 metre yüksekte olup şehrin kuzey kesimleri dağlık bir yapıya sahiptir. Dağlar il alanın yarısından fazlasını kapsamaktadır⁷⁹. Maraş nehir ve akarsular bakımından oldukça zengin bir bölgedir⁸⁰ ve en önemli akarsuyu Ceyhan Nehri'dir. İklimsel açıdan merkezde Akdeniz iklimi bazı ilçelerinde ise karasal iklim görülür. En fazla kış aylarında yağış alır, sıcaklık en üst seviyeye ağustos ayında çıkar. Bölgede kurulan termik santraller ve küresel ısınmanın etkisiyle ildeki kar yağışlarının oranında düşme yaşanmaktadır⁸¹.

Maraş, bulunduğu konum itibariyle eski çağlarda sadece askeri ve siyasi değil aynı zamanda ticari açıdan da önemli bir yer olmuştur. Şehir, Irak, Kuzey Suriye, Anadolu ve Akdeniz'i birbirine bağlayan noktada yer almaktadır. Yine Orta Tunç Çağında da Mezopotamya ve Kuzey Suriye'yi Anadolu'ya bağlayan yol güzergâhında olduğu görülmektedir⁸².

Maraş'ın isim kökeni hakkında kesin bir bilgi olmamakla birlikte Asur Devleti'nde geçen Markasi'nin Maraş olduğu belirtilmektedir⁸³. Hititler döneminde bu bölgenin adının Maraş olduğu Asur kaynaklarında geçen askeri seferlerdeki yer isimlerinden dolayı doğrulanmaktadır. Maraş isminin şehri kuran Hitit komutanın adı olduğu ve bu nedenle şehrin adının Maraş olduğu belirtilmektedir⁸⁴. Bu isim Romalılar döneminde Kral Caligula tarafından değiştirildi ve Germanicia/Kayseria Germanicia oldu. Bu isim Bizans tarafından da kullanılmıştır. Daha sonra şehir İslam hâkimiyetine girince ismi değişerek Mar'aş olmuştur. Bu ismin bölgedeki çeltik ekimi ve bataklıklardan kaynaklı olarak meydana gelen sıtma hastalığı nedeniyle verildiği öne sürülmekte ve bu kelimenin "titreme yeri" anlamına geldiği belirtilmektedir⁸⁵. Fakat bu görüşlerin doğruluğu kesin değildir.

1.2. Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Maraş

Maraş'ın tarih öncesi dönemleri henüz tam olarak aydınlatılamamıştır. Burada yapılacak kazı çalışmaları sayesinde daha fazla bilgilere ulaşılması mümkün olacaktır. Biz burada

⁷⁹Abdülhamit Kavak, *Eskiçağlarda Maraş(Başlangıçtan M.S. 376 Yılına Kadar)*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2012, s. 7-9.

⁸⁰Ayhan Doğan, *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Maraş*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya 1999, s.2.

⁸¹Kavak, s. 7-9.

⁸²Kemalettin Koç, *Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi*, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş 2010, s.79.

⁸³Tufan Gündüz, "Maraş", *DİA*, C. XXIV, İstanbul 2001, 196-197.

⁸⁴İlyas Gökhan, *İlkçağdan Dulkadirli'lere Kadar Maraş*, Ukde Yay., Kahramanmaraş 2008, s.11.

⁸⁵Gündüz, s. 196-197.

yapılan çalışmalardan faydalanarak mevcut olan bilgileri aktarmaya ve değerlendirmeye çalışacağız.

1.2.1. Eski ağda Maraş

Maraş tarih boyunca Hititlerden başlayarak birçok medeniyete beşiklik etmiştir. Hititlerden sonra sırasıyla Asur Devleti, Persler, Makedonyalılar, Romalılar, Araplar şehre hâkim olmuş daha sonra şehirde Türk egemenliği başlamış şehrin son ev sahibi de Türkler olmuřtur⁸⁶. Hititler M.Ö. 2000-1200 yılları arasında Anadolu'da egemenlik sürdükleri dönemde Maraş'a da egemen olmuřlardır⁸⁷. Hitit Devleti döneminde Maraş şehrinin adı Markisi olarak gemektedir⁸⁸. Hititler döneminde Maraş'ın ilçeleri olan Pazarcık, Türkoğlu, Elbistan ilçelerinin sınırları dâhilinde birçok yerleşim yeri olduğu görölmektedir⁸⁹. M.Ö 1180 tarihlerinde Hitit Devleti yıkılma sürecine girince, Maraş bölgesinde Hititlere bağlı Gargum şehir Devleti kurulmuştur. Maraş daha sonra Asur Devleti'ne bağlanmış ve adı kaynaklarda Maraj veya Markasi olarak anılmıştır. M.Ö 612'de Asurlular Medler tarafından yıkılınca şehir Persler'in egemenliği altına girmiştir. M.Ö 333'de Makedonya Kralı Büyük İşkender'in istilasına uğramış ve M.Ö 64'de de Roma hamiyetine girmiřtir⁹⁰. Büyük Roma İmparatorluğu M.S. 395 yılında Doğu Roma ve Batı Roma olarak ikiye ayrıldı. Doğu Roma'ya Bizans İmparatorluğu da denmektedir. Maraş bu dönemde Doğu Roma hâkimiyetinde kaldı ve önemli bir şehir olmaya devam etti. Bizans Devleti zamanında Maraş'ın Afşin, Göksun ve Elbistan kazalarının da önemli bir yeri vardı. Özellikle Göksun'a İstanbul'dan sürgün edilen rahip ve rahibeler getirilirdi. Rahip ve rahibeler burada ile doldururlardı. Ayrıca Hıristiyanlar tarafından, Yedi Uyurlar(Ashabü'l Kehf) mağarasının bugünkü Afşin ilçesinde olduğuna inanılmaktadır⁹¹.

1.2.2.Müslüman Arapların Fethinden Selçuklu Türkleri Dönemine Kadar Maraş

⁸⁶İbrahim Gedik, *229 Numaralı şer'ie Sicili'ne Göre Maraş'ta Hayat*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016, s.1.

⁸⁷Ahmet Eyicil, *Yakın ağda Kahramanmaraş*, Ukde Yay., Kahramanmaraş 2009,s. 21.

⁸⁸Ko, s.47.

⁸⁹Eyicil, s.21.

⁹⁰Ko, s.47.

⁹¹Gökhan, *Dulkadirililere Kadar*, s.61-64.

Hâkimiyetinde bulunduğu devletler tarafından farklı isimlerle anılan şehir Müslümanlar tarafından Maraş olarak biliniyordu. Müslümanlar fetihten sonra da şehri bu isimle anmaya devam ettiler⁹².

Maraş Bizans hâkimiyetinde bulunduğu sırada Sasaniler tarafından ele geçirilmiş fakat kısa bir süre sonra Bizans bu bölgeye tekrar hâkim olmuştur. Bizans ve Sasaniler arasında 605-611 yılları arasında mücadele sebebi olan şehir, Müslüman Arapların Suriye'yi Bizans'ın elinden almaya başladığı dönemde sık sık Müslümanların akınlarına sahne olmuştur. Bizans İmparatoru Herakleios(610-641) Maraş'ta sürekli meydana gelen savaşırlardan rahatsızlık duyunca, şehirdeki başta Rumlar olmak üzere yerli halkı göç ettirmiştir. Boşalan bu bölgeler ise Emeviler zamanında Müslümanlar tarafından doldurulmuştur⁹³.

İslam dininin ikinci halifesi Hz. Ömer(634-644)⁹⁴ zamanında Suriye'ye yapılan seferler sırasında fethedilen bölgelerden biri de Maraş şehriydi. Hz. Ömer 636-637 yıllarında Suriye orduları başkomutanı olarak Ebu Ubeyde b. Ebi'l-Cerrah'ı görevlendirdi. Onun komutasındaki Müslümanlar Bizans ordusunu mağlup ettiler ve Suriye bölgesini ele geçirdiler. Ebu Ubeyde bu sırada Halid b. Velid'i Maraş'a gönderdi. Halid b. Velid komutasındaki İslam orduları Maraş'a girdiğinde halkın bir kısmı kaçırmıştı. Geriye kalan bir kısmı ise kaleye çekilerek direnişe başladı⁹⁵. Fakat 637 yılında şehirde yaşayan Hristiyan ahalî canlarına dokunulmaması şartıyla şehri Müslümanlara teslim etmek durumunda kalmışlardır. İslam orduları da burada bir garnizon bölgesi kurarak Anadolu seferleri için burayı bir üs olarak kullanmaya başlamışlardır. Maraş Bizans'ın önemli şehirlerinden biriydi ve imparatorların bazıları burada doğup büyümüş ve akrabaları da hala burada yaşamaktaydı. Şehrin bu önemine istinaden Bizans İmparatoru V. Konstantinos 746 yılında şehri Müslümanlardan geri aldı ve Müslümanları Maraş'tan çıkardı. Kısa bir süre Bizans egemenliğinde kalan Maraş Emeviler'in son halifesi II. Mervan (744-750) tarafından alınarak tekrar Müslümanların eline geçti⁹⁶. II. Mervan'ın halifeliğinin son zamanlarına doğru Maraş tekrar Bizans tarafından fethedildi. 750 yılında Halifeliği ele geçirmeyi başaran Abbasiler döneminde de Maraş üzerinde İslam-Bizans mücadelesi devam etti. 754 yılında Bizans kontrolündeki Maraş Rumlar tarafından yakıldı. Abbasi Halifesi Ebu Cafer Mansur şehri imar ettirdi ve Müslüman orduları Maraş üzerinden 776-777 yılında Anadolu içlerinde doğru

⁹²Gökhan, *Dulkadirililere Kadar*, s.67-68.

⁹³Koç, s.48.

⁹⁴Mustafa Fayda, "Ömer", *DİA*, C.XXXIV, İstanbul 2007, s.51-53.

⁹⁵Gökhan, *Dulkadirililere Kadar*, s.73.

⁹⁶Koç, 49.

seferlere başladılar⁹⁷. Fakat Maraş'ta uzun süreli bir egemenlik herhangi bir devlet tarafından sağlanamadı. Maraş ve bölgesi 634 yılından itibaren Bizans ve İslam orduları arasında sık sık çatışma alanı oldu. Özellikle Abbasiler ve Bizans Devleti arasında yaşanan Maraş'ı ele geçirme mücadeleleri sırasında şehir pek çok defa tahribata uğradı⁹⁸.

Abbasi Halifesi el Mehdi(775-785) döneminde, 777-778 tarihlerinde Bizans İmparatoru IV. Leon 80 bin kişilik bir orduyu sugur⁹⁹ bölgesine gönderdi. Fakat Bizans kuvvetleri Maraş valisi İsa b. Ali'nin savunduğu Maraş'ı alamamışlardır. Bu mücadelenin ardından Bizans İmparatoru IV. Leon Maraş bölgesinden birçok insanı Trakya bölgesine sürgün etmiştir¹⁰⁰. Abbasi Halifesi I. Harun Reşid(786-809) döneminde de Abbasiler ve Bizans Devleti arasında çeşitli mücadeleler yaşanmış¹⁰¹, Maraş Harun Reşid tarafından iskân edilip Müslüman nüfus ile doldurulmuştur. Ayrıca buraya Said b. Müslim b. Kuteybe el-Bahili isminde bir vali atamıştır. 808 yılında Bizans kuvvetleri Sugur valiliğine bağlı Maraş'a saldırmışlar fakat başarısız olup geri çekilmişlerdir. 833-842 yılları arasında Abbasi Halifesi olan Mu'tasım zamanında annesinin Türk asıllı olması hasebiyle Türkler, askeri ve idari müesseselerin başına getirilmiştir. Bu kişilerden biri olan Tolunoğlu Ahmed Tarsus valiliğine atanmış ve Tarsus'tan Maraş'a kadar olan bölgeyi idare etmeye başlamıştır. Ayrıca bu dönemde Bizans ile de mücadele devam etmiş ve Bizans Maraş bölgesine Ermenileri getirmeye başlamıştır. Bu mücadeleden sonra da Bizans iki defa daha Maraş'ı yağmalamış ve tahrip etmiştir. 935 tarihinde sugur valisi olan Muhammed b. Togaç, Mısır'da, İhşidiler adıyla bir devlet kurmuştur. Muhammed b. Togaç Maraş dâhil Mısır Suriye ve Halep bölgelerini yönetmiş ve Maraş Tolunoğulları'ndan sonra ikinci kez bir Türk devleti idaresine geçmiştir¹⁰². İhşidiler daha sonra Hamdanîler ile giriştikleri mücadeleler sonucunda Maraş bölgesini Hamdanîler'e vermişlerdir. Hamdanîler'in merkezi Musul idi ve sugûr bölgesini Bizans'a karşı korumakta idiler. Bu dönemde Bizans ve Hamdanîler arasında bölgenin egemenliği için çetin mücadeleler yaşandı. Hamdanîler Devleti'nin Haleb kolunu idare eden

⁹⁷Eyicil, s. 25.

⁹⁸İlyas Gökhan, "Arapların Fethinden Selçuklular Zamanına Kadar Maraş", *Belleten*, C.LXXIII, S.266 Ankara 2009, s.50.

⁹⁹Dârü'lislâm olarak adlandırılan İslâm ülkesi ile dârülharb olarak adlandırılan gayri Müslim ülkeleri birbirinden ayıran sınır bölgelerine ve geçiş noktalarına sugûr denilmektedir. Sugûr kelimesi, genellikle Anadolu'nun güneyindeki Arap-Bizans sınır bölgesini ve Endülüs'te İslâm devletiyle kuzeydeki Hristiyan krallıklar arasındaki bölgeyi ifade etmek için kullanılmıştır. Zaman zaman Mısır, Kafkasya ve Orta Asya bölgelerinde bulunan, buradaki farklı kavim ve topluluklara karşı tahkim edilen şehirleri de belirten bir kelimedir. Bkz. Cesim Avcı, "Sugûr", *DİA*, C. XXXVII, İstanbul 2009, s.473-474.

¹⁰⁰Koç, s.49.

¹⁰¹Nahide Bozkurt, "Hârûnürreşid", *DİA*, C. XVI, İstanbul 1997, s. 258-261.

¹⁰²Koç, s.49-50.

ve Halep kolunun kurucusu Seyfûddeve(944-967)¹⁰³ 944 tarihinden itibaren Bizans'ın elindeki memleketleri ele geçirmeye başladı ve Hades¹⁰⁴ ile Maraş şehrini de egemenliği altına aldı. Fakat 948 yılında Bizans tekrar harekete geçti Hades'i tahrip edip Maraş şehrini ele geçirdi. Sugûr bölgesi Bizans ile Hamdanîler arasında yıllarca sürecek mücadelelere sahne oldu. Ne Bizans bu bölgeden vazgeçti ne de Hamdanîler bölgedeki durumu kabul etti. Uzun süren çetin mücadelelerden sonra Seyfûddeve Maraş ve bölgesinde yeniden hâkimiyeti sağladı ve yapılan mücadeleler sonucu tahrip olan şehirleri yeniden imar ettirdi, kaleleri onarttı. Fakat Seyfûddeve'nin Bizans Devleti ile mücadelesi devam etti ve Hamdanîler ile Bizans arasındaki çatışmalar bir kan davası gibi sürüp gitti. İki taraf da intikam amacıyla tekrar tekrar karşı saldırıya geçerek üstünlük sağlamaya ve Güneydoğu Anadolu bölgesinde hâkimiyet kurmaya çalıştı¹⁰⁵. 962 yılında Domestikos Nikephoros Phokas¹⁰⁶, Bizans Devleti tarafından İstanbul'da bir tören yapılarak Güneydoğu Anadolu bölgesine gönderildi. Phokas ve Seyfûddeve arasında yapılan mücadeleler Bizans lehine sonuçlandı ve Bizans Devleti 962 yılında Maraş'ı tekrar ele geçirdi. Böylece Maraş tekrar Müslümanların hâkimiyetinden çıkmış oluyordu. Bizans kuvvetleri Maraş'tan sonra Halep dâhil çevre bölgeleri de tehdit etmeye başladılar. Bunun üzerine Mısır'da hâkimiyet kuran Türk hanedanı İhşîdîler, Hamdanîler'e askeri kuvvet ve erzak yardımında bulundular. Fakat ne Hamdanîler ne de onlardan sonra bölgede kurulan diğer Arap Devletleri Bizans'a karşı başarı sağlayamadılar ve Maraş bölgesini alamadılar. Maraş, Bizans ve Müslüman devletlerin arasında sık sık el değiştirmiş zaman zaman Müslüman zaman zaman Bizans hâkimiyetinde kalmıştır. Maraş ve bölgesi için sürekli mücadeleler yaşanmış hiçbir devlet uzun süre şehri elinde tutamamıştır. 1086 yılında Selçuklu komutanı Buldacı tarafından fethedilene kadar şehirde kalıcı bir egemenlik sağlanamamıştır.¹⁰⁷.

¹⁰³Abdülkerim Özeydin, "Seyfûddeve el Hamdânî", *DİA*, C. XXXVII, İstanbul 2009, s. 35-36.

¹⁰⁴Hades; Maraş, Malatya, Adıyaman ve Gaziantep arasında bulunan bir Ortaçağ şehri olup Pazarcık ve Çağlayancerit ilçelerinin arasında bulunan ovanın kuzey bölgesindeki boğazın ağzında olan bir şehirdir. Günümüzde Hades şehri harabelerinin üzerinde Bozlar kasabası bulunmaktadır. Bkz. İlyas Gökhan, "İslam ve Bizans Sınırları Arasında Hades Şehri", *Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Dergisi*, C. VIII, S. 2, Elazığ 2013, s.87-109.

¹⁰⁵Gökhan, "Arapların Fethi", s.60-64.

¹⁰⁶Domestikos Nikephoros Phokas: Anadolu'da Seyfûddeve ile yaptığı mücadelelerde önemli başarılar kazanması sebebiyle şöhreti artan bu şahıs 963'te İmparator II. Romanos'un ölümü üzerine, Kayseri'de ordu tarafından imparator ilan edildi ve İstanbul'a geldi. Onun İmparatorluğu döneminde tüm Sugûr bölgesi Bizanslıları tarafından zapt edildi. Fakat Phokas dönemi fazla uzun sürmedi ve 969'da bir suikasta kurban giden Nikephoros Phokas'ın yerine İonnes Çimiskes geçti. Bkz. *Urfalı Mateos ve Papaz Grigor'un Zeyli*, (Türkçeye Çev. H.D. Andreasyan, Notlar: E. Dulaurer, M. H. Yinanç), TTK Yay., Ankara 1987, s. 10-11.

¹⁰⁷Gökhan, "Arapların Fethi", s.64.74.

1.2.3. Selçuklu Devleti Döneminde Maraş

Türkler Maraş bölgesine gelmeden önce Maraş ve çevresi birçok devlet ve farklı etnik gruplara ev sahipliği yapmış bir bölgeydi. Daha önce de belirtildiği gibi Maraş ve çevresi çeşitli devletlerarasında mücadelelere sahne olmuş fakat hiçbir zaman Maraş üzerinde kalıcı bir hâkimiyet kurulamamıştı. Bu sebeple de bölgede Ermeniler, Müslümanlar, Hristiyanlar olmak üzere farklı gruplar ikamet etmişlerdir. Şehrin sık sık el değiştirmesi sebebiyle de şehir sürekli olarak göç ve tahribata maruz kalmıştır.

Selçuklu Devleti'nin kurucularından ve ilk hükümdarı olan Tuğrul Bey(1040-1063)¹⁰⁸ ile kardeşi Çağrı bey(990-1059)¹⁰⁹23 Mayıs 1040 tarihinde Dandanakan Savaşı'nda Gaznelileri yenerek Horasan ve İran bölgesinde yeni bir devlet kurdular. Tuğrul ve Çağrı beğlerin bu başarısından haberdar olan Türkistan bölgesindeki Oğuz Türkleri bölgeye gelmeye başladılar. Devlet liderleri onları Anadolu'ya göç etmeye teşvik etti. Çağrı Bey bu sıralarda Anadolu'ya bir keşif hareketi düzenledi. Bu keşif hareketi sonrasında Anadolu'da yaşanan Bizans-Sasani ve Bizans-Müslüman Arap mücadelelerinden dolayı Anadolu'nun ağır tahribata uğradığını ve Anadolu bölgesinde nüfusun da oldukça azalmış olduğunu gözlemledi. Bu da Türkmenlerin Anadolu'ya yerleşmesi için uygun bir zemin olduğu anlamına geliyordu ¹¹⁰. Dandanakan Savaşı'ndan sonra Tuğrul ve Çağrı Beğler birçok bölgeye sefer düzenleyip çeşitli fetihlerden sonra Anadolu'da faaliyetlerine devam ettiler. 1047 yılında İnaç Yabgu'nun oğlu Hasan Bey Bizans tarafından Aras kıyısında Becni yakınlarında bir pusu sonucu öldürülünce Tuğrul Bey İbrahim Yinal'ı Bizans'ın üzerine gönderdi. Selçuklu ordusu önce Erzurum bölgesini fethetti. Ardından 1048 yılında Erzurum yakınlarındaki Pasin Ovası'nda Bizans kuvvetlerini ağır bir yenilgiye uğrattı ve birçok ganimet elde etti¹¹¹. Bu zaferin ardından 1071 yılındaki Malazgirt Savaşı ile Anadolu'nun kapıları Türklere tam anlamıyla açılacak ve Anadolu'nun fethi başlayacaktı¹¹².

Hamdanîler kesin olarak yenildikten sonra Türk ve Müslüman nüfus Maraş dâhil Çukurova bölgesinden tamamen ayrılıp Irak ve Suriye bölgesine zorunlu olarak göç etmişti. Müslümanlardan boşalan bu bölgelere Bizans İmparatorluğu Ermenilerin göç etmesini sağladı. Güney Kafkasya ve Doğu Anadolu'da yaşayan Ermeni nüfus Bizans tarafından Orta

¹⁰⁸Faruk Sümer, "Tuğrul Bey", *DİA*, C. XXXXI, İstanbul 2012, s. 344-346.

¹⁰⁹Ali Sevim, "Çağrı Bey", *DİA*, C. VIII, İstanbul 1993, s. 183-186.

¹¹⁰Eyicil, s.26.

¹¹¹Sümer, s.344-346.

¹¹²Eyicil, s. 26.

Anadolu'ya zorla göç ettirildi. Göçe tabi tutulan Ermeniler Çukurova bölgesine ve Çukurova'daki kalelere yerleştirildiler¹¹³. Selçuklu devleti ise batı yönünde ilerleme ve Anadolu'yu Türkleştirme politikaları gereği sürekli olarak Anadolu içlerinde ilerlemeye çalışıyor ve Bizans'ı rahatsız ediyordu. Bu hedef doğrultusunda hareket eden Selçuklular Sivas'a kadar ilerlediler. Burada bulunan Bizans kalelerini tahrip ettiler. Türk ilerleyişini durdurmak için harekete geçen Bizans İmparatoru IV. Romanos Diogenes çeşitli milletlerden oluşan bir ordu kurdu ve 1068'de Selçuklulara karşı harekete girişti ve Maraş'a kadar geldi. Fakat bu girişim bir sonuç vermedi. Diogenes bundan sonra birkaç defa daha Selçuklu akınlarını durdurmak için harekete geçti fakat hiçbirinde başarı sağlayamadı. Bunun üzerine konuyu kökünden halledebilmek için büyük bir ordu ile İran bölgesine hareket etti¹¹⁴. Muş'un Malazgirt bölgesinde karşılaştığı Selçuklu ve Bizans orduları arasında yapılan savaş Selçuklu Devleti'nin zaferi ile sonuçlandı ve böylece Anadolu'nun fethi için gerekli şartlar sağlanmış oluyordu¹¹⁵.

Anadolu'nun Türkleşmesinde önemli bir dönüm noktası kabul edilen 1071 Malazgirt zaferinden sonra Selçukluların Anadolu içlerine doğru fethi başlamaları Maraş ve bölgesinin karışmasına da sebep olmuştur. Daha önce de belirtildiği gibi Bizans, Maraş bölgesinin Türkler tarafından fethini zorlaştırmak için çeşitli bölgelerden Ermenileri Anadolu'nun orta ve güney kesimlerine yerleştirmişti. Böylelikle Maraş ve bölgesinde Ermeni nüfus büyük oranda artmıştı. Burada yaşayan Ermeniler Malatya-Antakya hattının savunulması için görevlendirilmişti. Bundan sonra da bölgede küçük Ermeni prenslikleri kurulmuştu¹¹⁶. Fakat Ermeniler ve Doğu Anadolu'da yaşayan Rumlar arasındaki mezhep çatışmaları nedeniyle Bizans İmparatoru II. Vasil Ermenilere Ortodoksluk mezhebini kabul etmeleri yönünde baskıda bulunuyordu. Bu duruma tepki gösteren Ermeniler Bizans'a karşı direnişe geçerek bölgenin Türkler tarafından fethine yardımda bulundular. Bu sırada Maraş, Malatya, Harput, Palu, Elbistan, Tarsus ve Urfa'yı ihtiva eden Ermeni asıllı bir Bizans komutanı olan Philaretos Brachmins, Bizans'a tabi olmaktan çıkıp bir Ermeni prensliği kurdu. Ardından İslamı kabul edip Melikşah'ın vasaleti oldu. Bu nedenden dolayı Philaretos, Bizans ve Ermeni kaynaklarında döneke olarak anılmaktadır¹¹⁷.

¹¹³Gökhan, *Maraş Tarihi*, s.100.

¹¹⁴Ali Sevim, "Malazgirt Muharebesi", *DİA*, C. XXVII, Ankara 2003, s.481-483.

¹¹⁵Metin Tuncel, "Muş", *DİA*, C.XXXI, İstanbul 2006, s.368-371.

¹¹⁶Gümüşalan, s. 21.

¹¹⁷Eyicil, s.26-27.

1.2.4. Dulkadiroğulları Beyliği Döneminde Maraş

XIII. Yüzyıl sonlarında Bozok Türkmenleri, Halep ve Antep arasındaki bölgeye yerleşmişlerdir. Bu Türkmenler bazen Memlük Türk Devleti emrinde, zaman zaman kendi istekleriyle Çukurova'daki Ermeniler üzerine ve Moğol hâkimiyetindeki Anadolu'nun iç bölgelerine akınlar düzenlemişlerdir. Türkmenler bu fetihler sonucunda Antep'ten Elbistan'a kadar olan bölgeleri ele geçirdiler. Bunlar yazlık ve kışlık olarak Maraş ve çevresinde farklı bölgelerde konaklardı¹¹⁸. Bu Türkmenler, Oğuzların Bozok koluna mensup Bayat, Beydilli ve Afşar beğlerinden oluşmaktaydı¹¹⁹. Dulkadiroğulları¹²⁰ Beyliğini teşekkül eden Türkmenlerin kesin olarak hangi boydan geldiği bilinmemektedir. Fakat Dulkadiroğulları Beyliğini oluşturan halkın çoğunluğunun Bayat boyuna mensup Türkmenler olması beyliğin kurucularının da Bayat Türkmenleri olduğunu düşündürmektedir. Devletin kurucusu ise Dulkadirlilerden Zeyneddin Karaca Bey'dir. Karaca Bey, 1337 yılında Memlük sultanı En-Nâsır Muhammed b. Kalavun tarafından ülkesinin Suriye sınırını emniyete almak amacıyla Elbistan naipliğine atanmıştır. Karaca Bey bu atama sonrası bölgede kendine bağlı yerlerde idare hakkını elde etti ve Dulkadir Beyliğini kurdu¹²¹. Beylik Maraş merkezli kurulmuş¹²² zaman içinde genişlemiş ve yaklaşık 100 bin kilometrelik bir alana yayılmıştır. Beyliğin halkı Türkmenlerden oluşmaktaydı ve Maraş bölgesi hem doğudan, hem Halep ve Şam tarafından Anadolu'ya gelen Türkmenler için bir uğrak yeri idi. Bu minvalde Maraş, Türkmenlerin Anadolu'ya dağılma yeri özelliği taşımaktadır. Bu nedenle Memlükler ve Osmanlı Devleti Maraş ve Elbistan taraflarına Vilayet-i Türkman, bu bölgelere hâkim olan Dulkadir beğlerine de Türkmen Beyi demişlerdir¹²³. Dulkadirlilerin Maraş ve çevresini yurt edinmiş olan kolu, 16. yüzyılın başında yirmi yedi ayrı boy altında toplanmıştı. Bu boylara bağlı toplam 757 oymak bulunuyordu. Dulkadirlilerin Kars-ı Maraş'ta bulunan bölükleri ise aynı tarihte 350 aşiretten oluşmaktaydı¹²⁴.

Dulkadir Beğleri Memlük Devleti'ne bağlı hareket ediyorlardı. Fakat beylik zaman içinde ilerlemeye ve zaman zaman yakın çevresindeki diğer beyliklere akınlar düzenlemeye

¹¹⁸Eyicil, s. 29.

¹¹⁹Gökhan, *Maraş Tarihi*, s. 189.

¹²⁰Elbistan ve Maraş merkez olmak üzere doğuda Harput, batıda Kırşehir, Kuzeyde Bozok(Yozgat) ve Sivas'ın güneyine kadar yayılmış olan beyliğin isim kökeni kesin olarak bilinmemektedir. Kaynaklarda farklı şekilde geçen Dulkadir kelimesinin Abdülkadir veya buna benzer başka bir ismin Türkmen telaffuzuna uydurulmuş olduğu düşünülmektedir. Bkz: Refet Yınanç, "Dulkadiroğulları", *DİA*, C. IX, İstanbul 1994, s. 553-557.

¹²¹Eyicil, s. 29.

¹²²Yınanç, "Dulkadiroğulları" s. 553-557.

¹²³Gökhan, *Maraş Tarihi*, s. 189.

¹²⁴Arif Sarı, "Dulkadirli Türkmenlerinin Yurtları Hakkında", *Türkbilig Dergisi*, S. 35, 2018, s. 33.

başlayınca kurucusu Zeyneddin Karaca Beğ'den itibaren beyliğin liderleri bağımsız hareket etmeye başlamışlardır. Hatta Karaca Beğ 1348 yılında Melik Zahir unvanı alarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Dulkadir beğlerinin bu faaliyetlerinin sonucu Memlûk Devleti tarafından öldürtölmeleri olmuştur¹²⁵. Karaca Bey'den sonra başa geçen Dulkadir Beyi olan Halil Bey'in ölümünden sonra Memlûk Devleti Dulkadir topraklarını ele geçirmek istemiş fakat iki taraf arasında yapılan savaşı Memlûk Devleti kaybetmiştir. Savaş sonrası Memlûk Sultanı Berkuk Suriye'nin kuzeyini güvenlik altına almak istemesi nedeniyle Dulkadirlilerle antlaşma yapmıştır. Fakat tarafların arası tekrar açılmış ve Halil Bey öldürölmüştür. Bunun üzerine beyliğin başına Selvi Bey geçti. Ama onun da hükümranlığı fazla sürmedi ve Memlûk Sultanı Berkyaruk tarafından öldüröldü. Bu sırada Dulkadirlilerde kısa süren bir beylik mücadelesi başladı. Selvi Bey'in oğlu Sadaka Bey ve amcasının oğlu Nasreddin Mehmed Bey arasındaki mücadeleye Osmanlı padişahı Yıldırım Bayezid müdahale etti ve beyliğin başına Nasreddin Mehmed Bey'i getirdi¹²⁶. Nasreddin Mehmed Bey'in 1442 yılında ölmesiyle beyliğin başına Süleyman Bey geçti ve bu dönemde Osmanlı-Dulkadirli ilişkileri gelişti, akrabalık ilişkileri kuruldu. 1466'da beyliğin başına geçen Şehsuvar Bey, Osmanlı Sultanı Fatih Sultan Mehmed'in desteğıyle Memlûkleri yendi. Fakat bu zafere güvenerek Osmanlı Devletine karşı cephe aldı ve Memlûk Devleti tarafından 1372'de idam edildi¹²⁷.

Yavuz Sultan Selim 1514 yılında Osmanlı desteğıyle Dulkadir Beyi olan Alaüddevle'yi Şah İsmail üzerine yaptığı sefere davet etti. Fakat Alaüddevle yaşının ilerlediğini bahane ederek sefere katılmadı ve Osmanlı kuvvetlerine zorluk çıkardı. Bunun üzerine Yavuz Sultan Selim Çaldıran zaferi sonrası Osmanlı ordusunu Alaüddevle üzerine gönderdi ve 1515'te Andırın ve Göksun arasında bulunan Ördekli Mevkiinde Alaüddevle yenilerek öldüröldü¹²⁸. Ayrıca Osmanlı Devleti, Alaüddevle hazinesinden ve Dulkadirli topraklarından büyük bir ganimet elde etti. Yavuz Sultan Selim Dulkadir ülkesinin idaresini Şehsuvaroğlu Ali Bey'e verdi¹²⁹. Yavuz Sultan Selim Dulkadir ülkesini ele geçirmekle birlikte beyliğı tamamen ortadan kaldırmadı¹³⁰. Maraş ve çevresini idareleri altında

¹²⁵Eyicil, s. 29.

¹²⁶Gökhan, *Maraş Tarihi*, s. 194-196.

¹²⁷Eyicil, s.30-31.

¹²⁸Yinanç, s. 553-557.

¹²⁹Arslan, s. 24.

¹³⁰Osmanlı Devleti'nin iltihak politikası gereğı idaresi altına aldığı bölgelerde hemen bir eyalet oluştururdu. Fakat Dulkadir ülkesinde bu politikayı uygulamadı. Çünkü bölgede yaşayan Türkmenler boy beğlerine çok bağılı idiler ve merkezîyetçi sisteme pek fazla uymuyorlardı. Bu nedenle de bölgede yaşayan halkı idare etmek oldukça zordu. Bkz. Arslan, s. 24.

bulunduran Dulkadirli Beyliği 1515 yılında Osmanlı Devleti tarafından ilhak edilmiş fakat Osmanlı idari teşkilatına katılması Kanuni Sultan Süleyman zamanında olmuştur¹³¹.

1.2.5. Osmanlı Devleti Dönemi'nde Maraş

Yavuz Sultan Selim 1515'te Kemah Kalesini aldıktan sonra Anadolu'nun birlik ve bütünlüğünü Osmanlı hâkimiyetine almak amacıyla Sivas'a dönmüştür. Daha sonra ordunun bir kısmını Dulkadiroğulları üzerine göndererek Alaüddevle Bozkurt Bey'i yenilgiye uğratmış ve Dulkadirli toprakları Maraş ve Elbistan başta olmak üzere bir sancak olarak birleştirilip Dulkadirli Beyi Şehsuvaroğlu Ali Bey'in idaresine verilmiştir. Maraş sancağı daha sonra Maraş beğlerbeyliğine dönüştürülmüştür. Böylece "Türkmen Diyarı" olarak tabir edilen Maraş ve bölgesi Dulkadir Beyliğinin askerleri ile birlikte Osmanlı idaresine geçmiştir¹³². Tarih boyunca birçok farklı devlet idaresinde olan Maraş'ın, Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetine tam olarak geçişi ise Kanuni Sultan Süleyman devrinde gerçekleşmiştir. Zaman içinde Osmanlı Devleti'nin önemli bir kenti olan Maraş, Orta Anadolu, Suriye ve İran arasındaki ticaretin merkezi konumuna gelmiştir. Maraş, Orta Anadolu'yu Akdeniz'e, Güney'i, Güneydoğu ve Suriye'ye bağlayan bir noktada yer almaktadır¹³³. Şehir 1522 yılında Osmanlı Devleti'ne katıldıktan sonra Rum eyaletine bağlanmış 1531 yılında da buradan ayrılarak Karaman eyaletine bağlanmıştır. Daha sonra ise Dulkadiroğulları Beyliğinin merkezi olarak bağımsız bir sancak haline gelmiştir¹³⁴.

Dulkadirli toprakları Osmanlılar tarafından fethedildikten sonra Dulkadir Beyi Ali Bey Osmanlı Devleti'ne önemli hizmetlerde bulundu ve Yavuz Sultan Selim'in güvenini kazandı. Osmanlıların Memlûkler üzerine yaptığı 1516 Mercidabık Savaşı'nda Maraş ve Elbistan çevresinden asker toplayan Ali Bey 1517 Ridaniye Savaşı'na da önemli bir katkı sağladı. Ali Bey Osmanlı Devleti'nin bir valisi mi yoksa Dulkadir hükümdarı mı belli olmamakla birlikte bir süre sonra kendi başına hareket etmeye ve bağımsız davranmaya başlamıştır. Bu tutumuna

¹³¹İlhan Şahin, "Dulkadir Eyaleti", *DİA*, C.IX, İstanbul 1994, s. 552-553.

¹³²Remzi Kılıç, "Kanuni Devri Başlarında(1520-1535) Osmanlı Yönetiminde Dulkadiroğulları", *Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu*, Ed. Cevdet Kabakcı-Serdar Yakar, C. I, Kahramanmaraş 2012, s. 185.

¹³³Sadettin Paksoy-Abdullah Soysal-Cevat Söylemez, "Osmanlı Döneminde Kahramanmaraş'ın Ekonomik Ve Ticari Hayattaki Yeri", *Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu*, Ed. Cevdet Kabakcı-Serdar Yakar, C. I, Kahramanmaraş 2012, s. 223-224.

¹³⁴Adnan Gürbüz, "16.-17. Yüzyıllarda Maraş Şehrinde Sosyal Ve Ekonomik Hayat", *Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. II, S. 9, 2009, s. 167.

rağmen Osmanlı Devleti ile arasını bozmayan Ali Bey her zaman Osmanlıların yardımına koştu ve onlarla dostça geçindi¹³⁵.

Osmanlı Devleti, Dulkadir ülkesini topraklarına kattıktan sonra Maraş ve bölgesinde Osmanlı hâkimiyetini kabul etmeyen birçok ayaklanma yaşandı. Osmanlı Devleti bu durumu önceden ön görerek her kadar Dulkadir Beyliği konusunda hassas davranmış ve Dulkadir Beyi Ali Bey ile iyi ilişkiler kurmuş olsa da birçok ayaklanma baş göstermiştir. Bu ayaklanmalardan ilki 16. yüzyıl başlarında yaşanan Bozoklu Celal'in ayaklanmasıdır¹³⁶. Ayaklanmayı başlatan kişinin adına binaen bu ayaklanmaya Celali İsyanı denmiştir. İsyan Şîi eğilimli Türkmen gruplarının Safeviler tarafından kışkırtılmasıyla ortaya çıkmıştır¹³⁷. Bu isyan Maraş ve Anadolu'da çıkmakla birlikte özellikle Maraş ve çevresinde etkili olmuştur¹³⁸. İsyan Osmanlı Devleti'nin emrindeki Dulkadir Beyi Şehsuvaroğlu Ali Bey tarafından bastırılmıştır¹³⁹. Bu dönemde yaşanan bir diğer ayaklanma Canberdi Gazali Ayaklanmasıdır. Canberdi Gazali, Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında Memlûkler'in Şam valisiydi. Gazali, Mısır'ın fethinden sonra Yavuz'a itaat ederek Osmanlı Devleti tarafından Şam valiliği görevine getirildi. Yavuz Sultan Selim öldükten sonra Gazali tekrar Memlûk Devleti'ni kurmak için harekete geçti ve 20.000 kişilik bir kuvvetle Haleb şehrini kuşattı¹⁴⁰. Osmanlı Devleti bu ayaklanmayı bastırmak için Ferhat Paşa'yı ve Şehsuvaroğlu Ali Bey'i görevlendirdi. Derhal harekete geçen Ali Bey Ferhat Paşa'yı beklemeden Haleb valisi Karaca Paşa'nın yardımına koştu ve Gazali'nin kuvvetlerini dağıttı. Ferhat Paşa'nın da bölgeye ulaşmasıyla 1521'de Şam yakınlarındaki Mastaba bölgesinde yapılan savaşta Canberdi'nin ordusu bozguna uğratıldı ve kendisi de öldürüldü¹⁴¹. Bu isyanın bastırılmasından sonra Ferhat Paşa, Ali Bey'in başarılarını kıskanmaya başladı ve onu ortadan kaldırmaya çalıştı. Bunun için de Ali Bey'in halka kötü muamelede bulunduğunu söyleyerek onu Kanuni'ye şikâyet etmiştir. Bu bilginin doğruluğunu teyit etmek için İstanbul'dan bir teftiş heyeti gönderilmiş fakat Ali Bey kendini Dulkadir Beyi olarak gördüğü ve denetimden memnun olmadığı için bu heyettekileri öldürtmüştü. Yaşanan bu olay Ali Bey'in idam emrine sebep olmuştur. Fakat Ali Bey'in ortadan kaldırılmasının asıl sebebi Dulkadir Beyliğinin tamamen ve doğrudan Osmanlı

¹³⁵Eyicil, s. 32.

¹³⁶Mücteba İlgürel, "Celâlî İsyanları", *DİA*, C. VII, İstanbul 1993, s. 252-257.

¹³⁷Gökhan, Maraş Tarihi, s. 237.

¹³⁸Harun Şahin, *XX. Yüzyılın Başlarında Maraş Sancağı'nın İktisadî, Malî Ve Sosyal Durumu*, Ed. Yaşar Alparslan, Dulkadiroğlu Belediyesi Maraş Kültür Tarih Yayınları, Kahramanmaraş 2015, s. 12.

¹³⁹Eyicil, s.32.

¹⁴⁰Gökhan, *Maraş Tarihi*, s. 238.

¹⁴¹Feridun Emecen, "Canbirdi Gazâlî", *DİA*, C. VII, İstanbul 1993, s. 141-143.

Devleti'ne bağlanmasıdır¹⁴². Bu amaç dâhilinde Ali Bey bir tuzak sonucu Ferhat Paşa tarafından çocuklarıyla birlikte öldürülmüştür. Bu hadiseden sonra Dulkadirliği Beyliği tamamen ortadan kaldırılarak Maraş merkezli bir eyalet ve Bozok bölgesi de bir sancak haline getirilmiştir¹⁴³. Ali Bey'in öldürülmesinden sonra Maraş bölgesinde Osmanlı varlığı belirginleşmiş ve devlet söz konusu bölgede hâkimiyetini güçlendirmeye ve bölgede tam bir kontrol sağlamaya çalışmıştır. 1523'ten itibaren Vilâyet-i Maraş olarak isimlendirilen sancağın, Maraş, Kars-ı Zülkadriye, Zamantı ve Elbistan olmak üzere dört kazası mevcuttu¹⁴⁴. Fakat Maraş bölgesi Osmanlı hâkimiyetine geçtiği bu yıllarda bir sükûnet içinde değildi ve bölgedeki çalkantı bir süre daha devam etti. Ali Bey'in öldürülmesinden sonra Dulkadir Türkmenlerinin tımarları devlet hazinesine aktarılması ve buradaki Türkmenler'in topraksız bırakılması Osmanlı Devleti'ne karşı isyan hareketlerinin devam etmesine yol açtı. Söklenoğlu Musa İsyanı, Atmaca İsyanı ve Kalender Çelebi İsyanı olmak üzere birçok ayaklanma meydana geldi¹⁴⁵. Bölgede çıkan Kalender Çelebi Ayaklanmasına Türkmenler büyük destek verdi. Osmanlı Devleti bu isyanlar sonrası halkın tımarlarını geri dağıtmış ve Türkmenlerin büyük çoğunluğu Kalender Çelebi isyanına verdikleri desteği geri çekmişlerdir. Bu durum devletin işini kolaylaştırmış, isyan kısa sürede bastırılmış ve isyancılar öldürülmüştür¹⁴⁶. 17. yüzyıl başlarında çıkan Celali İsyanları sırasında Maraş'ta da birçok karışıklık yaşanmıştır. 1599 yılında Maraş'ta çıkan Karayazıcı İsyanı nedeniyle Maraş bölgesi eşkıyanın eline geçmiştir¹⁴⁷. Bu sırada yaşanan Osmanlı-Avusturya savaşını (1592-1606) fırsat bilen isyancılar daha da cesaretlendiler ve isyanın lideri Karayazıcı Abdülhalim saltanatını ilan etti. Karayazıcı Abdülhalim aynı zamanda Anadolu'da saltanatını ilan eden ilk Celali mensubudur. Osmanlı-Avusturya savaşlarının ortaya çıkardığı sosyal ve ekonomik bunalım nedeniyle Karayazıcı'nın etrafında birçok asker kaçağı ve levend toplanmıştır. Bölgedeki asayişin tamamen bozulması nedeniyle Harput, Malatya ve Maraş sancak beğleri birleşerek Karayazıcı ile mücadeleye giriştiler fakat başarılı olamadılar devletin bu başarısızlığı Karayazıcı ve çevresindekilerin cesaretlerini arttırdı¹⁴⁸. Karayazıcı isyan sırasında Maraş şehrini yakıp yıktı ve ardından da Urfa'ya kaçtı. Bu sırada Karayazıcı'nın adamları Sokullu Hasan Paşa tarafından Göksun ve Elbistan arasındaki bölgede mağlup edildi. Osmanlı Devleti idaresine geçtikten sonra gerek bölge halkının Osmanlı hâkimiyetine

¹⁴²Gökhan, Maraş Tarihi, s. 238-239.

¹⁴³Yınanç, s. 553-557.

¹⁴⁴Uğur Kurtaran, "Sultan Birinci Mahmud Döneminde(1730-1754)Maraş Valileri", *Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu*, Ed. Cevdet Kabakçı-Serdar Yakar, C. II, Kahramanmaraş 2012, s. 87.

¹⁴⁵Eyicil, s. 33.

¹⁴⁶Gökhan, Maraş Tarihi, s. 239.

¹⁴⁷Eyicil, s. 34.

¹⁴⁸Mücteba İlgürel, "Karayazıcı Abdülhalim", *DİA*, C. XXIV, İstanbul 2001, s. 482-483.

geçmek istememesi gerek bu dönemde devletin içinde bulunduğu bunalımlı dönem nedeniyle Maraş bölgesinde sık sık isyan çıkmış ve şehir büyük tahribata uğramıştır. Osmanlı Devleti şehirde imar faaliyetleri yaparak şehri düzenlemiştir¹⁴⁹.

17. yüzyılda da Maraş ve çevresinde çeşitli karışıklıklar meydana gelmiş ve asayişsizlik devam etmiştir. Bunlardan ilki daha 17. yüzyılın başında yaşanan Kalenderoğlu İsyanı'dır. Kalenderoğlu daha önce devlet tarafından kendisine sancak beyliği vaad edildiğini fakat sancak beyliğinin verilmediğini ileri sürerek isyan başlattı¹⁵⁰. Kalenderoğlu faaliyetlerine ilk olarak Orta Anadolu'da başlamış, Karaman ve Konya'yı yağmalamıştır. Ardından Haleb'ten gelen hazineyi yağmalamak maksadıyla Maraş bölgesine doğru ilerlemeye başladı. Bu sırada Karaman'dan Elbistan'a kadar yol üzerinde olan bölgedeki arazileri tahrip etti ve Türkmen evlerini yağmaladı. Kalenderoğlu yanındaki celâlilerle birlikte Maraş ve çevresini harabeye çevirerek halkı perişan etti ve dağıttı¹⁵¹. Bölgede yaşayan halk açısından büyük bir yıkıma sebep olan Kalender Mehmed İsyanı Göksun'da Kuyucu Murad Paşa tarafından bastırılmıştır. Kalenderoğlu ve kuvvetleri ağır bir yenilgiye uğratılmış ve isyan sona ermiştir. Kuyucu Murad Paşa'nın celâlilere karşı yürüttüğü mücadele oldukça başarılı olmasına ve asayişin sağlanmasında büyük önem taşımasına rağmen 17. yüzyılda Maraş ve çevresinde ayaklanmalar devam etti. Bu kargaşa ve karışıklık ortamı en çok yerel halkı etkiledi ve göçler sebebiyle bölge nüfusu olumsuz etkilendi¹⁵². 17. yüzyılın önemli hadiselerinden biri olan II. Osman'ın(Genç Osman¹⁵³) öldürülmesinden sonra Osmanlı Devleti'nde birçok karışıklık meydana gelmiştir. Bunlardan biri de Maraş Türkmenlerinden olan ve Trablusşam valisi Seyfoğlu Yusuf Paşa'dır. Yusuf Paşa 1622'de II. Osman'ın ölümünü bahane ederek isyan başlatmıştır¹⁵⁴. Bu yüzyıl içinde çıkan isyanlardan biri de Abaza Mehmed Paşa İsyanı'dır. Abaza Mehmed Paşa bir süre Maraş beğlerbeyliği de yapmış bir isimdir. Daha sonra Erzurum beğlerbeyi olmuş fakat 1623 yılında bu görevinden

¹⁴⁹Eyicil, s. 33-34.

¹⁵⁰Mücteba İlgürel, "Kalenderoğlu Mehmed", *DİA*, C. XXIV, İstanbul 2001, s. 256-257.

¹⁵¹Arslan, s. 30.

¹⁵²Yunus Koç, "Osmanlı İmparatorluğunun Nüfus Yapısı 1300-1900", *Yeni Türkiye Dergisi*, S.32, Ankara 2000, s.610.

¹⁵³1618 yılında tahta çıkan Genç Osman, reformcu yapısı, yeniçerilerin sayısını azaltıp yeni bir ordu kurma düşüncesi, ulema ile arasının bozuk olması ve kendisine cephe almaları sebebiyle 1622 yılında yeniçerilerin isyan etmesi ve ulemanın da onlara dâhil olması sonucu tahttan indirilip öldürüldü. Genç Osman'ın öldürülmesi Osmanlı tarihi açısından bir ilk olmaktaydı. Osmanlı Devleti tarihinde ilk defa bir padişah öldürülmüştür. Bkz: Feridun Emecen,"Osman II", *DİA*, C. XXXIII, İstanbul 2007, s. 453-456. Genç Osman'ın işkenceye maruz kalması, kendisine kötü muamele edilmesi ve nihayetinde öldürülmesi bazı çevrelerde yeniçerilere karşı "padişah katili" diyerek karşıt eylemler başlattı. Yeniçerilere karşı yanlarına sekbanları toplayan ileri gelen bazı kimseler II. Osman'ın katledilmesini sebep göstererek isyan hareketlerine başladı. Bkz: Mücteba İlgürel "Abaza Paşa", *DİA*, C. I, İstanbul 1988, s. 11-12.

¹⁵⁴Eyicil, s.34.

azledilmesi üzerine isyana başlamıştır. Abaza Mehmed Paşa, Osmanlı Devleti'ni en çok uğraştıran isyancılardandır. Çünkü kısa sürede çok güçlenmiş öyle ki Maraş beğlerbeyi Kalavun Yusuf Paşa ve Sivas beğlerbeyisi Yusuf Paşa'ya emir verir duruma gelmiştir. Zaten bir süre sonra Yusuf Paşa da kuvvetleriyle birlikte Abaza Mehmed'e katılmıştır¹⁵⁵. İsyân beş yıl kadar devam etti ve 1628 yılında Abaza Mehmed Paşa'nın aman dilemesi ve dönemin padişahı IV. Murat tarafından affedilmesiyle son buldu¹⁵⁶.

1.2.6. 18. Yüzyılın Başlarında Osmanlı Devleti'nin Genel Durumu Ve Maraş

Osmanlı Devleti 18. yüzyıla Avusturya İmparatorluğu üzerine giriştiği 1683'te başlayıp 1699'da Karlofça Antlaşması ile biten savaşlarla başlamıştır¹⁵⁷. Bu savaşlar sırasında yaşanan 1697 tarihli Zenta Bozgunu, Osmanlı tarihinde alınan en büyük yenilgilerden biri olmuştur. Osmanlı Devleti'ne karşı oluşturulan kutsal ittifakın bu önemli zaferi Osmanlı Devleti'nin de daha önceden kaybettiği toprakları kazanma düşüncesine ket vurmuştur¹⁵⁸. Söz konusu savaşlar sonrası imzalanan Karlofça Antlaşması genel olarak İslam dünyası ve Avrupa arasındaki askeri denge açısından bir dönüm noktasıdır. Devlet bu tarihten sonra savunma durumuna geçmiş içerde ve dışarıda zayıflamaya başlamıştır. 1683'te başlayan savaşlarda alınan yenilgiler Osmanlı Devleti'ni olumsuz etkilemiş, yerel yöneticiler merkeze karşı baş kaldırmaya başlamışlardır. Bunun sonucu olarak da devlet içinde karışıklık başlamıştır. Bu yenilginin yansımaları 18. yüzyılda da devam etmiş, devlet bu dönemde de yenilgiler almayı sürdürmüştür. Zenta Bozgunu ve akabinde imzalanan Karlofça Antlaşması, Osmanlı Devleti açısından hem siyasi hem diplomasi alanında bir dönüm noktası olarak görülmektedir¹⁵⁹.

18. yüzyılın ilk padişahı olan II. Mustafa döneminde(1695-1703) Osmanlı Devleti'nde siyasal ve yapısal olarak değişimler görülmektedir. Sultan II. Mustafa bu dönemde devleti tekrar toparlamaya çalışan bir padişah figürü çizmektedir. Bu minvalde divan toplantılarını haftada dört güne çıkarmış ve danışma meclisini huzurunda toplayarak müzakerelere bizzat katılmıştır. 18. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde önemli değişimler ve çözümler yaşanmıştır. Buna karşı padişah asayiş ve güvenliği sağlamak için birtakım önlemler almıştır. Merkezi sistemin zayıflaması, iktidarın harem kadınlarının eline geçmesi, ekonomik sıkıntılar ve

¹⁵⁵Arslan, s. 31.

¹⁵⁶İlgürel, "Abaza Paşa", s. 11-12.

¹⁵⁷Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*, C. III, Ed. Emre Yalçın, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2015, s. 182-183, 275.

¹⁵⁸Erhan Afyoncu, "Zenta", *DİA*, C. XXXXIIIIV, İstanbul 2013, s. 279-281.

¹⁵⁹Oral Sander, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, 32. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2017, s. 139-140.

Anadolu’da yaşanan köylü ayaklanmaları bu çözümlerin en önemli sebepleridir¹⁶⁰. II. Mustafa’nın saltanat döneminde Rusya ile 1700 yılında İstanbul Antlaşması imzalandı ve Azak Kalesi Rusya’ya bırakıldı. Böylece Rusya’nın üstünlüğü kabul ediliyor ve Karadeniz’de Rus varlığı tanınıyordu. Karlofça’nın hemen akabinde imzalanan bu antlaşma içerde ve dışarıda yankı uyandırdı. Rusya’nın Karadeniz’e çıkması büyük devletleri rahatsız ederken içerde de padişaha karşı muhalefeti arttırdı. Vergilerin artması, işsizlik, yolsuzluk, rüşvet, devlet erkânının eğlenceleri, padişahın Edirne’de ikamet etmeye başlaması halk arasında hoşnutsuzluğa sebep olmaktaydı. 1703 tarihine gelindiğinde halkın rahatsızlığı ayyuka çıkmış durumdaydı. Bütün bu sebeplerden dolayı 1703’te cebeciler isyan hareketi başlattı¹⁶¹. Osmanlı tarihinde Edirne Vakası olarak da geçen 1703 İsyanı ile Sultan II. Mustafa tahttan indirildi ve yerine III. Ahmed geçti. Edirne Vakası’ndan sonra hiçbir Osmanlı padişahı uzun süre İstanbul’dan ayrılmadı ve Edirne’de ikamet etmedi¹⁶².

III. Ahmed döneminin en önemli olayı Rusya ile yapılan Prut Savaşı’dır. Rusya, kadimi politikası olan sıcak denizlere inme düşüncesini gerçekleştirmek için İsveç ile savaşa tutuştu. Çünkü Rusya’nın sıcak denizlere inmesinin iki kapısı vardı. Bunlardan biri kuzey istikametinden yani İsveç’ten geçmekte biri de güneyden Osmanlı Devleti’nden geçmekti. Osmanlı Devleti’ne nispeten İsveç’i kolay lokma olarak gören Rusya tarihi politikasını gerçekleştirmek için İsveç’i seçti. Bu seçiminde isabetli karar alan Rusya Poltava Savaşı’nda İsveç’i yendi. İsveç Kralı Demirbaş Şarl (XII. Karl) yaralı olarak Osmanlı Devleti’ne sığındı. Bu sığınma Osmanlı Devleti ile Rusya’nın arasını bozdu. Hem Demirbaş Şarl’ın Osmanlı Devleti’ni Rusya’ya karşı kışkırtması hem Rusya’nın tutumu ilişkileri iyice bozdu. Osmanlı Devleti’nin Rusya’yı yenerek Azak Kalesi’ni geri alma fikri ise savaş kararı almasına sebep oldu¹⁶³. Osmanlı açısından savaşın zamanlaması stratejik olarak doğrudu. Çünkü o sıralarda Rusya hala kuzeyde İsveç ile çatışma halindeydi. Osmanlı Devleti ve Rusya arasında yapılan savaşta Osmanlı Devleti önemli bir zafer elde etti ve neredeyse Rus Çarı tutsak edilecekti¹⁶⁴. Bu büyük yenilgi çarı büyük bir psikolojik buhrana soktu, çar çadırına çekildi ve ne kimse ile konuştu ne de görüştü. Bu bunalımlı süreçte eşi Katherina ona destek oldu ve akıllıca hareket ederek Osmanlı Devleti’ne iki defa barış teklifinde bulundu¹⁶⁵. Osmanlı Devleti’nin barış

¹⁶⁰Uğur Kurtaran, *Sultan II. Mustafa(1695-1703)*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2017, s. 165-166, 223-224.

¹⁶¹Mehmet Işık, *Cihana Hükmeden Son İmparatorluk Osmanlı Tarihi*, 3. Baskı, Yediveren Yay., İstanbul 2016, s. 141.

¹⁶²Abdülkadir Özcan, “Edirne Vak’ası”, *DİA*, C.X, İstanbul 1994, s. 445-446.

¹⁶³Kemal Beydilli, “Pрут Antlaşması”, *DİA*, C. XXXIIIIV, İstanbul 2007, s. 359-362.

¹⁶⁴Oral Sander, *Anka’nın Yükselişi Ve Düşüşü*, 10.Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2016, s. 143.

¹⁶⁵Johann Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 5, Çev. Nilüfer Epçeli, Ed. Erhan Afyoncu, Yeditepe Yay., İstanbul 2012, s. 296-297.

teklifini kabul etmesi üzerine 2 Temmuz 1711 yılında Prut Antlaşması imzalandı. Prut Antlaşmasına göre; Osmanlı Devleti, Azak ve çevresindeki toprakları geri alacak, Dinyeper akarsuyundaki bazı kaleler boşaltılacak, Rus ordusu Polonya'dan çekilecek ve İsveç kralı ülkesine geri dönecektir. Böylelikle Rusya, Karadeniz'e inme ve burayı bir Rus gölü haline getirme düşüncesine veda etmiş olmaktadır¹⁶⁶. Osmanlı Devleti Prut Antlaşması ile Karlofça'da kaybettiği yerlerin bazılarını geri almıştı. Kuzeydeki düşmanı Rusya'yı yenen Osmanlıların yeni hedefi Venedik'ti¹⁶⁷. Prut Savaşı'nın kazanılması Osmanlı Devleti'nin önceden kaybettiği yerleri geri alma ümitlerini arttırdı. Savaşçı bir yapısı olan Sadrazam Ali Paşa, Prut'un verdiği moralle daha büyük bir başarı elde etmek istedi. Bu amaç doğrultusunda büyük bir donanma hazırlandı. İlk olarak 1715 yılında Korint ele geçirildi. Yunanlıların da Osmanlı'yı bir kurtarıcı gibi görmesi üzerine Modon, Koron, Navarin Venediklilerin elinden kolayca alındı. Fakat Sadrazam Damat Ali Paşa'nın hesaba katmadığı Avusturya Devleti, Venedik ile ittifak yaptı. Bu gelişme üzerine divanda savaş kararı verildi ve 1716 yılında Osmanlı ordusu Belgrad'a doğru yola çıktı¹⁶⁸. Sırbistan'ın Voyvodina (bugünkü Novisad şehrinde) yer alan Varadin bölgesinde¹⁶⁹ yapılan meydan savaşında Osmanlı Devleti bozguna uğradı ve Damat Ali Paşa öldü. Avusturyalılar daha sonra Temeşvar Kalesi'ni ele geçirdiler ve Kanuni Sultan Süleyman döneminden beri Osmanlıların elinde olan ve Macaristan'daki son Osmanlı kalesi konumundaki bu yeri aldılar¹⁷⁰. Venedik-Avusturya ve Osmanlı Devleti arasında yapılan bu savaşı Osmanlı Devleti kaybetti ve taraflar arasında barış görüşmeleri başladı. Tarafların istekleri nedeniyle barış görüşmeleri uzun sürdü. Nihayet 21 Temmuz 1718 yılında antlaşmaya varıldı. Bu antlaşma ile bütün Banat bölgesi, Eflak'ın Oltu Irmağına kadar olan bölgesi ve Küçük Eflak denilen batı yarısı, Sırbistan'ın Belgrad dâhil kuzey tarafı ve Kuzey Bosna'nın tamamı Avusturya Devleti'ne bırakıldı¹⁷¹.

18. yüzyılın ilk yarısındaki önemli konulardan biri de Lale Devri olarak adlandırılan dönemdir. O sıralarda İstanbul'da yaygın lale yetiştirilmesi hasebiyle bu döneme Lale Devri adını veren ilk kişi Yahya Kemal Beyatlı'dır. Daha sonra Osmanlı tarih literatüründe sıklıkla kullanılan bu isim Osmanlı tarihinin bir zevk, eğlence, barış, yenileşme ve sivil reform sürecinin başlangıcı olarak anılmıştır. Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın da sadaret dönemine denk gelen bu yıllarda Osmanlı Devleti batı ile siyasal, ekonomik ve kültürel

¹⁶⁶Sander, *Anka*, s. 142-143.

¹⁶⁷Abdülkadir Özcan, "Pasarofça Antlaşması", *DİA*, C. XXXIIIIV, İstanbul 2007, s. 177-181.

¹⁶⁸Sander, *Anka*, s.144.

¹⁶⁹Bekir Gökpınar, "Varadin", *DİA*, C. II, İstanbul 2016, s. 647-649.

¹⁷⁰Sander, *Anka*, s. 144.

¹⁷¹Özcan, "Pasarofça", s. 177-181.

ilişkilerini geliştirmiştir¹⁷². III. Ahmed Pasarofça barışından sonraki barış döneminde batılaşma ve reform yönünde ciddi sayılabilecek girişimlerde bulunmuştur. Batı ile kültür alışverişinde bulundu ve 1721'de Paris'e gönderilen Osmanlı elçisinin başlattığı moda, İstanbul'da daha küçük çapta bir Fransız tarz ve stili modasıyla karşılık buldu. Fransız dekorasyonları, Fransız mobilyası İstanbul'da kısa süreliğine oldukça yankı buldu¹⁷³. III. Ahmed'in saltanat dönemi aynı zamanda Osmanlı tarihi içinde Lale Devri olarak adlandırılan dönemdir¹⁷⁴. Lale Devri, geçici bir heves olmamış, yeni bir dünyevilik, aydınlanma ve liberal reform dönemini açmıştır¹⁷⁵. İslamcı doğunun kadim dini değerlerine laik bir karşıtlıkla dengelemek üzere, yeni bilimsel gelişmeleri, ekonomik refahı ve askeri gücü için de ilham kaynağı olarak batıya bakılmaya başlanmıştır. 1720'de Fransa'ya gönderilen Yirmisekiz Mehmed Sait Efendi elçilik görevi dışında sadrazama Fransa'nın fabrikalarını, kalelerini, Avrupa ordularının farklı çeşitlerini, askeri talimlerini, savaş yöntemlerini ve askeri disiplinlerini ve diğer tüm gelişmelerini kaleme aldığı bir rapor sundu. Bu rapor Osmanlı Devleti'nin yapacağı yeniliklerin elkitabı durumundaydı. Bu minvalde 1727 yılında İbrahim Müteferrika tarafından İstanbul'da ilk matbaa kuruldu. Bu yenilikçi ve aydınlanma ve barış dönemi çok uzun sürmedi, III. Ahmed'in saltanatının sonuna doğru İran ile çıkan savaş nedeniyle bozuldu. 1730'da İran şahı Nadir Şah karşısında alınan yenilgi Frenk tarzına kızgınlığı arttırdı, halk ve saray çevresinin tepkisine yol açtı ve halk ayaklanması çıktı.¹⁷⁶. Ayaklanmanın kökeni 1718 Pasarofça Antlaşmasına kadar gitmektedir. Avusturya karşısında alınan yenilgiden sonra Damat İbrahim Paşa'nın barışçıl tavrı, bu politikasından dolayı geleneksel savaş yanlısı devlet ricaliyle ters düşmesi, Belgrad ve Temeşvar gibi önemli yerlerin elden çıkması, bu olumsuz havayı dağıtmak için İran'a savaş açtırması ve burada başarısız olunması toplumun çeşitli kesimlerinin tepkisine yol açtı. Ayrıca savaşlar nedeniyle maliyenin olumsuz etkilenmesi, savaş zamanı konan vergilerin sürekli hale getirilmesi, III. Ahmed ve Damat İbrahim Paşa başta olmak üzere devlet adamlarının aşırı harcamaları halk arasında hoşnutsuzluğa sebep oldu¹⁷⁷. Devletin kendi ihtiyaçlarına kayıtsızlığından ve "gavur usullerinin" yaygınlaşmasından hoşnutsuz olan yeniçeriler de bu isyana katılmıştır. Baskılar nedeniyle Sultan III. Ahmed sadrazamı halletti ve kendisi tahtı, yeğeni I. Mahmut'a bıraktı. Olay sonrası Lale Devri tüm hızını kaybetti, müteferrika ölünce matbaası da kapandı ve bu

¹⁷² Abdülkadir Özcan, "Lâle Devri", *DİA*, C. XXVII, İstanbul 2003, s. 81-84.

¹⁷³ Sander, *Anka*, s. 145.

¹⁷⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, 1. Kitap, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1978, s. 147-171.

¹⁷⁵ Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi*, C. V, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1970, s. 55-56.

¹⁷⁶ Sander, *Anka*, s. 146-148.

¹⁷⁷ Abdülkadir Özcan, "Patrona İsyanı", *DİA*, C. XXXIV, İstanbul 2007, s. 189-192.

tutucu ortamdan dolayı 1745 yılına kadar çalışmadı. Bu gecikme, Türk Rönesansı olarak kabul edilebilecek Lale Devri gelişmesini bir hayli geciktirecektir¹⁷⁸.

18. yüzyılda da Maraş ve çevresinde çeşitli karışıklıklar çıkmış ve sükûnet sağlanamamıştır. Çıkan isyan ve taşkınlıkların sebepleri zamana göre farklılık gösterse de genel anlamda, bölge halkının Osmanlı idaresine girmeye gönüllü olmaması, bölgede çok fazla aşiret ve cemaatin bulunması ve Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu durum ve bölge ahalisine karşı izlediği politika şeklinde ifade edilebilir. Halkın Osmanlı Devleti hâkimiyetine girmeye sıcak bakmadıklarına ve Osmanlı Devleti'nin bölgedeki halkın tımarlarını hazineye devredip halkı topraksız bıraktığına daha önce değinmiştik. Burada yaşayan aşiretlerin varlığı ve asayişsizliği konumuzla doğrudan bağlantılı olduğu için kısaca değinmemizde fayda var. Bölgede birçok Türkmen aşireti ve cemaatinin varlığı mevcuttur. 18. Yüzyılda Maraş ve çevresinde ortalama 21 aşiret ve 127 cemaatin bulunduğu bilinmektedir¹⁷⁹. Söz konusu cemaatlerin zaman zaman taşkınlık ve yağmacılık yaptığı ve bölgenin asayişini bozduğu görülmektedir. Bu yüzyıl içinde Maraş'ta yaşayan aşiretlerin geneli göçebe bir hayat yaşayan Türkmen aşiretidir ve Türkmenler sık sık isyan etmişlerdir. Devlet bu yüzden Türkmenleri iskân ettirmek istemiş fakat Türkmen aşiretleri bunu kabul etmemişler ve devlet tarafından belirlenen bölgelere yerleşmemişlerdir. Fakat Osmanlı Devleti bu sıralarda Avusturya savaşıyla meşgul olduğu için aşiretlerle fazla ilgilenememiş ve disiplini sağlamakta zorluk yaşamıştır¹⁸⁰.

18. yüzyılda Maraş eyalet merkezi olan bir şehirdir. Bu dönemde Maraş bazen Zülkadriye Eyaleti bazen de Elbistan Eyaleti olarak anılmaktaydı. Eyalet bazı zamanlar vezir payesi taşıyan bazen de beğlerbeyi payesi taşıyan idareciler tarafından yönetilmekteydi¹⁸¹. 18. yüzyılın başında Maraş beğlerbeyi Rışvanzade Halil Bey idi. Karlofça Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti kaybettiği toprakları geri almak istemiş bu amaçla da Avusturya ve Venedik'e savaş açmıştır. Bu savaş için Maraş'tan da Rumeli'ye asker gönderilmiştir. 1717 yılında Belgrat'ın Avusturyalıların eline geçmesi ve Niş şehrinin tehlikeye düşmesi sonrası buraya Maraş bölgesinden tımarlı sipahi ve zeamet erbabı sevk edilmiştir. I. Mahmut döneminde çıkan Osmanlı Safevi Savaşları(1730-1754) sırasında Rışvanzade Mehmed Paşanın oğlu Rışvanzade Süleyman Paşa oldukça faydalı hizmetlerde bulunmuştur. Buna

¹⁷⁸Sander, Anka, s. 148.

¹⁷⁹Mahmut Ulubaş, *Maraş Ve Çevresinde Aşiretler(1774-1865)*, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş 2016, s. 17-78.

¹⁸⁰Gökhan, *Maraş Tarihi*, s. 259.

¹⁸¹Şahin, *Maraş Sancağı*, s. 15.

binaen kendisine Maraş valiliği verilmiştir. Bu yıllarda bölgedeki aşiretler asayişsizlik içindeydi ve yolları kesip eşkıyalık faaliyetlerinde bulunuyorlardı¹⁸². Bunlardan bazıları Pazarcık ve Keferdiz bölgelerinde yaşayan Afşar, Kılıçlı ve Bektaşlı aşiretleriydi. Bu aşiretler eşkıyalık faaliyetlerinde bulundukları için Osmanlı Devleti tarafından birçok defa Rakka bölgesine iskân ettirilmişler fakat iskân edildikleri mahalden firar ederek eski yerlerine geri dönmüşlerdir¹⁸³. Maraş ve çevresi daha önce de bahsedildiği gibi birçok aşiret ve cemaate ev sahipliği yapan bir eyaletti. Bu nedenle özellikle 18. yüzyılda devletin içinde bulunduğu buhranlı sürecin de etkisiyle Maraş'ta oldukça fazla eşkıyalık olayları meydana gelmiş ve bu sorunlar devleti bir hayli uğraştırmıştır.

¹⁸²Gökhan, *Maraş Tarihi*, s. 259.

¹⁸³Ulubaş, s. 17.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. HÜKÜMLERİN ÖZETLERİ

2.1.1. 130 Numaralı Mühimme Defterindeki Maraş Hükümleri

Mühimme Defteri 130/s.13/hüküm no:80

Maraş ve Karaman valilerine ve Edirne beğlerbeyisine hüküm ki.

Maraş e Karaman Valilerine ve Edirne beğlerbeyine:

Maraş bölgesinde bulunan Türkmen Cemaatlerinden olan Karabeydil Cemaatinin serserilik etmesi ve bu nedenle cemaat ahalilerinin Haleb'e sürgün edilmesi hakkında.

Fi Evasıt-ı Rebiül-evvel sene 1133/M. Ocak 1721

Mühimme Defteri 130/s.34/hüküm no: 90

Anadolu ve Karaman ve Haleb ve Maraş valilerine ve Edirne beğlerbeyisine ve zikr olunan eyaletlerde vaki' beğlerbeyler ve sancak beğlerine ve mütesellimlere ve Ruha Voyvodasına hüküm ki

Anadolu ve Karaman ve Haleb ve Maraş valilerine ve Edirne beğlerbeyisine ve zikr olunan eyaletlerde vaki' beğlerbeyler ve sancak beğlerine ve mütesellimlere ve Ruha Voyvodasına:

Maraş ve çevresinde yaşayan Türkmen cemaatlerinin ve Arap tebaasının bölgenin huzurunu bozmaları ve eşkıyalık olaylarına karışmaları sebebiyle cemaat ahalilerinin Şam'ın Havran Ovasına iskân ettirilmesi hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Rebiül-ahir Sene 1133/M. Şubat 1721.

Mühimme Defteri 130/s. 47/hüküm no: 117

Anadolu Valisine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Süvari sekban taifesinin reaya ve berayaya ve eşyalarına zarar vermeleri ve saldırıda bulunmaları ve bunlardan para talep etmeleri hakkında yazılan hükmün suretidir.

H. Fi Evası-ı Rebiül-ahir Sene 1133/M. Şubat 1721.

Mühimme Defteri 130/s.48/hüküm no:148

Diyarbakır Valisi Vezir Osman Paşaya ve Erzurum Valisi Vezir İbrahim Paşaya ve Sivas ve Çıldır beğlerbeğlerine ve zikr olunan eyaletlerde vaki' beğlerbeylere ve sancak beğlerine ve voyvodalara ve Arabgir? Voyvodasına hüküm ki

Anadolu ve Karaman ve Halep ve Maraş valilerine ve Edirne beğlerbeyisine:

Erzurum, Çıldır, Diyarbakır, Maraş ve Kütahya'da sakin olan Afşar, Tacirlü, Cihanlu ve Göçeklü aşiretlerinin vergilerinin Rakka mukataasına dâhil olmaları nedeniyle adı geçen aşiretlerin Rakka'ya iskân ettirilmesi hakkında yazılan hükmün suretidir.

H. Fi Evahir-i Rebiül-ahir 1133/M. Şubat 1721

Mühimme Defteri 130/s.44/hüküm no: 163

Maraş Eyaletinde vaki' elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş Eyaletindeki idari beğlere:

Maraş ve çevresindeki bölgelerde bulunan Arap eşkıyasının itaatini sağlamak ve bayrakları altına toplanması için tımarlı sipahilerin ve vezir Ali Paşa'nın görevlendirilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-ahir 1133/M. Şubat 1721

Mühimme Defteri 130/s.55/hüküm no:164

Maraş Eyaletinde vaki' kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş Eyaleti kadılarına ve ayan erlerine:

Maraş ve çevresinde bulunan Arap eşkıyasının faaliyetlerine karşı mücadele etmek isteyenlerin vezir Ali Paşa heyetine katılmaları, eşkıyanın faaliyetlerinden zarar görenlerin yerlerini değiştirmeleri ve sorunun ortadan kaldırılması hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-ahir 1133/M. Şubat 1721

Mühimme Defteri 130/s.55/hüküm no:166

Rakka ve Maraş eyaletlerine mutasarrıf olan Vezir Ali Paşaya hüküm Ki

Rakka ve Maraş Mutasarrıfı Vezir Ali Paşaya:

Maraş çevresinde bulunan İzzeddinlü eşkıyasının bölgenin düzenini bozmaları ve vergilerini vermemesi nedeniyle Şam'ın Havran Ovası'na iskân ettirilmeleri ve bölgede düzeni bozmayan diğer yerel aşiretlerin yerinde kalmaları hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-ahir 1133/M. Şubat 1721

Mühimme Defteri 130/s.60/hüküm no: 174

Edirne beğlerbeyisi Mehmed dame ikbalehüye ve Maraş Mütesellimi zide mecdühüye hüküm Ki

Edirne beğlerbeyisi Mehmed'e ve Maraş mütesellimine:

Elbistan ve Maraş bölgesinde Danışmendli Beyliğine bağlı olan Şerefliü Cemaati'nin daha önceden devlet tarafından yerleştirildikleri Afyon'un Çölabad bölgesinden çıkarak bölgedeki reayaya zulüm etmeleri ve mallarına zarar vermeleri nedeniyle adı geçen cemaatin Rakka'ya iskân ettirilmesi hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-evvel 1133/M. Mart 1721.

Mühimme Defteri 130/s.62/hüküm no:176

Rakka ve Maraş eyaletlerine mutasarrıf olan Vezir Ali Paşaya hüküm ki

Rakka ve Maraş Mutasarrıfı Vezir Ali Paşaya:

Elbistan ve Maraş bölgesinde Danışmendli Beyliğine bağlı olan Şerefliü Cemaati'nin daha önceden devlet tarafından yerleştirildikleri Afyon'un Çölabad bölgesinde durmayıp oradan ayrılıp bölgedeki reayaya zulüm etmeleri ve mallarına zarar vermeleri nedeniyle adı geçen cemaatin Rakka'ya iskân ettirilmesi hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-evvel 1133/M. Mart 1721

Mühimme Defteri 130/s.76/hüküm no:217

Maraş Naibine ve Solak? Mehmed zide mecdühüye hüküm ki

Maraş Naibine ve Solak Mehmed'e:

Maraş eyaletinden yıllık toplanacak olan vergilerin eski idare beyi Bayezidoğlu Mehmed tarafından toplanması üzerine Solak Mehmed tarafından kendisinden geri tahsil edilmesi ve nizâmın sağlanması hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Cemaziyel-evvel 1133/M. Mart 1721

Mühimme Defteri 130/s.101/hüküm no:269

Anadolu Valisine hüküm ki

Maraş Valisine:

Maraş'ta yaşayan ve vergiye tabi olanların imdâd-ı hazariye ismiyle devlete ödenen vergilerini ödemiş oldukları ve halktan bir daha vergi istenmemesi ve vergi talebiyle halkın rahatsız edilmemesi hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-ahir 1133/M. Nisan 1721

Mühimme Defteri 130/s.133/hüküm no:384

Maraş ve Rakka eyaletine mutasarrıf olan vezir Ali Paşaya hüküm ki

Maraş ve Rakka mutasarrıfı olan Vezir Ali Paşaya:

Malatya Kazasında yaşayan İzoli? ekrâdından Kazanın Mehmed ve kardeşi Mustafa isimli kişilerin bölge reayasından sebepsiz ve senetsiz olarak üç bin beş yüz kuruş para toplamaları üzerine adı geçen Kazanın Mehmed ve ona bağlı olanların Rakka'ya iskân ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evail-i Şaban 1133/M. Haziran 1721.

Mühimme Defteri 130/s.172/hüküm no:494

Maraş Eyaletinde vaki' olan kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş Eyaletinin kadılarına ve ayan erlerine:

Maraş, Malatya, Antep, Zülkadriye ve Kars'tan toplanacak imdâd-ı hazariye vergisinin toplanması ve toplanacak olan verginin hangi bölgeden ne miktarda toplanacağı hakkında.

H. Fi Evahir-i Şevval 1133/M. Ağustos 1721.

Mühimme Defteri 130/s.199/hüküm no:594

Karaman ve Maraş Valisine ve Edirne beğlerbeyine İfrâz-ı Zülkadriye Voyvodasına hüküm ki

Karaman ve Maraş valisine ve Edirne beğlerbeyine İfrâz-ı Zülkadriye voyvodasına:

Maraş bölgesinde yaşayan Kızıklı, Kızılkuyulu, Likvanik, Hacılı, Afşar gibi aşiretlerin daha önce iskân ettirildikleri Kırşehir ve Ürgüç bölgelerindeki ahalinin mallarına zarar vermeleri hırsızlık ve eşkıyalık yapmaları ayrıca daha önce Rakka'ya iskân ettirilen Şerefli Cemaatinden bazılarının Rakka'ya gitmeyip bunlara katılması nedeniyle adı geçen cemaatlerin Rakka'ya iskân ettirilmeleri, Likvanik ve Afşar mukataasının Rakka mukataasına ilhak edilmesi hakkında.

Fi Evahir-i Zilkade Sene 1133/ Eylül 1721.

Mühimme Defteri 130/s.211/hüküm no:621

Karaman Valisi Vezir Osman Paşaya ve Maraş Valisi Vezir Ali Paşaya hüküm ki

Karaman Valisi Vezir Osman Paşaya ve Maraş Valisi Vezir Ali Paşaya:

Maraş bölgesinde yaşayan Danişmendli Türkmeninden olan Şerefli Cemaati taifesinin Kayseri, Aksaray, Kırşehir, Niğde taraflarına giderek buralarda yaşayan halkın mahsüllerine zarar vermesi nedeniyle Şerefli Cemaati taifesinin Rakka eyaletine iskân ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Zilkade 1133/M. Eylül 1721

Mühimme Defteri 130/s.264/hüküm no:803

Rakka Ve Karaman ve Maraş Valilerine hüküm ki

Rakka, Karaman ve Maraş valilerine:

Maraş bölgesinde bulunan Türkmen Cemaati olan Afşar Cemaati hakkında Rakka'ya iskân ettirilmeleri kararının adı geçen cemaatin zararsız, kendi hallerinde olmaları ve vergilerini vermeleri nedeniyle iskân ettirilmelerine gerek kalmadığı, yerlerinde kalabilecekleri hakkında.

H. Fi Evahir-i Safer 1134/M. Aralık 1721.

Mühimme Defteri 130/s.277/hüküm no:838

Maraş valisine hüküm ki

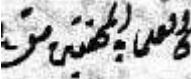
Maraş Valisine:

Maraş ve bölgesinde bulunan eşkıyaların yerel taifeden bazı kimseleri yanlarına toplayarak şekavet olaylarına karışmaları sebebiyle vezir Receb Paşa'nın bu husus için görevlendirilmesi ve düzenin sağlanması için gerekenin yapılması hakkında.

H. Fi Evail-i Rebiül-ahir 1134/M. Ocak 1722

283 Mühimme Defteri 130/s.283/hüküm no: 850

Dergâh-ı Muallam Kapucubaşlarından olup Maraş'a emr-i şerifle mübaşir tayin

olunan dame mecdühüye ve kıdvetü'l tayin olan zide kadrühüye hüküm ki

Dergâh-ı Muallam Kapucubaşı olup Maraş'a mübaşir tayin olan dame mecdühüye:

Maraş eyaletinden senede iki taksit ile alınan imdad-ı hazariye vergisi haricinde görevlilerin halktan çeşitli bahaneler ile vergi mal talebinde bulunduğu haber alınması ve reayadan belirlenen miktardan ziyade vergi ve mal talep edilmemesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-ahir 1134/M. Şubat 1722

Mühimme Defteri 130/s.286/hüküm no: 854

Maraş Valisine ve hassa? me'muruna ve Maraş Naibine ve Rışvan Voyvodasına hüküm ki

Maraş Valisine :

Maraş, Antep ve çevresinde bulunan reayaya yine bölgedeki bazı kimseler tarafından eziyet edilmesi ve reayadan para toplamaya çalışması nedeniyle bölge yöneticileri tarafından gereğinin yapılması hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Rebiül-ahir 1134/M. Şubat 1722

Mühimme Defteri 130/s.292/hüküm no:876

Maraş Eyaletinde vaki‘ olan kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş'ın kadılarına ve ayanlarına:

Maraş eyaletinde bulunan reayanın önceden beri verdikleri imdâd-ı hazariye vergilerini 1722 senesinde eksik verecek olmaları sebebiyle Rişvan voyvodasının İstanbul'a mektup göndermesi hakkında.

H. Fi Evail-i Cemazeyil-evvel 1134/M. Şubat 1722

Mühimme Defteri 130/s.217/hüküm no:987

Anadolu Valisine hüküm ki

Maraş Valisine:

Süvari sekban taifesinin reaya ve berayadan çeşitli bahanelerle para talep etmesi ve bölgedeki ayanlara karşı gelmeleri ve çeşitli şikayet olaylarına karışmaları nedeniyle gereğinin yapılması hakkında.

H. Fi Evahir-i Cemazeyil-evvel 1134/M. Mart 1722

Mühimme Defteri 130/s.336/hüküm no:1039

Haleb ve Şam ve Trablusşam ve Syria? ve Rakka ve Diyarbekir eyaletlerine ve Maraş beğlerbeyisine ve Haleb ve Şam ve Trablusşam ve Amed mütevellilerine ve Ruha ve Malatya kadılarına ve Maraş ve Ayıntab Naiblerine ve Malatya ve Ayıntab voyvodalarına hüküm ki

Maraş beğlerbeyi ve Maraş Naibine:

Maraş ve çevresindeki yerlerde Arap eşkıyasının halkın iş yerlerine zarar vermesi ve şekavet olaylarına sebep olmaları nedeniyle söz konusu şekavet olaylarının ortadan kaldırılması ve düzeninin sağlanması hakkında.

H. Fi Evail-i Receb Sene 1134 M. Nisan 1722

Mühimme Defteri 130/s.383/hüküm no:1140

Maraş beğlerbeyisine ve Rakka Mütesellimine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Maraş çevresinde bulunan bazı aşiretlerin daha önce Rakka'ya iskân edildikleri halde iskândan firar etmeleri ve halkın evlerini basıp mallarına zarar vermeleri üzerine bu aşiretlerin tekrar Rakka'ya iskân ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evahir-i Şaban 1134/M. Haziran 1722

Mühimme Defteri 130/s.384/hüküm no:1144

Sabıkan Maraş valisi olub hala fırka-yı? ikamet üzre olan Vezir Ali Paşaya hüküm ki

Eski Maraş valisi Ali Paşa'ya:

Maraş ve çevresinde bazı şekavet olaylarının yaşanması reaya ve berayaya çeşitli zulümler uygulanması nedeniyle bu şekavet olaylarının ortadan kaldırılması suçlular için gerekli cezanın uygulanması hakkında.

H. Fi Evahir-i Şaban 1134/M. Haziran 1722.

Mühimme Defteri 130/s.386/hüküm no:1148

Maraş beğlerbeyisine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Maraş'ın Andırın nahiyesinde bulunan Bayezidoğulları'nın ellerinde bulundurdıkları arazilerin vergilerini ödememeleri ve bu konuyla ilgili gereğinin yapılması hakkında.

H. Fi Evahir-i Şaban 1134/M. Haziran 1722.

Mühimme Defteri 130/s.394/hüküm no:1179

Maraş beğlerbeyisine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Antep’de Hacı Osman isminde bir kişinin arazisinde çalışırken define bulması bu definde bir miktar altın ve para olması nedeniyle bu define konusunun araştırılması ve sonuçlandırılması hakkında.

H. Fi Evail-i Ramazan 1134/M. Haziran 1722

Mühimme Defteri 130/s.407/hüküm no:1214

Maraş Eyaletinde vaki‘ kadılarına ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş Kadılarına Ve Ayanlarına:

1722 senesinde Maraş sancağından toplanacak olan imdâd-ı hazariye vergisinin eksiksiz tahsil edilip Maraş mutasarrıfına teslim edilmesi ve bu hususla ilgili emre itaatsizlik yapılmaması hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Şevval 1134/M. Ağustos 1722

Mühimme Defteri 130/s.440/hüküm no:1285

Maraş beğlerbeyine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Rumeli ve Anadolu’da ortaya çıkan eşkıya ve haramzadenin yakalanıp müstehak oldukları cezalarının tertib edilmesi ve nizâmın sağlanması hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Zilhicce 1134/M. Ekim 1722

Mühimme Defteri 130/s.445/hüküm no:1301

Maraş beğlerbeyisine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Maraş’ta bulunan ve şekavet olaylarıyla meşhur Bayezidoğulları’ndan Mehmed, Abdi ve Ahmed isimli kişilerin Maraş bölgesinin vergilerini toplaması nedeniyle adı geçen kişilerin haklarında gerekli cezanın tertib edilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Zilhicce 1134/M. Ekim 1722

Mühimme Defteri 130/s.448/hüküm no:1306

Maraş beğlerbeyisine ve dergâh-ı muallam kapucubaşlarından dame mecdühüye keramet-i haris? Mustafa? zide ilmühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Maraş bölgesinde şekavet ve yaramazlık olaylarıyla bilinen Bayezidoğulla'nın 1722 tarihinde bazı arazileri izinsiz olarak ele geçirmeleri ve devlete ödemeleri gereken vergiyi vermemeleri nedeniyle haklarında gerekli cezai işlemin uygulanması hakkında.

H. Fi Evahir-i Zilhicce 1134/ M. Ekim 1722.

Mühimme Defteri 130/s.450/hüküm no:1308

Berverch-i mülükâne Malatya sancağına mutasarrıf olan Rişvanzade Umur ve Kars-ı Maraş sancağı mütesellimi zide mecdühüye Ruha? ve Maraş Eyaletine vaki' elviye idari beğleri zide kadrühüye hüküm ki

Maraş mütesellimine Ve Maraş'ın sancak beğlerine:

Maraş'ta ikamet eden Bayezidoğulları'nın kendilerine tahsil edilmemiş arazileri kullandıkları ve vergilerini vermedikleri ayrıca şekavet olaylarına karıştıkları hasebiyle haklarında gerekli cezanın tertib edilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Zilhicce 1134/M. Ekim 1722

Mühimme Defteri 130/s.451/hüküm no:1310

Maraş beğlerbeyisi paşa ve dergâh-ı muallam kapucubaşlarından“silik”dame mecdühüye ve haris-i? kerametden? Mudurna? silik zide ilmühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Antep'te, Haleb Kalesi'nde memur olan Osman isimli bir şahsın define bulduğu haber alındığından konuyla ilgili olarak adı geçen Osman'ın yanına mübaşir gönderilmiş fakat oğullarının kaçması nedeniyle konu sonuca bağlanamadığından Osman'ın oğullarının bulunması ve gereğinin yapılması hakkında.

H. Fi Evahir-i Zilhicce 1134/M. Ekim 1722

Mühimme Defteri 130/s.478/hüküm no:1397

Maraş beğlerbeyi “ silik” paşa dame mecdühüye ve Malatya Voyvodasına hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Malatya civarında birtakım kişilerin yol kesip eşkıyalık etmeleri ve bölge halkını huzursuz etmeleri nedeniyle o havalide bulunan eşkıyaların yakalanması ve nizamın sağlanması hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Safer 1135/M. Kasım 1722

2.1.2. 131 numaralı mühimme defterindeki Maraş ile ilgili hükümleri

Mühimme Defteri 131/s.28/hüküm no:56

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa dame ikbalehüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa 'ya:

Maraş'ta bulunan Geçit nahiyesinde Beyazidoğulları olarak bilinen kişilerin şekavet olaylarına karışmaları sebebiyle gerekli tedbirlerin alınması ve Kürd? isimli bir köyde define bulunması ve bu definenin hazineye devredilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-evvel 1135/M. Ocak 1723

Mühimme Defteri 131/s.29/hüküm no:57

Maraş beğlerbeyisi İbrahim Paşa dame mecdühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa 'ya:

Antep bölgesinde Osman isimli bir şahsın define bulması, söz konusu definenin miktarının bilinmemesi ve bu definenin miktarının belirlenmesi, bölgedeki yönetici ve görevlilerinin bu husus konusunda araştırma yapması hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-evvel 1135/M. Ocak 1723

Mühimme Defteri 131/s.29/hüküm no:58

Dergâh-ı muallam kapucubaşlarından olub Maraş tarafına mübaşir tayin olunan Ali dame mecdühüye hüküm ki

Maraş Mübaşirine:

Bölgede bulunan Bayezidoğulları'nın mal-ı mirilerinin bir kısmını ödemediği hasebiyle kalan tahsilatın yapılması ve Kürd? nâm köyde bulunan definenin Bayezidoğulları'ndan yapılacak tahsilatla birlikte hazine-yi amireye aktarılması hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-evvel 1135/M. Ocak 1723

Mühimme Defteri 131/s.48/hüküm no:104

Sivas Valisine hüküm ki

Maraş beblerbeyisine:

Maraş ve yakın çevresinde bazı kimselerin süvari sekban kıyafeti giyerek çeşitli şekavet olaylarında bulunmaları nedeniyle bu kişilerin süvari sekban kıyafeti giymesinin yasaklanması ve cezalarının tertip edilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-ahir 1135/M. Şubat 1723

Mühimme Defteri 131/s.73/hüküm no:186

Maraş beğlerbeyi vezir İbrahim Paşa dame mecdühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'ya:

Maraş bölgesinde yaşayan reayanın kendi aralarında anlaşmazlık ve sorunlar yaşanması hasebiyle Maraş'a gönderilen mübaşir Ali marifetiyle bu anlaşmazlığın sona erdirilmesi ve nizâmın sağlanması hakkında.

H. Fi Evahir-i Cemaziyel-evvel 1135/M. Mart 1723

Mühimme Defteri 131/s.74/hüküm no:188

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa dame mecdühüye ve dergâh-ı muallam kapucubaşlarından mübaşir tayin olunan Ali dame mecdühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'ya:

Maraş bölgesinde ikamet eden Bayezidoğulları'nın devlete vermesi gereken akçenin bir kısmını vermediği ve tahsil edilmemiş akçelerin edasının yapılması hakkında.

H. Fi Evahir-i Cemaziyel-evvel 1135/M. Mart 1723

Mühimme Defteri 131/s.74/hüküm no:189

Maraş Eyaletinde vaki' olan kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş Kadılarına Ve Ayanlarına:

Maraş'taki vergi mükelleflerinin, 1723-1727 Osmanlı-İran savaşı için alınan imdâd-ı seferiye vergisini ödeme güçleri zayıf olduğu için iki taksitle ödemesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Cemaziyel-evvel 1135/M. Mart 1723

Mühimme Defteri 131/s.87/hüküm no:219

Rakka Valisi Osman Paşaya ve Maraş beğlerbeyisine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Maraş civarında bulunan Gerger? Kazasında bazı yaramaz kimselerin eşkıyalık faaliyetlerine girişmeleri, ahaliyi huzursuz etmeleri ve ayrıca mükellef oldukları vergileri vermemeleri nedeniyle bu kimselerin Rakka'ya iskan ettirilmesi hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-ahir 1135/M. Mart 1723

Mühimme Defteri 131/s.95/hüküm no:231

Rakka Valisine ve Maraş beğlerbeyisine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Daha önce Rakka'ya iskan ettirilen Tacirli Türkmen Cemaati'e bağlı bazı kişilerin Rakka'dan firar edip tekrar Maraş bölgesine gelerek çevrede bulunan köy ve kasaba halkına zarar vermeleri ve eşkıyalık faaliyetlerinde bulunmaları sebebiyle söz konusu cemaatin tekrar iskan yerlerine gönderilmesi hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-ahir 1135/M. Mart 1723

Mühimme Defteri 131/s.97/hüküm no:236

Sivas Valisine ve Maraş beğlerbeyisine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Maraş bölgesinde ikamet etmekte olan Koyunoğulları, Karaçura, Atmalu gibi bazı cemaatlerin bölgede asayiş bozması, reayanın mallarını yağmalaması ve halktan bazı kimselerin bunları saklaması üzerine eşkıyalık faaliyetlerinin önüne geçilmesi ve gereğinin yapılması hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-ahir 1135/M. Mart 1723

Mühimme Defteri 131/s.99/hüküm no:244

Rakka Valisi Vezir Osman Paşaya hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa 'ya:

Maraş ve çevresinde bulunan yerlerde Araban eşkiyasının faaliyetleri nedeniyle Maraş beğlerbeyinin, eşkıyaların olumsuz hareketlerine son verilmesi için bir miktar asker tayin etmesi hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-ahir 1135/M. Mart 1723

Mühimme Defteri 131/s.113/hüküm no:290

Maraş beğlerbeyisine ve Rakka ve Sivas mütesellimleri ve Malatya Voyvodasına hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Maraş bölgesinde bulunan Rişvan mukataasının vergilerinin toplanmasında muhalefet eden Akbaş ve Himdatlı Cemaati ahalilerinin Rakka 'ya iskan ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evail-i Receb 1135/M. Nisan 1723

Mühimme Defteri 131/s.125/hüküm no:347

Maraş beğlerbeyisi İbrahim Paşa dame mecdühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Maraş bölgesinde bulunan Bayezidoğulları'nın elinde bulundukları arazilerden kaldırdıkları mahsulden elde ettikleri gelirden devlete vericek oldukları verginin eda etmeleri hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Receb 1135/M. Nisan 1723

Mühimme Defteri 131/s.126/hüküm no:350

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa dame mecdühüye kapucubaşı olub Maraş tarafına mübaşir tayin olunan Ali zide mecdühüye ve vali tayin olunan Ahmed zide ilmühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'ya:

Maraş'ta ikamet eden Bayezidoğullar'nın devlete karşı itaatsizlik etmeleri ve kendilerine tahsis edilmemiş kara ve meraları kullanmaları, bazı tımarları kendi üzerlerine geçirmeleri ve vergilerini ödememeleri nedeniyle gereğinin yapılması hakkında.

Fi Evail-i Receb 1135/M. Nisan 1723

Mühimme Defteri 130/s.133/hüküm no:368

Maraş Eyaletine vaki' olan kadılara ve ayan erlerine zide kadrühüye hüküm ki

Maraş Kadılarına ve ayanlarına:

1723-1727 arasında Osmanlı ve İran arasında yapılan savaş nedeniyle halktan toplanan imdâd-ı hazariye vergisinin Maraş eyaletinden üç bin beş yüz kuruş tahsil edilmesi hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Receb 1135/M. Nisan 1723

Mühimme Defteri 131/s.138/hüküm no:385

Anadolu Eyaletine mutasarrıf olan Vezir Osman Paşaya hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'ya:

1722-1727 yılları arasında Osmanlı ve İran arasında yapılan savaş nedeniyle Maraş eyaletinden toplanacak olan imdâd-ı hazariye vergisinin eda edilmesi, reaya ve berayadan belirlenen miktardan fazla vergi alınmaması hakkında.

H. Fi Evahir-i Receb 1135/M. Mayıs 1723

Mühimme Defteri 131/s.166/hüküm no:449

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa dame mecdühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa 'ya:

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'nın mir-i mirân tayin edilmesi ve bölgede olası ortaya çıkacak eşkıyalık ve şekavet olaylarının önüne geçilmesi, Maraş'ın nizamının sağlanması ve halkın korunması hakkında.

H. Fi Evail-i Ramazan 1135/M. Haziran 1723

Mühimme Defteri 131/s.168/hüküm no:455

Sivas Valisine ve Maraş beğlerbeyisi İbrahim Paşa dame mecdühüye ve bervec-i arpalık sancağı mutasarrıfı dame ikbalehüye ve Malatya Voyvodası zide mecdühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa 'ya:

Maraş ve çevresinde bulunan Cihanbeylü, Koyunoğulları gibi bazı aşiretlerin halkın mallarını zorla ele geçirdiği ve şekavet olaylarına karıştığı haber alındığından bu aşiretlerin fertleri ve mallarıyla birlikte Rakka 'ya iskan ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evail-i Ramazan 1135/M. Haziran 1723

Mühimme Defteri 131/s.175/hüküm no:470

Rakka Valisine hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa 'ya:

Maraş ve Şam taraflarındaki Arap eşkıyasının zararlarının önüne geçilmesi için selam ağalığı ve kapı kethüdasının emrine bir miktar asker tayin edilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Ramazan 1135/M. Temmuz 1723

Mühimme Defteri 131/s.218/hüküm no:583

Maraş Mütesellimine hüküm ki

Maraş Mütesellimine:

Maraş'taki idari beğlerinin ve tımarlı sipahilerin 1723-1727 arasındaki Osmanlı-İran savaşı sırasında Erzurum valisi olup Tiflis tarafına serdar-ı ekrem olan vezir İbrahim Paşa'nın heyetine katılmak için biran evvel yola çıkmaları hakkında.

H. Fi Evahir-i Zilkade 1135/M. Eylül 1723

Mühimme Defteri 131/s.219/hüküm no:584

Maraş Eyaletinin elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş elviye idari beğlerine:

Maraş'taki idari beğlerinin ve tımarlı sipahilerin 1723-1727 arasındaki Osmanlı-İran savaşı sırasında Erzurum valisi olup Tiflis tarafına serdar-ı ekrem olan vezir İbrahim Paşa'nın heyetine katılmak için biran evvel yola çıkmaları hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Zilkade 1135/M. Ağustos 1723

Mühimme Defteri 131/s.240/hüküm no:642

Bervech-i Arpalık Arabgir sancağına mutasarrıf olan dame ikbalehüye ve Sivas ve Maraş mütevellilerine ve Malatya voyvodası zide mecdühüye hüküm ki

Maraş Mütevellilerine:

Maraş'ta meskun Cihanbeylü, Koyunoğulları gibi aşiretlerin yerel halka zarar vermeleri, eşkıyalık ve şekavet olaylarına karışmaları sebebiyle bu aşiretlerin kendilerine bağlı olan fertleri, hayvan ve malları ile birlikte Rakka'ya iskan ettirilmesi hakkında.

H. Fi Evail-i Zilhicce 1135/M. Eylül 1723

Mühimme Defteri 131/s.321/hüküm no:886

Sivas Eyaletinin elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş eyaletinin elviye idari beğlerine:

1723-1727 Osmanlı-İran savaşı sırasında Maraş bölgesinden tımar askerinin toplanıp Diyarbakır valisi Ahmed Paşa'nın mahiyetine girmesi ve konuyla ilgili ferman gereği gerekli askerin teminin talep edilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-evvel 1136/M. Aralık 1723

Mühimme Defteri 131/s.363/hüküm no:1087

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa dame mecdühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa 'ya:

1723-1727 yılları arasında Osmanlı ve İran arasında yapılan savaş hasebiyle Maraş bölgesindeki tımar sahiplerinin kendilerine bağlı adamlarıyla birlikte Boğdan valisi vezir Hasan Paşa 'nın mahiyetine katılmaları hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-evvel 1136/M. Şubat 1724

Mühimme Defteri 131/s.364/hüküm no:1093

Maraş Eyaletinde vaki‘ olan kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş Eyaletindeki Kadılara Ve Ayan Erlerine:

1723-1727 yıllarında zuhur eden Osmanlı-İran savaşı sırasında savaş vergisi olarak toplanan imdâd-ı seferiye vergisinin Maraş bölgesinden tahsil edilecek olan kısmının biran evvel eda edilmesi hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-evvel 1136/M. Şubat 1724

Mühimme Defteri 131/s.374/hüküm no:1140

Maraş beğlerbeyisi İbrahim Paşa dame mecdühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa 'ya:

1723-1727 yılları arasında Osmanlı Devleti ile İran arasında meydana gelen savaş sırasında Maraş bölgesindeki tımar sahiplerinin kendilerine bağlı adamlarıyla birlikte savaşa katılmak üzere Boğdan valisi olup Hemedan tarafına memur olan Hüseyin Paşa 'nın heyetine katılması hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Cemaziyel-evvel 1136/M. Şubat 1724

Mühimme Defteri 131/s.400/hüküm no:1213

Maraş Eyaletinde vaki‘ olan kadılara ve mübaşir tayin olunan zide mecdühüye hüküm ki

Maraş Kadılarına Ve Mübaşirine:

1723-1727 Osmanlı-İran savaşı sırasında Maraş'taki tımarlı sipahilerin Diyarbakır mutasarrıfı Ahmed Paşa'nın heyetine dâhil olması, askerlerin idari beğlerinin bayrağı altında toplanması ve bu emre uymayanların cezalandırılması hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-ahir 1136/M. Mart 1724

Mühimme Defteri 131/s.425/hüküm no:1300

Maraş beğlerbeyisi İbrahim Paşa dame mecdühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'ya:

1723-1727 Osmanlı-İran savaşı sırasında Maraş'taki tımarlı sipahilerin ihtiyaç halinde derhal Boğdan valisi olup Hemedan tarafına görevlendirilen Ahmed Paşa'nın heyetine dâhil olması hakkında.

H. Fi Evail-i Receb 1136/M. Nisan 1724

Mühimme Defteri 131/s.428/hüküm no:1317

Maraş ve Malatya'dan Tiflis'e varınca yol üzerinde vaki' olan kadılara ve kethüda erleri ve yeniçeri serdarları ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş ve Malatya'dan Tiflis'e varıncaya kadar yol üzerindeki kadılara ve kethüda erleri ve yeniçeri serdarları ve ayanlara:

Tiflis tarafındaki silahtar terkilülerinin ulufelerinin Maraş'tan ödeneceği fakat bunların tahsil bölgesine götürülmemesi hakkında.

H. Fi Evail-i Receb 1136/M. Nisan 1724

Mühimme Defteri 131/s.450/hüküm no:1374

Maraş Eyaletinde vaki' olan kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş kadılarına ve ayanlarına:

1723-1727 yıllarında Osmanlı Devleti ve İran arasında meydana gelen savaş nedeniyle reayadan toplanacak olan savaş vergisinin Maraş valisi İbrahim Paşa'nın bu vergiyi

toplamak üzere Boğdan valisi vezir Ahmed Paşa'nın yanına tayin olunması ve Maraş'tan tahsil edilecek olan on bir bin beş yüz kuruş verginin toplanması hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Receb 1136/M. Nisan 1724

Mühimme Defteri 131/s.461/hüküm no:1424

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa dame mecdühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'ya:

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'nın kendisine bağlı askerleri ile Boğdan valisi olup Kirman ve Hemedan taraflarına memur edilen vezir Ahmed Paşa'nın heyetine katılması ve nizamın korunması için Maraş'a bir mütesellim tayin edilmesi hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Receb 1136/M. Nisan 1724

2.1.3. 132 numaralı mühimme defterindeki Maraş ile ilgili hükümleri

Mühimme Defteri 132/s.46/hüküm no:163

Tevkir-i? voyvodası Ahmed dame mecdühüye Sivas ve Maraş ve Çorum ve Amasya ve Kenkiri? sancakları mütesellimlerine ve Zille ve Bozok ve Malatya ve Şirvan voyvodalarına hüküm ki

Maraş Mütesellimine:

Mustafa isimli bir şahsın kendisini vergi tahsildarı olarak tanıtıp halktan hileyle para alması ve bu konunun araştırılıp adı geçen Mustafa'nın topladığı paranın kendisinden tekrar geri tahsil edilmesi hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Zilkade 1136/M. Temmuz 1724

Mühimme Defteri 132/s.120/hüküm no:419

Maraş beğlerbeyisi İbrahim Paşaya hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'ya:

1723-1727 yıllarındaki Osmanlı Devleti ile İran arasında yapılan savaş sırasında dönemin Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'nın mahiyetindekilerle birlikte Boğdan valisi olup Hemedan'a görevlendirilen Ahmed Paşa'nın heyetine katılması hakkında.

H. Fi Evail-i Safer 1137/M. Ekim 1724

Mühimme Defteri 132/s.124/hüküm no:433

Erzurum Eyaletinde vaki' elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş'taki sancak beğlerine:

Maraş'taki sancak beğlerinin Diyarbakır valisi olup Revan seraskeri olan Ahmed Paşa'nın heyetine katılmaları ve Ahmed Paşa'nın tayin edeceği görevi yerine getirmeleri hakkında.

H. Fi Evail-i Safer 1137/M. Ekim 1724

Mühimme Defteri 132/s.159/hüküm no:569

Şehrizor Eyaletinde vaki' kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş'taki Kadılara Ve Ayanlara:

Şehrizor valisi olan vezir Mustafa Paşa'nın Şark seferine tayin edilmesi nedeniyle Maraş'tan savaş vergisi olarak toplanacak imdâd-ı seferiye vergisinin sadece 1724 senesine mahsûs olmak üzere toplanıp kendisine teslim edilmesi hakkında.

H. Fi Evail-i Rebiül-evvel 1137/M. Kasım 1724

Mühimme Defteri 132/s.164/hüküm no:599

Maraş Eyaletinde vaki' olan kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş kadılarına ve ayanlarına:

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'nın mahiyeti ile birlikte Boğdan valisi olup Hemedan tarafına görevlendirilen Ahmed Paşa'nın heyetinde görevli olması hasebiyle Maraş'tan toplanacak olan imdâd-ı seferiye vergisinin ayanlar ve kadılar tarafından toplanıp kendisine teslim edilmesi hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Rebiül-evvel 1137/M. Aralık 1724

Mühimme Defteri 132/s.190/hüküm no:709

Şehrizer Valisi Vezir Mustafa Paşaya hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'ya:

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'nın Boğdan valisi olup Hemedan'a görevlendirilen Ahmed Paşa'nın heyetine katılması ve imdâd-ı seferiye vergisinin toplanması hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-ahir 1137/M. Ocak 1725

Mühimme Defteri 132/s.200/hüküm no:747

Edirne Kadısına ve Edirne ve Sivas ve Kars-ı Maraş sancakları mütesellimleri ve İfraz has voyvodasına hüküm ki

Maraş mütesellimlerine:

Kayseri'den Sivas'a giden Seyid Hacı Osman ve oğlu Seyid Ali ve İsmail isimli üç şahsın yolda eşkıyalar tarafından gasp edilmeleri ve Seyid Hacı Osman'ın öldürülmesi nedeniyle Edirne, Sivas ve Maraş'taki mütesellimlerin birbiriyle haberleşip eşkıyaları bulmaları ve cezalandırmaları hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-evvel 1137/M. Ocak 1725

Mühimme Defteri 132/s.201/hüküm no:752

Trabzon Eyaletinde vaki' kadılara hüküm ki

Maraş kadılarına:

Maraş'taki tımarlı sipahilerin idari beğlerinin bayrağı altında toplanmaları ve yine Maraş'taki haksız tımar dağıtımının önüne geçilmesi hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-evvel 1137/M. Ocak 1725

Mühimme Defteri 132/s.222/hüküm no:838

Hala Diyarbekir ve Revan eyaletlerine mutasarrıf olub serasker-i zafer-i rehberim olan vezirim Ahmed Paşa edamallahü-teala iclalehünün he'yetinde olan mefahirü'l hanü'l-kiram Diyarbekir eyaletinin elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş sancak beğlerine:

Maraş'taki sancak beğlerinin seraskerin heyetine katılması ve seraskerin vereceği kale muhafazası veya kendi heyetinde istihdam etmesi gibi herhangi bir görev vermesi durumunda seraskerin emirlerine uyulması hakkında.

H. Fi Evail-i Receb 1137/M. Nisan 1725

Mühimme Defteri 132/s.261/hüküm no:958

Diyarbakir ve Erzurum Ve Maraş Ve Kars eyaletlerinin idari beğlerine hüküm ki

Maraş idari beğlerine:

Maraş, Diyarbakır Ve Kars bölgelerinde eşkıyalık olaylarının meydana gelmesi nedeniyle söz konusu bölgelerin idari beğleri birbirleriyle haberleşerek eşkıyalık yapanların yakalanması ve hak ettikleri cezalarının verilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Şaban 1137/M. Mayıs 1725

Mühimme Defteri 132/s.265/hüküm no:978

Kars Eyaletinin elviye idari beğlerine hüküm hi

Maraş'ın sancak beğlerine:

1723-1727 Osmanlı-İran savaşı sebebiyle Maraş'taki sancak beğleri ve tımar sahiplerinin vezir Mustafa Paşa'nın heyetine katılmaları hakkında.

H. Fi Evahir-i Şaban 1137/M. Mayıs 1725

Mühimme Defteri 132/s.265/hüküm no:981

Maraş Eyaletinde vaki' elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş Eyaletinin sancak beğlerine:

1723-1727 Osmanlı-İran savaşı sırasında Maraş'taki sancak beğlerinin emrindeki tımarlı sipahileri hazır etmeleri ve bayrakları altına toplamaları, savaş sırasında herhangi bir kusur etmemeleri aksi takdirde haklarında gereken cezanın uygulanacağı hakkında.

H. Fi Evahir-i Şaban 1137/M. Mayıs 1725

Mühimme Defteri 132/s.314/hüküm no:1127

Maraş Eyaletinin elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş Eyaletinin sancak beğlerine:

1723-1727 yılları arasında Osmanlı-İran arasında ortaya çıkan savaş yıllarında Maraş'taki sancak beğlerinin Erzurum valisi olup Gence ve Şirvan taraflarına memur edilen vezir Mustafa Paşa'nın heyetine katılmaları hakkında.

H. Fi Evahir-i Şevval 1137/M. Temmuz 1725

Mühimme Defteri 132/s.319/hüküm no:1147

İftiharü'l-ümerai'l emacid ve'l-kiram vamiü'l-hamid? ve'l-kiram elhars? inayet dergâh-ı muallam kapucubaşlarından dame mecdühüye ve Rakka ve Haleb ve Maraş mütesellimleri zide kadrühüye hüküm ki

Maraş Mütesellimlerine:

Maraş bölgesindenden toplanacak olan vergileri Seyid Mehmed ve Seyid İbrahim gibi bazı kişilerin halktan zorla topladığı ve söz konusu vergilerin Seyid Mehmed ve Seyid İbrahim'den geri alınması ve kendilerine gereken cezanın verilmesi hakkında.

H. Fi Evail-i Zilkade 1137/M. Temmuz 1725

Mühimme Defteri 132/s.373/hüküm no:1382

Halâ Revan Kal'ası muhafazasında olan Diyarbekir Eyaletinin elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş sancak beğlerine:

Maraş'taki tımarlı askerlerin yerlerine yenilerinin tedarik edilmesi ve tımarlardan belirlenen miktardan fazla vergi alınmaması hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Muharrem 1138/M. Eylül 1725

Mühimme Defteri 132/s.389/hüküm no:1440

Sivas Eyaletinin elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş Sancak beğlerine:

1723-1727 yılları arasında Osmanlı Devleti ve İran arasında yapılan savaş esnasında, Maraş bölgesindeki tımarlı sipahilerin Gence'nin muhafazasına takviye kuvvet olarak tayin edilemesi hakkında.

H. Fi Evail-i Safer 1138/M. Ekim 1725

Mühimme Defteri 132/s.396/hüküm no:1464

Haleb mütesellimi zide mecdühüye hüküm ki

Maraş mütesellimine:

Kilis ekrâdından olan bazı şahısların çevrede şekavet olaylarına karışmaları, reayayı rahatsız etmeleri ve vergilerini vermemeleri nedeniyle bu kişilerin yakalanması ve gerekli cezanın uygulanması hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Safer 1138/M. Ekim 1725

2.1.4. 133 numaralı mühimme defterindeki Maraş ile ilgili hükümleri

Mühimme Defteri 133/s.26/hüküm no:92

Rakka ve Maraş mütesellimlerine ve Maraş ayanından Zülkadıroğlu vesair ayan ve erlerine hüküm ki

Maraş mütesellimlerine ve Maraş ayanlarına:

Daha öne Rakka tarafına iskân ettirilen İyledüklü taifesinin iskan olundukları yerden Maraş'a gelmeleri ve Rakka mukataasının işlenmemesi nedeniyle geri firar eden kişilerin tekrar Rakka'ya iskân ettrilmeleri hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Rebiül-evvel 1138/M. Kasım 1725

Mühimme Defteri 133/s.35/hüküm no:136

Gence ve Şirvan tarafına me‘mur Erzurum eyaletinin elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş sancak beğlerine:

Maraş'ta bulunan sancak beğlerinin tımarlı sipahiler ile birlikte Gence'nin muhafazaasına memur edilmiş vezir Mustafa Paşa'nın mahiyetine dâhil olması ve gerek Gence'nin muhafazasında gerek devletin başka hizmetlerinde görev almaları hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-evvel 1138/M. Aralık 1725

Mühimme Defteri 133/s.36/hüküm no:140

Maraş beğlerbeyisi Rişvanzade Mehmed dame ikbalehüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyisi Rişvanzade Mehmed'e:

Maraş beğlerbeyi Rişvanzade Mehmed'in 1723-1727 Osmanlı-İran savaşının sürdüğü sıralarda Erzurum mutasarrıfı olup Gence ve Şirvan taraflarına memur olan vezir Mustafa Paşa'nın heyetine dâhil olması ve verilen görevi eksiksiz yerine getirmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-evvel 1138/M. Aralık 1725

Mühimme Defteri 133/s.44/hüküm no:176

Maraş Eyaletinde vaki' olan kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş kadılarına ve ayanlarına:

Maraş beğlerbeyinin 1723-1727 yıllarında Osmanlı ve İran arasındaki savaş nedeniyle Gence ve Şirvan taraflarına memur edilen vezir Mustafa Paşa'nın heyetinde görevli olması hasebiyle Maraş'tan toplanacak olan imdâd-ı seferiye vergisinin Maraş'taki ayanlar ve kadılar tarafından tahsil edilmesi hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Rebiül-ahir 1138/M. Aralık 1725

Mühimme Defteri 133/s.108/hüküm no:380

Kars beğlerbeyisi olup Erzurum kaymakamı olan dame ikbalehüye ve Erzurum kadısına ve eyalet-i Erzurum'da vaki' mütesellimlere hüküm ki

Maraş kadılarına ve mütesellimlerine:

1723-1727 Osmanlı-İran savaşı sırasında Maraş'taki tımarlı sipahilerin Gence ve Şirvan tarafına memur edilen vezir Mustafa Paşa'nın heyetine dâhil olmaları ve eğer askerlerden gitmeyenler olur veya hemen göreve gidilmezse bunların cezalandırılacağı hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Cemaziyel-ahir 1138/M. Şubat 1726

Mühimme Defteri 133/s.117/hüküm no:414

Erzurum Eyaletinin elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş sancak beğlerine:

1723-1727 Osmanlı ve İran arasında yapılan savaş sırasında daha önce Maraş'tan asker tedariki yapılmış olmakla birlikte yine tımarlı sipahilerin Gence ve Şirvan tarafına görevlendirilen vezir Mustafa Paşa'nın yanına heyetine dâhil olup savaşla ilgili hizmetleri yerine getirmeleri hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Cemaziyel-ahir 1138/M. Şubat 1726

Mühimme Defteri 133/s.117/hüküm no:418

Kars beğlerbeyisi Ali dame ikbalehüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyisi Rışvanzade Seyid Mehmed'e:

1723-1727 Osmanlı Devleti ile İran arasında yapılan savaş nedeniyle Maraş beğlerbeyinin daha önce Gence ve Şirvan taraflarının nizamının sağlanması ve savaşa dâhil olması için memur olan vezir Mustafa Paşa'nın heyetinde görevli olup bu görevin devam ettirilmesi ve verilen görevlerin yerine getirilmesi hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Cemaziyel-ahir 1138/M. Şubat 1726

Mühimme Defteri 133/s.153/hüküm no:557

Rakka ve Maraş ve Kars mütesellimleri ve Kilis mukataası voyvodası vesair rical uşağı ve Türükân? eşkıyasının bulundukları mahallerin mütesellim ve voyvodalarına hüküm ki

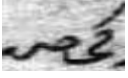
Maraş mütesellimine:

Maraş çevresinde bulunan Afşar Cemaati hakkında şekavet olaylarına karışmalarından dolayı daha önce Rakka'ya iskân ettirilmeleri için iki defa hatt-ı hümayûn gönderilmiş fakat söz konusu cemaat mensuplarının Rakka'ya gitmeyip yakın çevreye dağılarak çeşitli aşayış ve şekavet olaylarına karıştıklarından mütevellit bu kişilerin yakalanıp Rakka'ya gönderilmeleri hakkında.

H. Fi Evail-i Receb 1138/M. Mart 1726

Mühimme Defteri 133/s.169/hüküm no:618

Maraş mütesellimi Rişvanzade Umur ve Diyarbekir mütesellimine ve Bolu mütesellimine ve Malatya ve Çarsancak? voyvodalarına ve Kuruçaylı? Şehsuvarzade

Mehmed Ve Sağır Oğlu İbrahim zide mecdühüye hüküm ki

Maraş Mütesellimi Rişvanzade Umur'a:

Maraş ve çevresinde bulunan bazı kişilerin eşkıyalık yapması ve Rakka'ya iskan olunmaları için daha önce haklarında çıkan emr-i şerife uymamaları ve üzerlerine gönderilen voyvodayı bazı adamlarıyla birlikte öldürmeleri nedeniyle bu kişilerin yakalanıp hakettikleri cezanın tertib edilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Receb 1138/M. Nisan 1726

Mühimme Defteri 133/s.176/hüküm no:635

Maraş ve Ayıntab naiblerine ve Maraş mütesellimine ve Ayıntab voyvodasına ve kethüda erleri ve yeniçeri serdarları ve ayan erleri ve iş erlerine ve eyalet-i Maraş dâhilinde? sakın ve konar ve göçer Türkmân ekrâdı cema'atlerine hüküm ki

Maraş Naibine Ve Mütesellimine:

İstanbul'dan İskenderun üzerinden Musul'a gidecek olan cephanenin sevkiyatı için ihtiyaç duyulan deve ve katırın Maraş ve çevre bölgelerdeki Türkmenlerden tedarik edilmesi ve mühimmatın korunması ve sevkiyatına yardımcı olunması hakkında.

H. Fi Evail-i Şaban 1138/M. Nisan 1726

Mühimme Defteri 133/s.260/hüküm no:867

Maraş mütesellimi Rişvanzade Umur zide mecdühüye hüküm ki

Maraş mütesellimi Rişvanzade Umur'a:

Maraş civarında Şeyh Haşim Ve İsmail isimli kişiler eşkıyalık faaliyetlerinde bulunup reayanın mallarını zorla ele geçirmeleri ve reayayı yerlerinden etmeleri nedeniyle bu kişilerin Rakka'ya iskan ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evail-i Zilkade 1138/M. Temmuz 1726

Mühimme Defteri 133/s.269/hüküm no:911

Dergâh-ı muallam kapucubaşlarından mübaşir tayin olunan dame mecdühüye ve Maraş mütesellimi Reşvanzade Umur zide mecdühüye hüküm ki

Maraş mütesellimi Rişvanzade Umur'a:

Maraş civarında Şeyh Haşim ve İsmail isimli kişiler eşkıyalık faaliyetlerinde bulunup reayanın mallarını zorla ele geçirmeleri ve reayayı yerlerinden etmeleri ayrıca reayadan vergi toplamaları nedeniyle bu kişilerin Rakka'ya iskan ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Zilkade 1138/M. Temmuz 1726

Mühimme Defteri 133/s.285/hüküm no:961

Halâ Maraş mütesellimi olan Umur zide mecdühüye hüküm ki

Maraş bölgesinde Şeyh Haşim ve İsmail isimli eşkıyaların reayayı huzursuz etmeleri ve reayanın mallarını gasp edip evlerini yağmalamaları, devlet tarafından gönderilen görevlilere karşı çıkıp çatışmaları ve gelen görevlileri öldürmeleri nedeniyle bu kişilerin Rakka'ya sürgün edilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Zilkade 1138/M. Temmuz 1726

Mühimme Defteri 133/s.314/hüküm no:1046

Maraş mütesellimi Rişvanzade Umur zide mecdühüye hüküm ki

Maraş mütesellimi Rişvanzade Umur'a:

Daha önce Rakka'ya iskan ettirilen bazı eşkıyaların Diyarbakır taraflarına gelip tekrar eşkıyalık etmeleri nedeniyle geriye gönderilmeleri ve ayrıca Maraş civarında bazı başıbozuk aşiretlerin eşkıyalık edip halkın huzurunu bozmaları nedeniyle bunların da Rakka'ya iskan ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evahir-i Zilhicce 1138/M. Ağustos 1726

Mühimme Defteri 133/s.325/hüküm no:1083

İskenderun'dan Erzurum'a Erzurum'dan Diyarbekir'e varınca yol üzerinde sabit vesairine vaki' kazaların maval? ve kadılarına ve Erzurum ve Karahisar-ı Şark ve Amasya ve Çorum ve Sivas ve Maraş ve Diyarbekir mütesellimlerine ve sabit vesairine vaki' olan vesair eyalet ve elviye mütesellimlerine ve yeniçeri zabitlerine ve kethüda erleri ve yeniçeri serdarlarına vesair zabitan ve ayan erleri ve harb ve muharebe karar iş erlerine hüküm ki

Maraş mütesellimine:

Maraş ve başka bazı bölgelerde yerel halktan birkaç kimsenin eşkıya ile birleşip emniyet ve aşayişi bozmaları reayanın malına zarar vermeleri nedeniyle bu kişilerin hakkından gelinmesi ve nizamın sağlanması hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Muharrem 1139/M. Eylül 1726

Mühimme Defteri 133/s.375/hüküm no:1239

Haleb valisine ve Ayıntab naibine ve Maraş mütesellimine ve Rişvan voyvodasına ve idari beyine hüküm ki

Maraş mütesellimine:

Maraş bölgesinde ikamet eden konar göçer aşiretlerin konakladıkları yerlerde reayaya eziyet etmeleri, eşkıyalık yapmaları ve bölge halkına zarar vermeleri nedeniyle bunların taşkınlıklarının önlenmesi ve Haleb'e iskan ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Rebiül-ahir 1139/M. Aralık 1726

Mühimme Defteri 133/s.414/hüküm no:1374

Amed mütevellisine ve dergâh-ı muallam kapucubaşlarından Canik? mümessili olub hala Diyarbekir eyaletinden mebaliğesi? fermânım olan zahair mübaşiri olan Ahmed dame mecdühüye ve ayan erleri ve iş erlerine hüküm ki

Maraş kadılarına ve ayanlarına:

1727 senesinde Maraş'tan ordu için toplanacak olan zahire ve nakdî vergilerin toplanması hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Cemaziyel-evvel 1139/M. Ocak 1727

Mühimme Defteri 133/s.416/hüküm no:1383

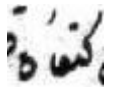
Mardin ve Musul taraflarından mebalîgesi fermânım olan zahaire mübaşir tayin olunan dergâh-ı muallam görklülerinden? mühürdar İbrahim zide mecdühüye hüküm ki

Maraş'tan toplanacak zahirenin mübaşirine ve derviş Ali Ağa'ya:

1727 senesine ait ordu için Maraş eyaletinden toplanacak olan zahire ve nakdî vergilerin tahsil edilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Cemaziyel-evvel 1139/M. Ocak 1727

Mühimme Defteri 133/s.417/hüküm 1388

Rakka eyaletinden ihracı fermânım olan beş yüz mükkâri develerin mübaşiri olan zide mecdühüye mükkârîbaşı karındaşı Kurd? ve Şehr Mükkârbaşı Osman Paşa Mustafa Abdülfeyz zide kadrühüye hüküm ki

Maraş mübaşirine:

Rakka'dan yük taşımada kullanılan beş yüz devenin tedarik edilmesi ve Maraş eyaletinden ihraç olunacak iki yüz elli devenin yük taşımaya uygun kuvvetli olanlarından seçilmesi, yolculuk esnasında develerin korunması ve eksiksiz yerine teslim edilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Cemaziyel-evvel 1139/M. Ocak 1727

Mühimme Defteri 133/s.432/hüküm no:1441

Sivas eyaletinde vaki' olan kadılara ve Maraş naibine hüküm ki

Maraş naibine:

1727 senesinde Maraş bölgesindeki bazı tımarlı sipahilerin Osmanlı ve İran arasında devam eden savaşa gitmemeleri ve firar etmeleri nedeniyle bu asker kaçaklarının idari beğlerinin bayrakları altında toplanıp sefere dâhil olmaları aksi takdirde tımarlarının ellerinden alınacağı hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-ahir 1139/M. Şubat 1727

Mühimme Defteri 133/s.443/hüküm no:1488

Erzurum eyaletinin elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş eyaletinin idari beğlerine:

Maraş bölgesinden 1723-1727 Osmanlı İran savaşı için tayin olacak tımarlı sipahilerin bağlı oldukları beğlerinin bayrağı altında toplanmaları ve tayin edilecek göreve muhalefet etmemeleri hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Cemaziyel-ahir 1139/M. Şubat 1727

Mühimme Defteri 133/s.448/hüküm no:1514

Maraş eyaletinde vaki‘ kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş kadılarına ve ayan erlerine:

Osmanlı Devleti ile İran arasında yapılan savaş nedeniyle Maraş eyaletinden savaş vergisi olarak toplanan imdâd-ı seferiye vergisinin noksansız olarak tahsil edilmesi hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Cemaziyel-ahir 1139/M. Şubat 1727

Mühimme Defteri 133/s.461/hüküm no:1556

Edirne ve Maraş ve Haleb ve Rakka ve Diyarbekir eyaletlerinde vaki‘ vezir-iazam ve beğlerbeylere ve mirân? ve kadılara ve mütesellimlere ve ayan erleri ve iş erlerine hüküm ki

Maraş beğlerbeyi, kadılar, mütesellimler ve ayan erlerine:

Maraş eyaletinden, İsfahan üzerine yapılacak sefer için toplanacak olan zahair ve erzağın biran evvel tedarik edilmesi ve bunların Birecik İskelesi’ne gönderilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Cemaziyel-ahir 1139/M. Şubat 1727

2.1.5. 134 numaralı mühimme defterindeki Maraş ile ilgili hükümleri

Mühimme Defteri 134/s.8/hüküm no:18

Haleb valisine ve Rakka beğlerbeyisine ve Maraş beğlerveyisi dame ikbalehüye ve kadısı Maraş naibi Mustafa zide kadrühüye ve Kilis voyvodası zide kadrühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi, Maraş kadısı ve Maraş naibi Mustafa’ya:

Maraş eyaletinde sakin olan bazı cemaat üyelerinin bölgedeki köylerde reayanın bağ ve bahçelerini tahrib etmeleri, ahalinin huzurunu bozmaları nedeniyle bu kişilerin Rakka'ya iskan ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Receb 1139/M. Mart 1727

Mühimme Defteri 134/s.13/hüküm no:33

Eyalet-i Maraş'da vaki' kadılarına ve Maraş mütesellimine hüküm ki

Maraş Eyaletinin Kadılarına Ve Mütesellimine:

Maraş eyaletindeki bazı tımar sahiplerinin daha önce gittikleri Tiflis, Revan, Gence ve Şirvan seferlerinden izinsiz geri dönmeleri nedeniyle bunların tımarlarının başkalarına verilmesi söz konusu olduğundan bu kişilere merhamet edildiği ve tımarlarının başkalarına verilmemesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Receb 1139/M. Mart 1727

Mühimme Defteri 134/s.33/hüküm no:113

Karaman valisi Vezir İbrahim Paşaya hüküm ki

Maraş mütesellimine:

Anadolu'nun çeşitli bölgelerindeki eyalet ve sancak mutasarrıflarının 1727'de hala devam eden İran savaşında görevli olmaları nedeniyle boşluktan yararlanan levendlerin eşkıyalık hareketlerine başlaması hasebiyle eşkıyalık faaliyetlerinde bulunan askerlerin bulunup cezalandırılmaları hakkında.

H. Fi Evahir-i Receb 1139/M. Mart 1727

Mühimme Defteri 134/s.78/hüküm no:280

Amed mütevellisine ve dergâh-ı muallam kapucubaşlarından canibinize mümessil olub Diyarbekir eyaletinden mebaliğesi fermânım olan zahair mübaşiri Ahmed dame mecdühüye ve ayan erleri ve iş erlerine hüküm ki

Maraş Mübaşiri Ve Maraş'ta Sakin Bayezidoğlu Ahmed'e:

Maraş dâhil çeşitli bölgelerden ordu için toplanacak zahairin tahsil edilmesi, gerekli dikkatin gösterilmesi ve belirlenen miktardan eksik zahair toplanmaması hakkında.

H. Fi Evail-i Ramazan 1139/M. Mayıs 1727

Mühimme Defteri 134/s.81/hüküm no:299

Maraş eyaletinden ihracı fermân-ı umurdan? davarlardan mukaddema tayin olunan mübaşir ma‘rifetiyle çıkarılub mübaşirin götürdüğü davarlar dema maada kusûr kalub bazı kazaların hassalarına devş? ve 820 irta‘ için kadılar ve Maraş mütesellimine ve dergâh-ı ali gönüllülerinden mübaşir tayin olunan Ali Dost? ve ayan erleri ve iş erlerine ve vech-i meşruh üzre başka bir kıt‘a emr-i şerif.

Maraş eyaletinden ihraç olunacak davarlar hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Ramazan 1139/M. Mayıs 1727

Mühimme Defteri 134/s.102/hüküm no:358

Dergâh-ı Ali Kapucubaşlarından Dame Mecdühüye Ve Sivas Eyaletinde Vaki‘ Kazaların Kadılarına Ve Kazalar Voyvodası Ve Sivas Mütesellimi Vesair Mütesellimlere Valilere Kethüda Erleri Ve Yeniçeri Serdarları Ve Ayan Erleri Ve İş Erlerine Hüküm Ki

Maraş Mübaşirine:

Ordu’nun ihtiyacı için Tebriz tarafından nakil olacak zahirenin güvenli ve eksiksiz bir şekilde gerekli bölgeye ulaştırılması ve Maraş eyaletinden tahsil edilecek zahirenin toplanması ve nakl edilmesi hakkında.

H. Fi Evail-i Şevval 1139/M. Mayıs 1727

Mühimme Defteri 134/s.107/hüküm no:372

Adana eyaletinde vaki‘ kadılara hüküm ki

Maraş eyaletine:

Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde ve Maraş eyaletinde reaya ve fukaraya eziyet eden eşkıya ve yaramaz kimselerin olması sebebiyle bu kişilerin zararlarının önüne geçilmesi ve reayanın güvenliği için gerekenin yapılması hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Şevval 1139/M. Haziran 1727

Mühimme Defteri 134/s.113/hüküm no:387

Adana valisi ve Tarsus mütesellimlerine hüküm ki

Maraş mütesellimine:

Birecik'te inşa olunan zahire gemilerinin nakli için Fırat Nehri'nin iki tarafında Maraş müteselliminin yararlı adamlarıyla geçişlerin güvenliğini sağlamada yardımcı olması hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Şevval 1139/M. Haziran 1727

Mühimme Defteri 134/s.114/hüküm no:393

İki İl kadısına ve İki İl has voyvodasına ve Maraş mütesellimine ve İlbasan zabiti ve ayanları ve has ağası ve İki İl haslarının sahibi aşiretleri ve cema'at kethüdalarına hüküm ki

Maraş mütesellimine:

Maraş bölgesinde bulunan Türkmen aşiretlerinden Kara Süleymanlı Cemaati ve Ricatlu Cemaati mensuplarının bölgedeki yöneticilerin emirlerine uymaması, tahrir yapılmasını kabul etmemesi ve eşkıyalık yapmaları nedeniyle Ruha'ya iskan ettirilmeleri ve haklarında gerekli cezanın tertip edilmesi hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Şevval 1139/M. Haziran 1727

Mühimme Defteri 134/s.196/hüküm no:675

Halâ Maraş beğlerbeyisi olub dustûr-ı mükerrerrem müşir-i müfahham nizâmü'l-alem Gence ve Şirvan canibi seraskeri Vezir Mustafa Paşa edamallahü-teala iclalehünün he'yetine olan Rişvanzade Mehmed dame ikbalehüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi Rişvanzade Mehmed'e:

Revan hududunda bulunan Karaçura ekraadının bölge ahalisinin huzurunu bozması, eşkıyalık yapmaları, asayiş ve düzeni bozmaları nedeniyle bu kişilerinin faaliyetlerinin önüne geçmek amacıyla bulundukları yerden kaldırılıp münasip başka bir bölgeye iskan ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evahir-i Muharrem 1140/M. Eylül 1727

Mühimme Defteri 134/s.243/hüküm no:814

Kars beğlerbeyisi Ali dame ikbalehüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyisi Rişvanzade Mehmed'e:

1723-1727 Osmanlı-İran savaşı hasebiyle Maraş beğlerbeyinin heyetindeki askerlerle birlikte Gence'nin savunmasında görevli olan vezir Mustafa Paşa'nın yanına katılması hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-evvel 1140/M. Kasım 1727

Mühimme Defteri 134/s.243/hüküm no:824

Erzurum eyaletinin elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş eyaletinin sancak beğlerine:

Gence'nin muhafazası için Maraş eyaletinin sancak beğlerinin daha evvel dâhil oldukları Gence muhafızı vezir Mustafa Paşa'nın heyetinde görevlerini dikkatli ve eksiksiz yapmaları hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-evvel 1140/M. Kasım 1727

Mühimme Defteri 134/s.262/hüküm no:885

Anadolu valisi olub Hemedan Muhafızı olan Vezir Mustafa Paşaya hüküm ki

Maraş beğlerbeyi Rişvanzade Mehmed'e:

1723-1727 Osmanlı-İran savaşının 5 yıl kadar sürmesi bu nedenle reaya ve berayadan toplanan imdâd-ı seferiye ve imdâd-ı hazariye vergileri nedeniyle halkın durumunun kötüleşmesi hasebiyle halktan daha fazla sefer vergisi toplanmaması, beğlerbeyleri ve sancak beğlerinin ellerindeki bütçeden tasarruf etmeleri hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Rebiül-ahir 1140/M. Aralık 1727

Mühimme Defteri 134/s.276/hüküm no:965

Anadolu eyaletetidine vaki' kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş beğlerbeyi Rişvanzade Mehmed'e:

1723-1727 Osmanlı-İran savaşının beş yıl kadar sürmesi bu nedenle reaya ve berayadan toplanan imdâd-ı seferiye ve imdâd-ı hazariye vergileri nedeniyle halkın durumunun kötüleşmesi hasebiyle halktan daha fazla sefer vergisi toplanmaması, beğlerbeyleri ve sancak beğlerinin ellerindeki bütçeden tasarruf etmeleri hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-ahir 1140/M. Aralık 1727

Mühimme Defteri 134/s.291/hüküm no:1026

İki İl kadısına ve İki İl voyvodasına ve Maraş mütesellimine ve İlbasan zabiti ve yanları has ağası ve İki İl haslarının aşireti ve cema‘at kethüda erlerine hüküm ki

Maraş mütesellimine:

Maraş eyaletinde ve çevresinde bulunan mukataa sahiplerinin kiralarını ve vergilerini zamanında ve tam vermemeleri nedeniyle vergilerini ödemeyen kişiler için gerekenin yapılması ve bölgede bulunan bazı cemaatlerin Ruha’ya iskan ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-evvel 1140/M. Aralık 1727

Mühimme Defteri 134/s.295/hüküm no:1038

Sivas ve kadılarına ve Sivas mütesellimine hüküm ki

Maraş kadılarına ve Maraş mütesellimine:

Maraş eyaleti de dâhil olmak üzere bazı bölgelerde eşkıya ortaya çıkması ve bu eşkıyaların reayaya zarar vermeleri ve şekavet olaylarına sebep olmaları nedeniyle bu kişilerin ele geçirilmesi ve gereğinin yapılması hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Cemaziyel-evvel 1140/M. Ocak 1728

Mühimme Defteri 134/s.302/hüküm no:1069

Erzurum eyaletinin elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş eyaletinin sancak beğlerine:

Maraş eyaleti de dâhil olmak üzere bazı bölgelerde eşkıya ortaya çıkması ve bu eşkıyaların reayaya zarar vermeleri ve şekavet olaylarına sebep olmaları nedeniyle bu kişiler hakkında gereğinin yapılması ve nizamın sağlanması hakkında.

H. Fi Evahir-i Cemaziyel-evvel 1140/M. Ocak 1728

Mühimme Defteri 134/s.308/hüküm no:1094

Maraş Beğlerbeyisi Rişvanzade Mehmed dame ikbalehüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi Rişvanzade Mehmed'e:

Erzurum valisi olup Gence ve Şirvan seraskeri olan vezir Mustafa Paşa'nın heyetinde bulunan Maraş beğlerbeyinin Karaçura? seferi nedeniyle izin ve ruhsat için Maraş'a geri gelmesi hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-ahir 1140/M. Ocak 1728

Mühimme Defteri 134/s.312/hüküm no:1109

Rakka beğlerbeyisine ve Maraş mütesellimine hüküm ki

Maraş mütesellimine:

Maraş eyaletinde ikamet eden Bereketoğlu Yusuf ve kardeşi Mustafa, Murtaza, İbrahim isimli kişilerin eşkıyalık yapmaları ve reayaya musallat olmaları sebebiyle bu kişilerin Rakka'ya iskan ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-ahir 1140/M. Ocak 1728

Mühimme Defteri 134/s.322/hüküm no:1124

Rakka ve Maraş beğlerbeylerine ve Rumkal'a ve kadılarına hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Maraş eyaletindeki mukataa reayasından fazla vergi toplanması nedeniyle reayanın perişan ve zor durumda olduğu bu sebeple reayadan imdâd-ı seferiye, imdâd-ı hazariye vs bahanelerle daha fazla vergi talep edilmemesi hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-ahir 1140/M. Ocak 1728

Mühimme Defteri 134/s.348/hüküm no:1203

Maraş beğlerbeyisine ve eyalet-i Maraş'da vaki' kadılara ve Maraş naibine ve kethüda erleri ve yeniçeri serdarları ve ayan erleri ve iş erlerine hüküm ki

Maraş beğlerbeyi, Maraş kadıları ve Maraş naibi, kethüda, yeniçeri ve ayan erlerine:

Kilis'ten gelen bazı şekavetle meşhur cemaat üyelerinin Maraş'a gelip zorla yerleştikleri Maraş eyaletindeki reayanın huzurunu bozmaları ve eşkıyalık yapmaları nedeniyle adı geçen kişilerin cezalandırılmaları hakkında.

H. Fi Evail-i Receb 1140/M. Şubat 1728

Mühimme Defteri 134/s.355/hüküm no:1221

Erzurum eyaletinde vaki' kadılara ve Erzurum mütesellimine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine ve Maraş kadılarına:

Maraş eyaletindeki tımarlı sipahilerin Erzurum eyaleti mutasarrıfı olup Gence ve Şirvan taraflarının nizamına memur olan vezir Mustafa Paşa'nın heyetine katılmaları ve beğlerbeğleri ile kadıların bu konuya ehemmiyet vermeleri hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Receb 1140/M. Mart 1728

Mühimme Defteri 134/s.361/hüküm no:1240

Halâ Rumili valisi Vezir Abdi Paşaya hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Boğalu? isimli cemaat üyelerinin Rumili'nin çeşitli bölgelerindeki reayaya zarar vermeleri ve eşkıyalık yapmaları nedeniyle bu kişilerin yakalanıp cezalandırılmaları hakkında.

H. Fi Evahir-i Receb 1140/M. Mart 1728

Mühimme Defteri 134/s.370/hüküm no:1275

Maraş eyaletinde vaki' kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş kadılarına ve ayanlarına:

Maraş eyaletinden toplanacak olan imdâd-ı hazariyenin 1728 senesine mahsus olmak üzere mir-i miran tarafından iki taksit şeklinde tahsil edilmesi ve söz konusu verginin mütesellim tarafına teslim edilmesi hakkında.

H. Fi Evail-i Şaban 1140/M. Mart 1728

2.1.6. 135 numaralı mühimme defterindeki Maraş ile ilgili hükümleri

Mühimme Defteri 135/s.5/hüküm no:10

Karaman valisi Vezir İbrahim Paşaya hüküm ki

Maraş beğlerbeyisine:

Maraş bölgesinde zuhur eden eşkıya ve haramzadenin eşkıyalıklarının önlenmesi, reayanın bunlardan korunup emniyetinin sağlanması, nizamın tesis edilmesi ve söz konusu eşkıyalar hakkında gerekli cezanın uygulanması hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Şaban 1140/M. Nisan 1728

Mühimme Defteri 135/s.54/hüküm no:265

Adana ve Kars ve Sivas kadılarına ve Maraş nabine hüküm ki

Maraş Naibine:

Maraş eyaleti ve Zülkadriye civarındaki mukataaların Receblü Afşarı ve Kilis ekradının bölgeye gelmeleri nedeniyle sekteye uğraması ve buradaki reayanın zarar görmesi hasebiyle dersaate mektup gönderilip şikayet edilmesi üzerine söz konusu olumsuzlukların giderilmesi ve nizamın sağlanması hakkında.

H. Fi Evahir-i Şevval 1140/M. Haziran 1728

Mühimme Deffteri 135/s.70/hüküm no:313

Maraş beğlerbeyisine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Maraş eyaletinin bazı kasabalarında ortaya çıkan eşkıyanın yakalanması, haklarında gerekli cezanın tertip edilmesi ve nizamın sağlanması hakkında.

H. Fi Evail-i Zilkade 1140/M. Haziran 1728

Mühimme Defteri 135/s.82/hüküm no:356

Maraş beğlerbeyisi Seyyid Mehmed dame ikbalehüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi Seyyid Mehmed'e:

Tebriz tarafında bazı isyan olayları meydana gelmesi sebebiyle Maraş beğlerbeyinin kendisine bağlı kapı halkından yararlı adamlarıyla birlikte Tebriz muhafızı vezir paşanın heyetine katılması hakkında.

H. Fi Evahir-i Zilkade 1140/M. Temmuz 1728

Mühimme Defteri 135/s.83/hüküm no:357

Maraş eyaletinde vaki' kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş kadılarına ve ayan erlerine:

Maraş beğlerbeyi Seyyid Mehmed'in Tebriz tarafına memur olması nedeniyle 1728 yılında Maraş eyaletinden toplanacak olan imdâd-ı hazariye vergisinin kadılar ve ayanlar tarafından tahsil edilip gönderilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Zilkade 1140/M. Temmuz 1728

Mühimme Defteri 135/s.99/hüküm no:412

Haleb valisine ve Edirne beğlerbeyisi ve Rakka beğlerbeyisi dame ikbalehü ve Garb? Sancağı beyisi dame izzühü ve Maraş ve Kars mütesellimleri ve Kilis ve Ayıntab voyvodaları zide kadrühüye hüküm ki

Maraş mütesellimine:

Maraş eyaletinde bulunan Tacirli Cemaati'nin bölgedeki mukataalara zarar vermeleri, ahalinin huzurunu bozmaları ve reayanın mallarına zarar vererek eşkıyalık yapmaları nedeniyle söz konusu Tacirli Cemaati'nin mal ve mülkleriyle birlikte tüm fertlerinin Rakka'ya iskan ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Zilhicce 1140/M. Temmuz 1728

Mühimme Defteri 135/s.120/hüküm no:463

Maraş beğlerbeyisi ve Edirne beğlerbeyisi dame ikbalehüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Kilis ekradından Zeyneblü, Cudikanlı ve Budaklı gibi bazı aşiretlerin izinsiz ve zorla Maraş eyaletine gelip yerleşmeleri ve bölge ahalisini rahatsız etmeleri nedeniyle adı geçen cemaatlerdeki şekavet olaylarına karışan cemaat üyerileri hakkında gerekli cezai işlemin yapılması hakkında.

H. Fi Evail-i Muharrem 1141/M. Ağustos 1728

Mühimme Defteri 135/s.122/hüküm no:471

Maraş beğlerbeyisine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Haleb eyaletinde ikamet eden İylediklü Türkmen Cemaatlerinin bölgede hayvanları için boş mera bulamamasıyla Maraş ve Yazarcık Ovası'na göç etmeleri nedeniyle söz konusu cemaat ahalilerinin geldikleri yerlerden sürülüp çıkarılması ve eski yerlerine geri göndermesi hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Muharrem 1141/M. Ağustos 1728

Mühimme Defteri 135/s.122/hüküm no:472

Maraş eyaletinde vaki' aşair ve kabail boy beğlerine ve kethüda erlerine hüküm ki

Maraş eyaletinin aşiret ve kabile beğlerine:

Haleb'den Maraş bölgesine gelen İylediklü Türkmen Cemaatinin bölgeden sürülüp çıkarılması görevi daha önce Maraş beğlerbeyine verilmişti. Söz konusu cemaat ahalisinin Maraş eyaletinden çıkarılması için Maraş'taki aşiret ve kabile beğlerinin de görevlendirilmesi hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Muharrem 1141/M. Ağustos 1728

Mühimme Defteri 135/s.140/hüküm no:525

Eyalet-i Erzurum'un elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş eyaletinin sancak beğlerine:

Maraş eyaletindeki sancak beğlerinin Gence'nin muhafazası ve savunması için görevlendirilen Gence muhafızı vezir Mustafa Paşa'nın heyetine dâhil olmaları ve verilen hizmetleri eksiksiz yerine getirip emirlere karşı gelmemeleri hakkında.

H. Fi Evail-i Safer 1141/M. Eylül 1728

Mühimme Defteri 135/s.141/hüküm no:534

Halâ Maraş beğlerbeyisi dame ikbalehüye ve Sivas mütesellimine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Maraş bölgesinde zuhur eden bazı eşkıyaların reayanın huzurunu bozmaları nedeniyle bu kişiler hakkında gereğinin yapılması ve söz konusu şekavetbaşların Rakka'ya iskan edilip Vezir Ahmed Paşa tarafına teslim edilmesi hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Safer 1141/M. Eylül 1728

Mühimme Defteri 135/s.160/hüküm no:589

Halâ Gence muhafazasında olan Erzurum eyaletinin elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş sancak beğlerine:

Maraş eyaletinde ve çevre bölgelerde eşkıyanın ortaya çıkması, reayaya zarar vermeleri nedeniyle Sancak beğlerinin söz konusu kişileri yakalaması ve bu hususa önem verilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Safer 1141/M. Ekim 1728

Mühimme Defteri 135/s.190/hüküm no:677

Diyarbakir eyaletinde vaki' kadılara ve mütesellimlere ve Diyarbakir ve Mardin voyvodalarına ve gımanan-ı âmir ağasına ve elviye idari beğlerine ve yeniçeri serdarları ve ayan erleri ve iş erlerine ve aşair ve kabail kethüdalarına hüküm ki

Maraş beğlerbeyine ve Maraş kadılarına:

Daha önce Rakka'ya iskan ettirilen bazı Türkmen aşiretleri ve Beni Saide Araplarının iskan ettirildikleri yerlerden firar ederek Maraş ve Diyarbakır'a gelmeleri nedeniyle bu aşiretlerin tekrar Rakka'ya iskan ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evail-i Rebiül-ahir 1141/M. Kasım 1728

Mühimme Defteri 135/s.196/hüküm no:686

Rakka valisi Vezir Ahmed Paşaya ve Haleb ve Maraş ve Ayıntab kadılarına ve Reşvan voyvodasına hüküm ki

Maraş kadılarına:

Daha önce Rakka eyaletine iskan ettirilen Kılıçlı ve Bektaşî cemaatlerinin iskan bölgelerinin dışına çıkarak Maraş ve çevresinde dolaşmaları, buralardaki reayaya zarar vermeleri hasebiyle söz konusu Türkmen aşiretlerinin tüm fertleriyle birlikte tekrar Rakka'ya iskan ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evail-i Rebiül-ahir 1141/M. Kasım 1728

Mühimme Defteri 135/s.197/hüküm no:687

Rakka valisi Vezir Ahmed Paşaya ve Edirne ve Maraş beğlerbeyisine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Daha önce Rakka'ya iskan ettirilen İyledüklü Cemaatinin iskan bölgelerinden firar edip Maraş ve Antep taraflarına gelmeleri, buralarda reayaya ve halkın malına zarar vermeleri nedeniyle söz konusu cemaat ahalilerinin tekrar Rakka'da uygun bir yere göç ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evail-i Rebiül-ahir 1141/M. Kasım 1728

Mühimme Defteri 135/s.220/hüküm no:762

Eyalet-i Maraş'da vaki' kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş kadıları ve ayanlarına:

1728 senesine ait imdad-ı hazariye vergisinin ayanlar ve kadılar tarafından toplanması ve söz konusu verginin Maraş beğlerbeyi tarafına teslim edilmesi hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Cemaziyel-evvel 1141/M. Aralık 1728

Mühimme Defteri 135/s.231/hüküm no:799

İfraz has voyvodası Ali zide mecdühüye hüküm ki

Maraş kadısına:

Daha önce iskan ettirilen bazı kimselerin iskan bölgesinden firar etmeleri hasebiyle söz konusu şahısların tekrar iskan bölgelerine gönderilmeleri ve bu hususa önem verilip biran önce emrin yerine getirilmesi hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-ahir 1141/M. Ocak 1729

Mühimme Defteri 135/s.232/hüküm no:810

Maraş beğlerbeyisine ve eyalet-i Maraş'da vaki' kadılar ve Ayıntab naibi ve Malatya mütesellimi ve Rışvan has mezkûr İfraz-ı Zülkadriye voyvodaları ve idari beğleri ve yeniçeri serdarları ve aşair ve kabail kethüdaları zide kadrühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyine ve Maraş kadılarına:

Daha önce Rakka'ya iskan ettirilen Kılıçlı ve Akça Cemaatlerinin iskan bölgelerinden firar edip İlbasan taraflarına gelmeleri hasebiyle bu cemaatlerin bulundukları bölgeden tekrar Rakka'ya iskan ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-ahir 1141/M. Ocak 1729

Mühimme Defteri 135/s.233/hüküm no:812

Maraş beğlerbeyisi dame ikbalehüye ve Kayseri mütevellisine ve Zamanti kadısına ve Zamanti voyvodasına ve Kayseri Kal'ası dizdarına hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Daha önce Rakka'ya iskan ettirilen İylediklü Cemaati ahalisinin iskan bölgelerinden firar ederek Maraş, Kayseri ve Zamanti taraflarına firar etmeleri sebebiyle söz konusu cemaat ahalisinin tekrar Rakka'ya iskan ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-ahir 1141/M. Ocak 1729

Mühimme Defteri 135/s.321/hüküm no:1091

Maraş beğlerbeyisine ve Maraş ve Diyarbekir ve Erzurum ve Sivas eyaletlerinde vaki‘ hükümet beğlerine ve Diyarbekir ve Erzurum ve Sivas mütesellimlerine ve zikr olunan eyaletlerde vaki‘ vesair mütesellim ve voyvodalar ve kethüda erleri ve yeniçeri serdarları ve elviye idari beğleri ve ayan erleri ve aşair ve kabail kethüdalarına hüküm ki

Maraş beğlerbeyine ve Maraş'ta bulunan hükümet beğlerine:

Daha önce Rakka'ya iskan ettirilen Malu Aşireti eşkiyasının Malatya tarafına gelerek burada bulunan konar-göçer aşiretlerin paralarını, at, katır ve koyunlarını ellerinden almaları ve yağmacılık yapmaları nedeniyle söz konusu eşkiyaların yakalanıp haklarında gerekli cezanın uygulanması hakkında.

H. Fi Evası-ı Ramazan 1141/M. Nisan 1729

Mühimme Defteri 135/s.337/hüküm no:1141

Sivas eyaletinin elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş sancak beğlerine:

1723-1727 Osmanlı-İran savaşı sebebiyle vezir Mustafa Paşa'nın mahiyetinde olan Maraş sancak beğlerinin Maraş'a geri dönmeleri hakkında.

H. Fi Evail-i Şevval 1141/M. Mayıs 1729

Mühimme Defteri 135/s.400/hüküm no:1374

Sivas valisi ve Karaman valisi dame ikbalehüye ve Edirne beğlerbeyisi ve Maraş beğlerbeyisi dame ikbalehüye ve kadıları ve sancakları mütesellimlerine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Bölgedeki ahaliye zarar vermeleri nedeniyle daha önce Zamanti'ye iskan ettirilen, Maraş bölgesinde ikamet eden konar-göçer aşiretlerden Afşar Aşireti mensuplarının iskan bölgelerinin dışına çıkmaları söz konusu olur ise yakalanıp haklarında gerekli cezanın uygulanması hakkında.

H. Fi Evail-i Muharrem 1142/M. Ağustos 1729

Mühimme Defteri 135/s.401/hüküm no:1379

Sivas valisine ve Maraş beğlerbeyisi ve Adana beğlerbeyisi dame ikbalehüye ve kadılarına ve aşair ve kabail idari beğlerine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Maraş'ta ikamet eden ve daha önce Rakka'ya iskan ettirilen Receblü Afşarı'nın Maraş eyaletinde bulunan Diricanlu Aşireti'nin içine gelip karışmaları nedeniyle söz konusu cemaat mensuplarının eski cemaatleri içine tekrar gönderilmeleri hakkında.

H. Fi Evail-i Muharrem 1142/M. Ağustos 1729

Mühimme Defteri 135/s.402/hüküm no:1380

Sivas valisi ve Karaman valisi edamallahü-teala iclalehüye ve Edirne beğlerbeyisi ve Maraş beğlerbeyisi dame ikbalehüye ve kadılarına ve Kayseri mütesellimine hüküm ki

Maraş beğlerbeyi ve Maraş kadılarına:

Daha önce Rakka'ya iskan ettirilen Afşar Cemaati ahalilerinin Zamanti bölgesine iskan ettirilmesininden sonra yerli halka zarar vermeleri eşkıyalık yapmaları haber alındığından söz konusu eşkıyalar hakkında gerekli cezanın uygulanması hakkında.

H. Fi Evail-i Muharrem 1142/M. Ağustos 172

Mühimme Defteri 135/s.402/hüküm no:1381

Sivas valisi ve Karaman valisi edamallahü-teala iclalehüye ve Edirne beğlerbeyisi ve Maraş beğlerbeyisi dame ikbalehüye ve Boluoğlu Seyid Mustafa ve Maraş sakinlerinden Bayezidoğlu Ahmed ve Abdi ve Kars sakinlerinden Eminoğlu Musa ve Gök Musaoğlu ve Kozanoğlu Ruşen ve Bozdoğan cema'ati mir Aşiretleri Kerimoğlu Abdülkerim ve Sarkazioğlu ve Karsanri? oğlu ve İfraz-ı Zülkadriye voyvodası zide mecdühü ve İfraz has cema' ati idari beyi ve kethüdaları ve bi'lcümle reayası ve Karagündüzler ve Karalı? cema'atleri ve Fettahoğlu ve Cerid cema'atleri mir aşiretleri ve ol-havalide olan iş erleri zide kadrühüye hüküm i

Maraş beğlerbeyine:

Maraş eyaletinde bulunan Receblü Afşarı Cemaati'nin Zamanti'ye iskan edilmeleri ve cemaat mensuplarının iskan bölgelerine gitmemek için bahane bulmaları nedeniyle cemaatinin iskan

bölgesinde kalmaları konusuna ehemmiyet gösterilmesi ve bu hususta ihmale mahal verilmemesi hakkanda.

H. Fi Evail-i Muharrem 1142/M. Ağustos 1729

Mühimme Defteri 135/s.411/hüküm no:1410

Sivas valisine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Maraş ve çevresinde çeşitli eşkıyaların olduğu ve bu kimselerin reayaya zarar verdiği haber alındığından söz konusu eşkıyalık faaliyetlerinin önlenmesine ehemmiyet verilmesi, eşkıyaların yakalanması, reayanın can ve mal güvenliğinin temin edilmesi, asayiş ve nizamın sağlanması hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Muharrem 1142/M. Ağustos 1729

Mühimme Defteri 135/s.432/hüküm no:1555

Maraş eyaletinde vaki‘ olan kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş eyaletindeki kadılara ve ayan erlerine:

Maraş eyaletinden 1729 senesinde tahsil edilecek on bir bin doksan beş kuruş imdad-ı hazariye vergisinin tahsil edilmesi hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Safer 1142/M. Eylül 1729

Mühimme Defteri 135/s.444/hüküm no:1590

Karaman valisine hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Anadolu’da ortaya çıkan eşkıyanın yakalanıp cezalandırılması ve bu tür eşkıyalık olaylarına karşı reayanın korunması, nizam ve emniyetin sağlanması hakkında.

H. Fi Evahir-i Safer 1142/M. Eylül 1729

Mühimme Defteri 135/s.452/hüküm no:1633

Maraş eyaletinde vaki‘ kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş kadılarına ve ayan erlerine:

Maraş eyaletinden toplanacak olan 1141 senesinin imdad-ı hazariye vergisinin ikinci taksitinin tahsil edilmesi ve 1142 senesinin imdad-ı hazariyesinin iki taksit şeklinde tahsil edilmesi hakkında.

H. Fi Evail-i Rebiül-evvel 1142/M. Ekim 1729

Mühimme Defteri 135/s.453/hüküm no:1636

Aydın mümessili ve Konya ve Sivas ve İçil valilerine ve Edirne ve Maraş ve Trablusşam beğlerbeylerine ve İfraz-ı Zülkadriye mukataası reayasının bulundukları yerlerin kadılarına ve Ankara ve Kengiri ve Hamid mütesellimlerine ve Develüoğlu Seyid Mustafa ve Maraş sakinlerinden Bayezidoğulları ve Zülkadriyeoğulları Seyid Mustafa ve Devran kimesne ve Mamaluoğullarına ve Bolu voyvodalarına ve Kars ve Zülkadriye’de sakin Eminoğlu ve Gök Hüseyinoğlu’na ve Sivas mütevellisine İki İl? voyvodasına ve İfraz-ı Zülkadriye mukataası reayasının bulundukları yerlerin mütesellim ve voyvodalarına hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Daha önce Manisa’ya iskan ettirilen İfraz-ı Zülkadriye mukataası reayalarının tarım yapmaları için Çukurova taraflarına gönderilmesi ve cemaat ahalilerinin vergilerini vermemek için Maraş ve çevre bölgelere gelip buradaki aşiretlerin içlerine karışmaları nedeniyle söz konusu cemaat ahalisinin Çukurova’daki asıl cemaatleri içine gönderilmesi ve kendilerinden vergilerin tahsil edilmesi hakkında.

H. Fi Evail-i Rebiül-evvel 1142/M. Ekim 1729

Mühimme Defteri 135/s.457/hüküm no:1646

Rakka valisine ve Maraş beğlerbeyisine ve kadılarına hüküm ki

Maraş beğlerbeyine ve Maraş kadılarına:

Maraş ve çevresindeki bölgelerde meydana gelen eşkıyalık olaylarına karşı yöneticilerin müsamaha gösterdiği ve eşkıyaların cezalarını vermediği yönünde arz-ıhal gönderilmesi nedeniyle söz konusu aşayışsızlığın giderilmesi ve eşkıyaların yakalanıp cezalandırılması hakkında.

H Fi Evasıt-ı Rebiül-evvel 1142/M. Ekim 1729

Mühimme Defteri 135/s.462/hüküm no:1660

Maraş beğlerbeyisine ve Malatya mütesellimi Mustafa zide mecdühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

1729 senesi için Maraş ve Malatya'dan toplanacak olan vergilerin verilmediği ve bu vergilerin tahsil edilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-evvel 1142/M. Ekim 1729

Mühimme Defteri 135/s.463/hüküm no:1661

Rakka beğlerbeyisi Hüseyin Paşa dame mecdühüye ve Maraş beğlerbeyisi dame ikbalehüye ve iki il has voyvodası zide mecdühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Maraş bölgesinde bulunan Bahadırlı Aşireti'nin Rakka'ya iskan edilmelerine rağmen iskan bölgelerine gitmediği ve reayaya zarar vermeleri nedeniyle tekrar iskan bölgeleri olan Rakka'ya gönderilmeleri hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-evvel 1142/M. Ekim 1729

2.1.7. 136 numaralı mühimme defterindeki Maraş ile ilgili hükümleri

Mühimme Defteri 136/s.34/hüküm no:114

Maraş beğlerbeyisi ve Trablusşam beğlerbeyisi dame ikbelehüye ve Kilis ve İfraz voyvodaları ve zide mecdühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

İyledikli aşiretinden bazı kimselerin kendi aşiretlerinden ayrılarak Maraş ve Trablusşam taraflarına gelmeleri söz konusu olduğundan bu kimselerin bulundukları yerlerden kaldırılarak eski aşiretlerinin içine tekrar nakil ettirilmeleri hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Cemaziyel-ahir 1142/M. Ocak 1730

Mühimme Defteri 136/s.80/hüküm no:252

Maraş eyaletinde vaki‘ olan kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş Eyaletinin Kadılarına Ve Ayanlarına:

Maraş beglerbeyinin seferde olması sebebiyle Maraş’tan toplanacak olan imdad-ı seferiye vergisinin kadılar ve ayanlar tarafından toplanması hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-evvel 1142/M. Ekim 1729

Mühimme Defteri 136/s.136/hüküm no:257

Maraş eyaletinde vaki‘ elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş sancak beğlerine hüküm ki

Maraş sancakbeğlerinin askerleriyle birlikte Hemedan Kalesi’nin muhafazasına tayin edilmesi ve biran evvel Hemedan’a hareket etmeleri hakkında

H. Fi Evahir-i Rebiül-evvel 1142/M. Ekim 1729

Mühimme Defteri 136/s.82/hüküm no:268

Maraş beğlerbeyisine ve bu def‘a Maraş idari beyi nasb olunan ve tımar tedarikçisi olan Ebubekir zide kadrühüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyine ve Maraş idari beyi Ebubekir’e:

Maraş’taki tımar sahiplerinin zimmetlerine fazladan tımar ve zeamet geçirmeleri ve seferlere az kişi iştirak etmeleri hasebiyle söz konusu aksaklıkların giderilmesi hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Rebiül-evvel 1142/M. Ekim 1729

Mühimme Defteri 136/s.92/hüküm no:295

Maraş kadılarına ve Daruca Han ağası Murâd ve mübaşir tayin olunan zide mecdühüye hüküm ki

Maraş kadılarına:

Maraş Türkmen aşiretlerinden Gündeşli, Anamaslu? Ve Salmanlu cemaatlerinin bulundukları yerden Daruca? Han’a iskan ettirilmeleri ve cemaatten tahsil edilecek verginin toplanması ve bu vergilerin gerekli kısmının hazine-i amireye gönderilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-evvel 1142/M. Ekim 1729

Mühimme Defteri 136/s.95/hüküm no:306

Maraş beğlerbeyisi Süleyman dame ikbalehüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi Süleyman dame ikbalehüye:

Maraş beğlerbeyinin Hemedan'ın muhafazasına tayin edilmesi ve emrindeki adamlarıyla birlikte Hemedan tarafına hareket etmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-evvel 1142/M. Ekim 1729

Mühimme Defteri 136/s.113/hüküm no:357

Maraş beğlerbeyisi Süleyman dame ikbalehüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi Süleyman dame ikbalehüye:

Maraş beğlerbeyinin emrindeki adamlarıyla birlikte biran evvel Hemedan'ın muhafazasına katılmak için hareket etmesi hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Rebiül-ahir 1142/M. Kasım 1729

Mühimme Defteri 136/s.114/hüküm no:363

Maraş eyaletinde vaki' elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş sancak beğlerine:

Maraş sancak beğlerinin emrindeki adamlarıyla birlikte Hemedan muhafazasına tayin olunmaları ve biran evvel Hemedan'a hareket etmeleri hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Rebiül-ahir 1142/M. Kasım 1729

Mühimme Defteri 136/s.121/hüküm no:382

Maraş beğlerbeyisi Süleyman dame ikbalehüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Maraş beğlerbeyinin emrindeki adamlarıyla birlikte daha önce Hemedan muhafazasına tayin edilmesi ve bu görev doğrultusunda biran evvel Hemedan'a hareket etmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-ahir 1142/M. Kasım 1729

Mühimme Defteri 136/s.121/hüküm no:385

Rakka eyaletinde vaki‘ elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş sancak beğlerine:

Maraş eyaletinin sancak beğlerinin emrindeki adamlarıyla birlikte Hemedan muhafazasına tayin edilmesi ve biran evvel verilen görevin yerine getirilmesi için yola çıkmaları hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-ahir 1142/M. Kasım 1729

Mühimme Defteri 136/s.133/hüküm no:434

Maraş beğlerbeyisi dame ikbalehüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyine:

Maraş beylerbeyinin daha önce Hemedan muhafazasına tayin edilmesi ve beğlerbeyinin biran evvel emrindeki adamlarıyla birlikte görevi ifa etmek için Hemedan muhafazasına katılması hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-ahir 1142/M. Kasım 1729

Mühimme Defteri 136/s.135/hüküm no:441

Diyarbakir valisine hüküm ki

Maraş eyaletinin sancak beğlerine:

Maraş sancak beğlerinin emrindeki adamlarıyla birlikte Hemedan'ın muhafazasına tayin edilmesi, sancak beğlerinin biran evvel yola çıkmaları ve emrin yerine getirilmesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Rebiül-ahir 1142/M. Kasım 1729

Mühimme Defteri 136/s.140/hüküm no:477

Sivas beğlerbeyisi İbrahim dame ikbalehüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi Süleyman dame ikbalehüye:

Maraş beğlerbeyinin emrindeki adamlarıyla birlikte biran evvel daha önce emrolunduğu üzere Hemedan seraskerinin yanına gitmek için yola çıkması hakkında.

H. Fi Evail-i Muharrem 1143/M. Temmuz 1730

Mühimme Defteri 136/s.156/hüküm no:639

Sivas beğlerbeyisi İbrahim dame ikbalehüye hüküm ki

Maraş sancak beğlerine:

Maraş sancak beğlerinin daha önce kendilerine tebliğ olunduğu üzere biran evvel adamlarıyla birlikte Bağdat valisi vezir Ahmed Paşa'nın yanına Hemedan'a hareket etmeleri hakkında.

H. Fi Evahir-i Muharrem 1143/M. Ağustos 1730

Mühimme Defteri 136/s.218/hüküm no:891

Bervech-i arpalık Hüdavendigâr sancağına mutasarrıf olan dame ikbalehüye ve Bursa naibine ve eyalet-i mezburede vaki' kadılara hüküm ki

Maraş eyaletindeki kadılara:

Sultan III. Ahmed'in saltanatının ahaliye duyurulması?

H. Fi Evahir-i Rebiül-evvel 1143/M. Ekim 1730

Mühimme Defteri 136/s.250/hüküm no:1087

Sabıkan Maraş beğlerbeyisi Süleyman dame ikbalehüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi Süleyman dame mecdühüye:

1730-1732 Osmanlı-İran Savaşı nedeniyle Maraş beğlerbeyinin emrindeki adamlarıyla beraber biran evvel Bağdad valisi vezir Ahmed Paşa'nın heyetine dahil olmak üzere vakit kaybetmeden yola çıkması ve gerekli hizmetleri yerine getirmesi hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-evvel 1143/M. Kasım 1730

Mühimme Defteri 136/s.251/hüküm no:1088

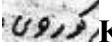
Maraş eyaletinde vaki‘ elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş sancak beğlerine:

1730-1732 Osmanlı-İran Savaşı nedeniyle Maraş sancak beğlerinin emrindeki adamlarıyla beraber Bağdad valisi vezir Ahmed Paşa'nın heyetine dahil olması ve vakit kaybetmeden görevlendirildikleri hizmeti yerine getirmeleri hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-evvel 1143/M. Kasım 1730

Mühimme Defteri 136/s.282/hüküm no:1196

Kıdvetü'l emacid ve'l ayan halâ İfraz voyvodası Ali ve Receblü Afşar voyvodası olan Develioğlu Seyid Mustafa zide mecdühüye ve hima ve mutaher İfraz aşiretinden Cerid ve Ricatlu ve Tacirlü ve Bahalu Atlu aşiretleri ve Akçakoyunlu? Kayseriye Develü ve Keçelü? ve İncesu ve Karahisar ve Kereste? kazalarının harb ve harbe karar iş erleri zide kadrühüye hüküm ki

Maraş mütesellimine:

Rakka'ya iskan ettirilen Receblü Afşar Cemaati ahalilerinin Maraş yaylaklarına giderken cemaatten bazı yaramaz kimselerin bölge ahalisine zarar vermeleri ve mallarını yağmalamaları nedeniyle Maraş, Kars ve Zamanti mütesellimlerinin cemaat içindeki bu kimselere hak ettikleri cezayı vermeleri ve gereğinin yapılması hakkında.

H. Fi Evail-i Cemaziyel-ahir 1143/M. Aralık 1730

Mühimme Defteri 136/s.297/hüküm no:1236

Anadolu eyaletinde vaki‘ elviye idari beğlerine hüküm ki

Maraş sancak beğlerine:

Maraş eyaletinde bazı kilim? tüccarlarının ellerinde yeteri kadar ürünleri olduğu halde kanuna aykırı olarak tekrar kilim tedariği yapmaları nedeniyle Maraş sancak beğlerinin söz konusu husus için gerekli icrayı yerine getirmeleri hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Cemaziyel-ahir 1143/M. Aralık 1730

Mühimme Defteri 136/s.316/hüküm no:1286

Bağdad eyaletinin hükümet ve elviye mutasarrıflarına hüküm ki

Maraş sancak beğlerine:

Karabaş taifesinin Hemedan, Kirman Şahan Ve Tebriz taraflarına sürekli saldırımları sebebiyle söz konusu taife üzerine yapılacak olan sefer için Maraş sancak beğlerinin, Bağdad Valisi Ahmed Paşa'nın emrine takviye asker göndermesi hakkında.

H. Fi Evahir-i Cemaziyel-ahir 1143/M. Ocak 1731

Mühimme Defteri 136/s.335/hüküm no:1389

Karahisar-ı Şark sancağında vaki' kadılara ve ayan erlerine hüküm ki

Maraş eyaletindeki kadılara ve ayan erlerine:

1730-1732 Osmanlı-İran savaşı için reayadan tahsil edilecek olan imdad-ı seferiye vergisinin acilen toplanması ve mir-i miran tarafına teslim edilmesi hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Receb 1143/M. Ocak 1731

Mühimme Defteri 136/s.344/hüküm no:1432

Ber-vech-i arpalık Kengiri sancağına mutasarrıf olan dame ikbalehüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'ya:

Karabaş taifesinin Hemedan, Kirman Şahan Ve Tebriz taraflarına sürekli saldırımları sebebiyle söz konusu taife üzerine yapılacak olan sefer için Maraş sancak beğlerinin, Revan tarafına memur Ali Paş'nın emrine takviye asker göndermesi hakkında

H. Fi Evahir-i Receb 1143/M. Şubat 1731

Mühimme Defteri 136/s.354/hüküm no:1472

Malatya sancağı mutasarrıfı Rişvanzade Mehmed dame ikbalehüye hüküm ki

Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'ya:

1730-1732 Osmanlı-İran Savaşı nedeniyle Maraş beğlerbeyinin emrindeki askerleriyle birlikte biran evvel Bağdad valisi vezir Ahmed Paşa'nın heyetine katılması hakkında.

H. Fi Evasıt-ı Şaban 1143/M. Şubat 1731

Mühimme Defteri 136/s.374/hüküm no:1583

Kütahya Mütesellimine Hüküm Ki

Maraş mütesellimine:

Anadolu ve Rumili'nde zuhur eden eşkıya ve haramzadenin zararlarından reayanın ve mallarının korunması, halkın emniyetinin sağlanması, nizamın tertib edilmesi ve söz konusu eşkıyalık faaliyetlerinin önüne geçilip suçluların cezalandırılması hakkında.

H. Fi Evahir-i Şaban 1143/M. Mart 1731

Mühimme Defteri 136/s.394/hüküm no:1696

Arabgir? sancağı beyi dame ilmühüye hüküm ki

Maraş eyaletinin idari beğlerine:

Maraş eyaletindeki idari beğlerin emrimdeki askerleriyle birlikte 1730-1732 Osmanlı-İran Savaşı sırasında Revan tarafına memur olan Erzurum valisi vezir Ali Paşa'nın heyetine katılmaları hakkında.

H. Fi Evahir-i Ramazan 1143/M. Nisan 1731

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. TRANSKRİPSİYONU YAPILAN HÜKÜMLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

3.1. Hükümlerin Diplomatik Ve Teknik Özellikleri

Çalışma kapsamında toplam 7 adet defter incelenmiş olup defterlerin tamamının klasik mühimme özelliği taşıdığı görülmektedir. İncelenen defterlerde Maraş ile ilgili toplam 185 hüküm tespit edilmiştir. Maraş ile ilgili en fazla hüküm bulunan defterler 130(33hüküm) ve 135(33hüküm) numaralı defterlerdir. 130 numaralı defter H.1133/M.1721-H.1135/M.1722 tarih aralığında tutulmuştur. 135 numaralı Mühimme Defteri ise H.1140/M.1728-H.1142/M.1729 tarihleri arasını kapsamaktadır. Bu defterleri 31 hükümle 131 numaralı Mühimme Defteri takip etmektedir. Bunların ardından konuyla alakalı 25 hüküm içeren 136 numaralı defter ve 24 hüküm içeren 134 numaralı defterler gelmektedir. Maraş ile ilgili en az hüküm sayısına sahip defterler ise 22 hükümle 133 numaralı defter ve 17 hükümle 132 numaralı defterdir.

Tablo 2. İncelenen Defterler Ve Belirlenen Hüküm Sayıları

Sıra No	Defter Adı Ve Numarası	Tutulduğu Tarih Hicri Miladi	Belirlenen Hüküm Sayısı
1	Mühimme 130	1133-1135/1721-1722	33
2	Mühimme 131	1135-1136/1723-1724	31
3	Mühimme 132	1136-1138/1724-1725	17
4	Mühimme 133	1138-1139/1725-1727	22
5	Mühimme 134	1139-1140/1727-1728	24

6	Mühimme 135	1140-1142/1728-1729	33
7	Mühimme 136	1142-1143/1730-1731	25

Mühimme Defterlerinde kullanılan yazı çeşidi Divanî türündedir. Divanî yazısı şekil bakımından resimli, süslü ve gösterişlidir. Osmanlı İmparatorluğu’nda bu yazı çeşidi Divân-ı Hümayûnda kullanılırdı¹⁸⁴. Divanî yazısı, Osmanlı teşkilat yapısı içinde genellikle resmi yazılarda kullanımı tercih edilen bir türdür. Kelime olarak divâna mahsus anlamına gelmektedir. Sadece divânda yazıldığı için bu şekilde isimlendirilmiştir. Ayrıca bazı rivayetlere göre, divân katiplerine divân dışında bu yazıyı kullanmayacaklarına dair yemin ettirildiği söylenmektedir¹⁸⁵. Divanî yazı türünün Osmanlı Devleti’nde kullanılmaya başlandığı tarih İstanbul’un Fethi’nden sonra olarak bilinmektedir. Bu yazı türü son şeklini ve asıl mahiyetini Osmanlı Devleti’nde kazanmıştır. Söz konusu divanî yazısının kullanıldığı tek belge Mühimme Defterleri değildir. Bu defterlerin yanısıra şikayet, berat, ahidname, nâme ve ahkam defterlerinde de divanî yazısı kullanılmıştır¹⁸⁶.

Mühimme Defterleri biçimsel olarak incelendiğinde yazının başında ilgili hükmün kime gönderildiği bilgisi yer almaktadır. Burada kişinin adı her zaman belirtilmez makamının yazılmasıyla yetinilirdi. Kişilerin sadece adı yazılmaz, makama göre “dame mecdühüye”, “dame ikbalehuya” gibi elkablar kullanılırdı. Elkab belirtildikten sonra da dua rüknu gelirdi. Örneğin “Rakka ve Maraş eyaletlerine mutasarrıf olan vezir Ali Paşa’ya hüküm ki”¹⁸⁷, “Maraş Beğlerbeyisi İbrahim Paşa dame mecdühüye hüküm ki”¹⁸⁸, “Maraş Beğlerbeyisi Rışvanzade Mehmed dame ikbalühuya”¹⁸⁹, Maraş mütesellimi Rışvanzade Umur zide mecdühüye hüküm ki”¹⁹⁰ gibi hükümlerde de görüldüğü gibi öncelikle hükmün gönderildiği kişinin görev yeri neresiyse orası yazılmakta daha sonra hüküm gönderilen ilgili kişinin bulunduğu makam belirtilmektedir. Son olarak da hüküm kime gönderilmiş ise o kişinin ismi yazılmaktadır. Hükümler bazen sadece bir kişiye yazılırken bazen de birden fazla kişiye yazılabilmektedir.

¹⁸⁴ Gökbilgin, s.44.

¹⁸⁵ Ali Alparslan, “Divanî”, *DİA*, C. IX, İstanbul 1994, s. 445-446.

¹⁸⁶ Kütükoğlu, *Osmanlı Belgeleri*, s.61-62.

¹⁸⁷ BOA,MD,nr.130, s.55, hk. 166.

¹⁸⁸ BOA,MD,nr.131,s.29,hk.57.

¹⁸⁹ BOA,MD,nr.133,s.36,hk.140.

¹⁹⁰ BOA,MD,nr.133,s.260,hk.867.

“Maraş ve Karaman valilerine ve Edirne beğlerbeyine hüküm ki”¹⁹¹, “Anadolu ve Karaman ve Halep ve Maraş ve Edirne beğlerbeyine hüküm ki”¹⁹², “Rakka valisi Osman Paşa’ya ve Maraş beğlerbeyine”¹⁹³, “Diyarbakir ve Erzurum ve Maraş ve Kars eyaletlerinin idari beğlerine hüküm ki”¹⁹⁴, Haleb valisine ve Ayıntab naibine ve Maraş mütesellimine ve Rişvan voyvodasına ve idari beğlerine hüküm ki”¹⁹⁵, Sivas eyaletinde vaki olan kadılara ve Maraş naibine hüküm ki”¹⁹⁶ gibi örnekler birden fazla kişiye gönderilen hükümlere örnektir. Söz konusu hükümlerde hükümlerin kimlere gönderildiği aynı başlık altında toplanmış ayrı ayrı suretleri belirtilmemiştir. Bazı hükümlerde ise hüküm sadece bir kişiye gönderilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır; “Maraş beğlerbeyisine hüküm ki”¹⁹⁷, Maraş beğlerbeyisi vezir İbrahim Paşa dame mecdühüye hüküm ki”¹⁹⁸, “Maraş mütesellimine hüküm ki”¹⁹⁹, “Maraş beğlerbeyisi Rişvanzade Mehmed dame ikbalühuya hüküm ki”²⁰⁰ Örneklerde de görüldüğü gibi bazı hükümler sadece bir kişiye yazılmakta farklı bir bölgeye gönderilmemektedir. Mühimme defterlerindeki bazı hükümlerde ise hükmün gönderildiği kişinin ismi yazılmamakta söz konusu kişinin makamına yer verilmektedir. “Maraş eyaletinde vaki elviye idari beğlerine hüküm ki”²⁰¹, “Maraş beğlerbeyisine hüküm ki”²⁰², “Rakka valisine ve Maraş beğlerbeyisine hüküm ki”²⁰³ gibi hükümler isimsiz makam adıyla gönderilen hükümlere örnektir. Mühimme Defterlerinde “hüküm ki” diye biten cümleden sonra söz konusu hükmün neden yazıldığı belirten bölüm gelmektedir. Bu bölümde Divân-ı Hümâyûn’a sunulan mektuplar²⁰⁴, arz-ı haller²⁰⁵, arzlar²⁰⁶, kişi²⁰⁷ veya kişilerin²⁰⁸ bizzat başvuruları yer alır. Hükmün yazılma sebebinin ardından ise hükmün yerine getirilme zorunluluğu belirtilir. Bu zorunluluk bildirilirken tehdit ve tenkit bölümü olan rükun kullanılır. Burada genellikle

¹⁹¹ BOA,MD,nr.130,s.13,hk.80.

¹⁹² BOA,MD,nr. 130,s.34,hk.90.

¹⁹³ BOA,MD,nr.131,s.87,hk.219.

¹⁹⁴ BOA,MD,nr.132,s.261,hk.958.

¹⁹⁵ BOA,MD,nr.133,s.375,hk.1239.

¹⁹⁶ BOA,MD,nr.133,s.432,hk.1441.

¹⁹⁷ BOA,MD,nr. 130,s.386,hk.1148.

¹⁹⁸ BOA,MD,nr.131,s.73,hk.186.

¹⁹⁹ BOA,Md,nr.131,s.218,hk.583.

²⁰⁰ BOA,Md,nr.133,s.36,hk.583.

²⁰¹ BOA,MD,nr.130,s.44, hk.163.

²⁰² BOA,MD,nr.130,s.383,hk.1140.

²⁰³ BOA,MD,nr.131,s.95,hk.231.

²⁰⁴ BOA,MD,nr.130,s.448,hk.1306.

²⁰⁵ BOA,MD,nr.135,s.457,hk.1646.

²⁰⁶ BOA,MD,nr.134,s.114,hk.393.

²⁰⁷“Hâlâ tersane-i amirem emini olan Kılızade? Mehmed zide mecdühüye gelüb.....” BOA, MD,nr.131,s.113,hk.290.

²⁰⁸ “Hassa-ı mensurede sakin İskenderzadeoğlu? Ömer nâm kimesne bundan akdem hassa-i mezbûr sakinlerinin yerlû Rişvan reayasından yeni Bereketlûoğlu Yusuf vaçe nâm kimesnelerin sui hali ve zulm ü teaddisinden istilat ve hala mezbûrenin Yusuf ve Murâd ile Ali vesair otuz nefer kimesne asıtane-i sa‘adetime gelüb arz-ıhal idüb.....” BOA,MD,nr.130,s.286,hk.854.

tehditkar bir dil kullanılmaktadır. “.....siz ki mübaşir-i mümâ-ileyhsiz bila-aman katl olacağınız mukarrer ve siz ki ayan erleri ve iş erlerisiz bu güne din ve devlet-i aliyyeme umuruna tekâsül ile ihlale bais olduğunuz için canınıza? hüccet olunub her biriniz eşedd-ikab ile mücazat olacağınızı muhakkak bilüb ana göre her biriniz basiret üzre hareket ve işbu emr-i şerifim ile vusûlüne zahair-i merkûmeden henüz mebalîğ ve mahalline nakl ü tesyir olmakdan kusûr ve gerü kalır ise.....”²⁰⁹ hükmü bu üslûpla yazılan hükümlere örnek verilebilir. Hükümlerdeki bu ifadedden sonra tarih bölümü gelmektedir. Son olarak hükmün yazılış tarihi belirtilir. Tarih yazılırken tarihlerin başına “fi” kelimesi getirilir. Ayın ilk 10 günlük sürecini belirtirken evail sonraki 10 gün süreci belirtirken evasıt ve son 10 günlük bölümü belirtirken ise evahir kelimeleri kullanılır. Ayın kaçı olduğu tam olarak belirtilmediği 10 günlük süreçler için tarihlendirme yapıldığından ilgili tarihle ilgili tam bir gün tayin edilmemektedir. İncelenen defterlere bakıldığında tarih yazılırken aylar tam şekliyle yazılmadığı kısaltmalarının kullanıldığı görülmektedir. Kısaltmalar ayların baş harfi ya da harfleri kullanılarak yapılır. Örneğin muharrem ayı “M” harfiyle, Receb ayı “B” harfiyle, Rebi‘ül-evvel “RA” harfleriyle gösterilir.

Defterlerin özetlerin bazı okunamayan yerler direkt olarak kopyalanıp yapıştırılmıştır. Tamamen silik olan yerler **silik** şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca doğruluğundan emin olunamayan kelimelerin sonlarına ise “?” işareti konulmuştur.

3.2. Hükümlerin İçerik Özellikleri

Mühimme Defterlerinde hükmün gönderilmesine sebep olan birçok farklı konu yer almaktadır. Bizim burada incelediğimiz defterlerin tutulduğu tarih aralığının 1722-1746 Osmanlı-İran savaşı yıllarını içermesi nedeniyle en fazla savaş ve ordu ile ilgili hüküm olduğu görülmektedir. Yine konuyla bağlantılı olarak en fazla hükmün gönderildiği ikinci konu tımar ve vergiyle ilgili hükümlerdir. Maraş ve çevresinde Türkmen aşiretlerinin yoğunlukta olması hasebiyle bölgede çeşitli eşkıyalık olaylarının meydana gelmesinden dolayı iskanla ilgili hükümlerin de oldukça fazla olduğu tespit edilmiştir. Söz konusu hükümlerden de anlaşılacağı üzere Türkmen aşiretlerinin Maraş eyaletinde sorunlara sebep olmaları, yağmacılık yapmaları, halka maddi-manevi zarar vermeleri nedeniyle bölgeden özellikle Rakka taraflarına oldukça fazla zorunlu iskan hareketi olduğu görülmektedir. Sınıflandırılma yapılırken eşkıyalık nedeniyle kişiler veya aşiretlerin başka bölgelere iskan ettirilmesine karar verilen hükümler

²⁰⁹ BOA,MD,nr.134,s.78,hk.280.

iskanla ilgili hükümler kapsamına alınmıştır. İskan dışında başka bir cezalandırma yöntemine karar verilen hükümler ise eşkıyalıkla ilgili hükümler kapsamında değerlendirilmiştir. İncelenen defterlerde yer alan Maraş ile ilgili hükümler genel olarak 5 başlık altında toplanmıştır. Bunlar eşkıyalık²¹⁰ ve asayişle ilgili hükümler²¹¹, iskan ve göçle ilgili hükümler²¹², sefer ve ordu ile ilgili hükümler²¹³, tımar ve vergi ile ilgili hükümler²¹⁴, diğer konular başlığı altında atama²¹⁵ define bulunmasıyla ilgili²¹⁶ ve Maraş eyaletindeki Türkmenlerden sevkiyatta kullanılmak üzere deve ve katır tedarik edilmesiyle ilgili hükümler²¹⁷ vs olarak sınıflandırılmıştır.

Tablo 3: Mühimme Defterlerindeki Maraş'a Ait Hükümlerin Konularına Göre Sınıflandırılması

²¹⁰“Enva’-i şekavet ve tugyan ile meşhur olan Koyunoğulları ve Karaçura? ve Atmalu ve Tacirlü? eşkıyaları mürür ve ubûr iden etba’-i sebinin evlerine varub emval ve erzakları nehb ü garet iylediklerinden.....” BOA,MD,nr.131,s.97,hk.236.

²¹¹“Bundan akdem hudud-ı hazariden? enva’-i şekâvet ve kasr ü hiddet? Arab mütevellileri? olan süvari sekban eşkıyası diğer yerden fetva-yı ilga? ve şeref-bahş sudûr olan hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrunum mucibince memalik-i mahrûsemenden ref’ ve fi-maba’d süvari sekban kıyafetde kimesne gezmek üzere.....” BOA,MD,nr.131,s.48,hk.104.

²¹²“Türkmân cema’atlerinden Karabeydil cema’atleri ve dimekle ma’ruf iki yüz dörd mütecaviz hane re’aya bazı medaris re’ayasından olub serseri gezmeği musaytır itmeleriyle mezbûrlar kaldırlub ehl ü iyalleriyle eyalet-i Haleb’e canib-i mirîye nasb u münâsib bir mevzi’-i iskân itdürülüb.....”BOA,MD,nr.130,s.30,hk.180.

²¹³“Maraş eyaletine vaki’ elviye idari beğleri sancaklarının umumen ve züema ve erbab-ı tımarı ile dustûr-ı mükerrer mişir-i müfahham nizâmü’l-alem hala Erzurum valisi olub Tiflis canibine serdar-ı ekrem olan vezirim İbrahim Paşa edamallahü-teala iclalehünün yanına me’mur ve sancaklar beyi taraflarıyla? acilen varub vezir-i müşârûn-ileyh yanına iktiza iden hidamet-i aliyyemde mevcûd olunmaları için.....”BOA,MD,nr.131,s.218,hk.583.

²¹⁴“Eyalet-i merkûmede vaki’ Maraş sancağının yigirmi sekiz nahiyesi ve Malatya sancağının yigirmi altı nahiyesi ve Kars ve Zülkadriye sancağının on üç nahiyesi Ayıntab sancağının ancak üç nahiyesi olduğu defter-i hakaniden mukayyed olmağla eyalet-i mezbûreye tertib-i fermân olunan imdâd-ı hazariyeden üç nahiyeden ibaret olan Ayıntab sancağına Maraş sancağından ancak beş yüz gurus noksan olmak üzere üç bin gurus tertib olunması.....” BOA,MD,nr.130,s.172,hk.494., “Eyalet-i merkûmenin erbab-ı tımarı sūdde-i sa’adetime arz-ihâl idüb bunlar dörd beş seneden berü Tiflis ve Revan ve Gence ve Şirvan ve Luristan seferlerinde vesair hidamet-i hümayûnum mevcûd ve bizden makdur idüb lakin bu sene-yi mübarekede bila-aman ve bila-fermân ve virdiklerine? avdet itmeleriyle tımarları aher tevcibe olunmak üzere fermânım olmuşdu ilhaka nusret-i? hatt-ı hümayûn-ı şevket-makrunumla tevcib olunan zeametlerinden maada tımarları ahire virilmeyüb.....” BOA,MD,nr.134,s.13,hk.33.

²¹⁵“Sen ki mir-i mirân-ı mûmâ-ileyhsin me’mur olduğunuz cerid? hizmeti eda için tevcih ve azimet iylemeği mukteza olduğu dikkat-i eyalet-i Maraş’ı zabt ve rabt ve muhafaza-i nizâm-ı umur için tarafınızdan kethûda beyi yahud zabt ve rabt ve tevkif ve retk? karar-ı mefhar? ve müttakim? kimsenin mütesellim nasb ve tayin ve emrine takviye virüb eyalet-i mezbûrenin zabt ve rabtı.....” BOA,MD,nr.131,s.166,hk.449.

²¹⁶“Ayıntab Kazasına tabi’ Kürd? nâm karye sakinlerinden Hacı Osman nâm kimesne mezalîğinin? ta’miri esnasında define zuhur iylediği tevana? şayi’ olmağla bundan akdem Haleb valisi vezirim Receb Paşa edemallahü teala iclalehü mezbûr-ı Haleb’e ihzar ve şer’le istihbarat olunduk da ancak on iki altun sikke-i kaime olmak üzere buldı deyü.....” BOA,MD,nr.130,s.394,hk.1179.

²¹⁷“Asıtane-i sa’adetimden kalyonlar ile İskenderun iskelesine ihraç ve Bağdad valisi olub Hemedan ve Luristan canibleri seraskeri olan dustûr-ı mükerrer mişir-i müfahham nizâmü’l-alem Ahmed Paşa edamallahü-teala iclalehünün tarafına ırsal ve isal fermânım olan şahin toblar ve hamide havanları vesair mühimmat-ı tobhane ve cebhaneyi İskenderun’dan gidecek? ve andan Mardin eyaletinden Musul’a nakl ü ırsal için Adana ve Haleb eyaletlerinden ve Akça Kayunlu ve İfraz ve Dulkadriye Türkmânından kifayet mikdârın deve ve katır tedariki.....”BOA,MD,nr.133,s.176,hk.635.

Konular	Hüküm Sayısı	Yüzdesi
Sefer ve Ordu	49	26,49%
Tımar ve Vergi	46	24,86%
İskan ve Göç	42	22,70%
Eşkıyalık	38	20,54%
Diğer Konular	10	5,41%
Toplam	185	100,00%

3.2.1 Ordu Ve Sefer İle İlgili Hükümler

İncelenen 7 defterin geneline bakıldığında en fazla hüküm sayısının sefer ve ordu ile ilgili olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmada sefer ve savaşla ilgili toplam 49 hüküm yer almaktadır. Çalışmada ele aldığımız tarih aralığı 1720-1730'dur. Bu tarih aralığının Osmanlı Devleti ile İran arasında uzun yıllar devam eden 1722-1746 savaşlarının yapıldığı dönemi kapsamı konuyla ilgili hüküm sayısının fazla olmasını açıklamaktadır. Devlet, savaş sebebiyle Anadolu'nun birçok bölgesinden sefer için asker tedariki veya mühimmat ve iâşe taleplerinde bulunmaktaydı. Dolayısıyla bu durum Mühimme defterlerine yansımıştır. Osmanlı Devleti'nin küçük bir beylikten büyük bir imparatorluk haline gelmesindeki en önemli faktörlerden biri de oluşturduğu ordu ve sürekli olarak takip ettiği genişleme politikasıdır. Bu politika uzun yıllar devletin dinamik bir yapıya sahip olmasını desteklemiş ve devleti sürekli bir savaş halinde tutmuştur. Özellikle Osmanlı Devleti'nin klasik dönemi olarak adlandırılan 1300-1600 yılları arasında devlet sürekli bir yayılma ve genişleme amacı gütmüştür. Bu doğrultuda Osmanlı Devleti'nin en önemli dinamiklerinden biri olan ve sayısı yüzbinlere ulaşan ordunun ihtiyaçlarının temin edilmesi çok önemliydi. Bu kapsamda sefer öncesi ve sefer sırasında ordunun ihtiyaçlarının karşılanması devlet için hatırı sayılır bir külfet oluşturmaktaydı. Ordu sefere çıkarken taşıyabileceği miktarda iâşeyi yanında götürmekte, yanında götüremediği iâşeyi de yerel halktan temin etmekteydi. İâşenin toplanması noktasında zor kullanılmaz, askerlerin sivil tahıl stoklarını yağmalamasına izin verilmezdi. En sık

kullanılan iâşe temin yöntemi, savaş, kıtlık gibi olağanüstü dönemlerde çıkarılan avârız-ı divaniye vergisidir ²¹⁸.

Maraş eyaletinden ordunun ihtiyacı için zahire toplanması veya asker temini bölgedeki yerel yöneticiler eliyle gerçekleştirilmiştir. Devlet bölgedeki temsilcilerine gönderdiği hükümlerde belirli miktarlarda iâşe ve asker talebinde bulunmuştur. Bu minvalde incelediğimiz defterlerdeki hükümlerde genellikle emrindeki askerleriyle birlikte sefere katılmak üzere beğlerbeylere, sancak beğlerine ve tımarlı sipahilere emirler gönderilmiştir. Örneğin 1723 Maraş mütesellimine gönderilen hükümde Maraş'taki idari beğlerin vakit kaybetmeden biran evvel emrindeki adamlarıyla birlikte Tiflis tarafına serdar-ı ekrem tayin edilen vezir İbrahim Paşa'nın heyetine katılmaları emredilmektedir²¹⁹. Benzer bir hüküm de 1724 yılında Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'ya gönderilmiştir. Hükümün içeriğine bakıldığında Maraş sancak beğlerinden emrindeki askerleriyle birlikte Boğdan valisi vezir Hasan Paşa'nın heyetine katılmaları istenmektedir. Ayrıca söz konusu emre itaatsizlik ve muhalefet etmekten sakınmaları bildirilmektedir²²⁰. Yine konuyla alakalı bir başka hüküm de Maraş kadılarına ve mübaşirine gönderilmiştir. Söz konusu hükümde Maraş'taki tımarlı sipahilerin Diyarbakır mutasarrıfı Ahmed Paşa'nın heyetine dahil olması ve askerlerin idari beğlerin bayrağı altında toplanması ayrıca emre itaatsizlik edenlerin cezalandırılacağı bildirilmektedir²²¹. Başka bir hükümde ise Maraş'taki sancak beğlerinin seraskerin heyetine dahil olması, seraker tarafından kale muhafazası için tayin edilenlerin görevlerini eksiksiz yerine getirmesi ayrıca başka bir görev verilmesi durumunda da emre itaatsizlik etmemeleri verilen görevleri yerine getirmeleri istenmektedir²²². Benzer bir hüküm 1724 yılında Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'ya gönderilmiştir. Bu hükümde de Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'nın emrindeki askerleriyle birlikte, Boğdan valisi olup Hemedan ve Kirman taraflarına memur edilen vezir Ahmed Paşa'nın heyetine dahil olması, nizamın korunması için Maraş'a bir mütesellim tayin edilmesi emredilmektedir²²³. Hükümler genel olarak Maraş'taki tımarlı sipahilere, sancak beğlerine veya Maraş beğlerbeylerine gönderilmiştir. Söz konusu kişilerin emrindeki askerleriyle birlikte Osmanlı Devleti ile İran arasında devam eden savaşa dahil olmaları yönünde birçok hüküm gönderilmiştir. Bazı hükümlerde emre uymayanların, savaştan kaçanların çeşitli cezalara maruz kalacağı bildirilmektedir. Nitekim hüküm

²¹⁸Uğur Kurtaran, "Osmanlı Seferlerinde Organizasyon Ve Lojistik", *Turkish Studies*,7/5, Ankara 2012, s.2269-2286.

²¹⁹BOA,MD,nr.131,s.218,hüküm no:583.

²²⁰BOA,MD,nr.131,s.363,hüküm no:1087.

²²¹BOA,MD,nr.131,s.400,hüküm no:1213.

²²²BOA,MD,nr.132,s.222,hüküm no:838.

²²³BOA,MD,nr.131,s.461,hüküm no:1424.

örneklerinden de anlaşılacağı üzere zaman zaman bazı askerler savaşa gitmek istemez, savaştan kaçır, devletin emirlerine karşı gelirlerdi. Bu örneklerden biri 1727 yılında gönderilen hükme yansımıştır. Söz konusu hükümde, Osmanlı Devleti ve İran arasında devam eden savaş esnasında Maraş bölgesindeki bazı tımarlı sipahilerin gönderilen emre uymadığı belirtilmektedir. Maraş naibine gönderilen hükümde firar eden asker kaçaklarının biran evvel idari beğlerinin bayrağı altına toplanmaları aksi taktirde tımarlarının ellerinden alınacağı bildirilmektedir²²⁴. Bu dönemde yapılan Osmanlı-İran savaşının yanısıra hükümlere yansıyan örnekler bakıldığında bu savaş haricinde farklı konular da vardır. Örneğin; 1731 yılında Maraş sancak beğlerine gönderilen bir hükümde Karabaş isimli bir taifenin sürekli olarak Hemedan, Kirmanşah ve Tebriz taraflarına saldırmaları sebebiyle bu taifenin üzerine sefer düzenleneceği belirtilmektedir. Bu sefer için Maraş sancak beğlerinin Bağdad valisi Ahmed Paşa'nın heyetine takviye asker göndermeleri emredilmektedir²²⁵. Ordu için gerekli olan tek ihtiyaç asker değildi elbette, asker tedarikinin yanında yine Maraş eyaletinden ve çeşitli bölgelerden ordunun ihtiyacı olan iâşe tedariki hakkında da gönderilen hükümler olduğu görülmektedir. Osmanlı Devleti, sadece yeterli miktarda bir ordu olmasına değil ordunun iâşe ihtiyacına da oldukça fazla önem verirdi. Ordunun çeşitli erzak, mühimmat vs ihtiyaçlarının temin edilmesi ve bu ihtiyaçların sevkiyatı devletin öncelikleri arasındaydı. Ordunun ihtiyacı için iâşe teminin yanısıra bu iâşe ve mühimmatın sevkiyatı için çeşitli bölgelerden yük hayvanlarının tedarik edilmesi de gerekirdi. Bu minvaldeki hükümlerden biri 1726 yılında Maraş naibine ve Maraş mütesellimine gönderilmiştir. Söz konusu hükümde İstanbul'dan çıkıp İskenderun üzeinden Musul'a sevk edilecek cephanenin taşınması için Maraş'taki Türkmenler'den katır ve deve tedarik edilmesi yönünde emir gönderildiği görülmektedir²²⁶. Yine buna benzer gönderilen hükümlere örnek olarak 1727 yılında Maraş beğlerbeyi, Maraş kadıları, Maraş mütesellimleri ve ayan erlerine gönderilen hüküm verilebilir. İlgili hükmün içeriğine bakıldığında İsfahan üzerine yapılacak sefer için Maraş eyaletinden tedarik edilecek olan zahair ve erzağın biran evvel toplanması ve toplanan iâşenin Birecik iskelesine gönderilmesi emredilmektedir²²⁷. Ordunun iâşesiyle ilgili gönderilen hükümlerden biri de yine 1727 yılında Maraş mübaşiri olan Bayezidoğlu Ahmed'e gönderilen hükümdür. Söz konusu hükümde Maraş eyaleti için çeşitli bölgelerden ordu için toplanacak zahairin tahsil edilmesi, bu konuya gerekli dikkat ve ehemmiyetin verilmesi, toplanacak iâşenin belirtilen

²²⁴BOA,MD,nr.133,s.432,hüküm no:1441.

²²⁵BOA,MD,nr.136,s.316,hüküm no:1286.

²²⁶BOA,MD,nr.133,s.176,hüküm no:635.

²²⁷BOA,MD,nr.133,s.461,hüküm no:1556.

miktardan az olmaması vurgulanmaktadır²²⁸. Hükümlerden de anlaşılacağı üzere devlet ordunun asker ihtiyacına önem vermesinin yanısıra askerlerin beslenmesi konusuna da yeterince ehemmiyet vermekteydi. Yine konuyla ilgili hükümlerden bir diğeri 1727 yılında Maraş mübaşirine gönderilmiştir. Söz konusu hükümde ordunun ihtiyacı için Tebriz tarafından nakledilecek zahirenin güvenli bir şekilde ihtiyaç bölgesine ulaştırılması ve aynı zamanda Maraş eyaletinden tedarik edilecek olan zahirenin toplanması ve nakl edilmesi emredilmektedir²²⁹.

İncelenen hükümlerden de anlaşıldığı üzere 1720-1730 yılları arasında Osmanlı Devleti ile İran arasında devam eden savaş nedeniyle seferler ve ordu ile ilgili hüküm yoğunluğu fazladır. Devletin, ordunun asker, iâşe, mühimmat temini ve sevkiyatı gibi ihtiyaçlarından mütevellid Anadolu'nun çeşitli bölgelerinin yanısıra Maraş eyaletinden de sık sık taleplerde bulunduğu görülmektedir. Devlet bu isteklerini daha önce de belirttiğimiz gibi bölgedeki yerel yöneticilere çeşitli hükümler göndererek gerçekleştirirdi. Bu noktada Maraş eyaletine gönderilen hükümlerde asker talebi öncelikli olmakla birlikte ordu için de çeşitli talepler olduğu görülmektedir. Yine bu hükümlerden yola çıkarak XVIII. yüzyıl başlarında Maraş eyaletinin, Osmanlı Devleti'nin asker temini, mühimmat ve iâşe tedariki gibi noktalarda öneme haiz bir bölge olduğunu söylemek mümkündür.

3.2.2. Vergi Ve Tımarla İlgili Hükümler

İncelediğimiz Mühimme Defterlerinde en çok hüküm içeren başlıklardan ikincisi de vergi ve tımar konusudur. Osmanlı Devleti, çok geniş bir coğrafyaya yayılmış, etnik, dini, kültürel birçok unsuru bünyesinde barındıran kozmopolit bir devlettir. Bu büyük yapıyı idare etmek aynı zamanda ayrı ayrı kültürü, etnik ve dini farklılıkları barındıran insan topluluğunu yönetmek, kamu faaliyetlerini sürdürebilmek ve devletin mali olarak devir daimini devam ettirebilmek için elbette reayaya bazı mükellefiyetler yüklemek zorunluluğu ortaya çıkmaktaydı. Bu minvalde halktan birtakım vergiler alınmaktaydı. Bu vergileri iki gruba incelemek mümkündür. Devletin vergi sistemi İslam hukukuna göre belirlene şeri vergiler ve örfi vergiler olarak iki ana gruba ayrılmaktaydı. Cizye, zekat, haraç, öşür şeri vergilerdendir. İmdad-ı seferiye imdad-ı hazariye, bedel-i nuzül, zahire baha, kürekçi bedeli, kaftan baha,

²²⁸BOA,MD,nr.134,s.78,hüküm no:280.

²²⁹BOA,MD,nr.134,s.102,hüküm no:358.

menzil malı vs tamamen geleneklere bağılı olarak alınan örfî vergilerdendir²³⁰. İncelenen hükümlere konu olan vergiler ise imdad-ı seferiye ve imdad-ı hazariye vergisidir. Amerika'nın keşfinden sonra küresel anlamda bir para arzı meselesi ortaya çıkmıştır. Bu küresel değişim Osmanlı ülkesinde de kendisini hissettirmiş ve XVII. yüzyıldan itibaren nakdî paraya olan ihtiyaç artmıştır. Bu ihtiyaç, tımar topraklarının önce merkezi hazineye bağlanmasına yani iltizamlaşmasına daha sonra da malikane sisteminin getirilmesine yol açmıştır. Uzun yıllar süren savaşlar devletin maliyesini olumsuz etkilemiş ve hazinedeki açığı kapatmak ve sefer masraflarını karşılamak amacıyla mukataalar malikane usulüne göre dağıtılmaya başlanmış ve varlıklı kişilerden de imdadiye adıyla yardımlar toplanmaya başlanmıştır. Tımar sistemi geriledikten sonra merkezi hazineye önce iltizam daha sonra da malikane şeklinde alınan haslar zamanla bir vergi türüne dönüşmüştür. Savaş zamanı imdad-ı seferiye, savaş sonrası bütçe açığını kapatmak için alınan imdad-ı hazariye vergisi zamanla örfî vergilerden olmuş ve süreklilik arz etmeye başlamıştır. Bu vergilerin sürekli hale gelmesi ve tımar sistemindeki dönüşümün en önemli sebebi devletin nakdî paraya olan ihtiyacı ve uzun yıllar devam eden savaşların getirdiği ağır mali külfettir²³¹.

Osmanlı Devleti'nde mirî topraklar has, zeamet ve tımar olmak üzere bölümlere ayrılırdı. Bu topraklar bazı kişilere hizmet karşılığı olarak verilmekte ve devlete hizmet etmeyi, yararlı olmayı ve devlet için savaşmayı teşvik etmekteydi. Buna göre yıllık geliri 100.000 akçeden fazla olanlara has, 20.000 akçeden 99.9999 akçeden fazla geliri olan dirliklere zeamet, yıllık geliri 19.999 akçeye kadar olan dirliklere de tımar denirdi²³². Tımar, dirlik ile eş anlamlı olarak kullanılmaktadır ve sözlük anlamı bakım ilgidir. Terimsel olarak bakıldığında ise; Osmanlı vilayetlerinde bir süvari birliğini ve askerî-idarî hiyerarşiyi desteklemek maksadıyla yapılan ve miras yoluyla devretmeyen tahsisatı ifade etmektedir. Tımar sistemi, devletin askeri teşkilatmasında önemli bir role sahip olmasının yanı sıra köylü ve çiftçilerin statüsünün belirlenmesinde ve ödeyecekleri vergilerin miktarının kararlaştırılmasında da belirleyici bir etken olmuştur²³³. Tımar sistemi Osmanlı İmparatorluğu'nun klasik çağ olarak adlandırılan döneminde devletin adeta belkemiğini oluşturan bir yapıdır. Bu sistem sayesinde Osmanlı Devleti gelişimini hızlandırmış ve kısa bir sürede güçlü bir yapıya sahip olmuştur. Devletin uzun yıllar varlığını ve gücünü korumasının, askeri açıdan güçlü bir teşkilat kurmasının altında yatan temel stratejilerden biri yine tımar

²³⁰Levent Küçük, *Osmanlı Vergi Hukukunda Avarız Kavramı Ve Avarızın İdarededeki Rolü*, Ankara Üniveristesi Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007, s.26-27.

²³¹Ahmet Tabakoğlu, "İmdâdiyye", *DİA*, C. XXII, İstanbul 2000, s.221-222.

²³²Halil Cin, *Miri Arazi ve Bu Arazinin Mülk Haline Dönüşümü*, Seviç Yay. Ankara 1969, s.34.

²³³Halil İnalçık, "Tımar", *DİA*, C.XLI, İstanbul 2012, s.168-173.

sistemidir. Öyle ki devlet bu sistem sayesinde hem fazla para harcamadan dönemine göre çok güçlü bir orduya sahip olmuş hem de ülkenin en uzak bölgelerinde bile merkezin gücünü hissettirebilmiştir²³⁴. Osmanlı Devleti miri arazide tımar sistemi aracılığıyla, eyaletlerden toplanacak aynî vergiler için çok sayıda memur görevlendirme külfetinden kurtuluyor aynı zamanda da vergi kaynağını güvenceye alıyordu. Ayrıca yine bu sistem sayesinde topraklarını kontrol edebiliyordu. Devleti birçok harcamadan ve külfetten kurtaran bu sistemin en önemli katkısı merkezi hazineden harcama yapılmadan devlete hatırı sayılır bir ordu tahsis etmiş olması olarak gösterilebilir²³⁵. Osmanlı Devleti sancaklardaki kişilere aynı sancakta kalmak koşuluyla belli bir bölgenin gelirini tımar olarak tahsis ederdi. Tımar tevcihinde kesin kurallar bulunmamakta sistem, esnek bir yapıya dayanmaktaydı. Genel olarak savaş ve seferlerde başarı gösteren kimselere ve yönetici kesime yakın olan kişilere tımar tevcih edilir. Tımar sahibi olmak isteyen kişi önce ikamet ettiği yerin sancakbeyinden ya da beğlerbeyinden bir tavsiye mektubu alır ve bu mektubu arzıhal şeklinde merkeze bildirirdi. Eğer kabul edilirse tımar sahibi olabilirdi²³⁶. Tımar tevcih edilmesi karşılığında tımarlı sipahi devletin ihtiyaç duyması durumunda savaş ve seferlere birliğiyle birlikte katılmak zorundaydı. Barış sürecinde de bulunduğu bölgenin güvenliğinin sağlar, devletin verdiği görevleri yerine getirirdi. Tımar miras yoluyla devredilemezdi, savaşta yararlılık gösterenlere devlet ödül olarak tımar tahsis edebilirdi. Osmanlı askeri sisteminin temel birimini oluşturan tımar sistemi çok uzun yıllar önemini korumuştur. Fakat devletin teşkilatlanmasında önemli bir yer tutan bu sistem XVII. yüzyıl sonlarına doğru askeri fonksiyonlarını kaybetmeye başlamıştır. Özellikle 1593-1606 Osmanlı-Avusturya savaşında Avusturyalılar'ın ateşli silah kullanan birliklerine karşı Osmanlı Devleti'nin tımarlı süvarilerinin etkisiz kalması tımar sisteminin ehemmiyetinin azalmasına yol açmıştır²³⁷. Tımar sisteminin önemini kaybetmesini sistemin çöküş veya bozulmasından ziyade dönemsel gelişmelerin ve değişimlerin doğal bir sonucu olarak değerlendirmek daha doğrudur. Zira bu dönemde ateşli silahların kullanımı yaygınlaşmış, piyade ihtiyacı artmış ve buna paralel olarak da ücretli asker sayısında arttırma yoluna gidilmiştir. Bunun sonucunda da dirlik olarak dağıtılan gelirlerin nakde dönüştürülmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Nakdî gelire olan ihtiyaç doğrultusunda ve zamanla zeamet, has

²³⁴Eser Ünlü, *Klasik Dönem Osmanlı Tımar Sisteminin Taşra İdaresine Etkisi*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu 2012, s.1-2.

²³⁵Leylâ Aksu Kılıç, *Tarihî Süreç İçinde Tımar Sistemi:Ordu Yöresi, (1455-1839)*,Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2012, s.22.

²³⁶Ömer Lütfi Barkan, "15 ve 16. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Toprak İşçiliğinin Organizasyon Şekilleri", *Türkiye'de Toprak Meselesi: Toplu Eserler*, Gözlem Yay. C. I, İstanbul 1980, s. 888.

²³⁷Halil İnalçık, "Tımar", s.168-173.

ve tımar dirlikleri mukataaya dönüştürülmüş ve nakdî gelir sağlayan bu sistem yaygınlaşmaya başlamıştır²³⁸.

İncelediğimiz defterlerdeki Maraş eyaleti ile ilgili vergi ve tımar konusunda hüküm sayısının ağırlıklı olmasının ana sebebi yine Osmanlı Devleti ve İran arasında süregelen savaş ve devletin sosyo-ekonomik anlamda bozulmaya başlamasıdır. Bu bozulmanın önemli sebeplerinden biri 1683 Viyana bozgunundan²³⁹ sonra farklı bir sürece giren Osmanlı Devleti'nde savaş durumunun devam etmesidir. Özellikle XVIII. yüzyıl başlarında batıda Rusya(1710-1711 Prut)²⁴⁰, Avusturya ve Venedik(1716-1718)²⁴¹, doğuda ise İran ile devam eden savaşlar neticesinde Osmanlı Devleti'nde maliyede bozulma, eşkıyalık faaliyetlerinin artması, tımar sisteminde aksaklıkların baş göstermesi gibi birtakım problemlerin başladığı görülmektedir. Uzun süren savaşların yorgunluğu ve yıpratıcı etkisi nedeniyle devletin bazı kurumlarında meydana gelen zaafıların neden olduğu sorunlar Mühimme Defterlerine yansımıştır. Özellikle ele aldığımız Maraş eyaletinde aşiretlerin yoğun halde ikamet etmesi de yine tımar ve vergi ile alakalı sorunların çok olmasında etkilidir. Bu minvaldeki vergi konularından biri 1721 yılındaki örnektir. Maraş naibine gönderilen hükümde Maraş eyaletinden yıllık olarak toplanacak olan vergilerin eski idare beyi Bayezidoğlu Mehmed tarafından toplandığı, bu vergilerin kendisinden geri tahsil edilmesi ve vergiyle alakalı nizamın sağlanması emredilmektedir²⁴². Yine benzer bir örnek 1722 yılında gönderilen bir hükümde görülmektedir. Maraş mübaşirine gönderilen hükümde savaş nedeniyle oluşan bütçe açığını kapatmak için halktan toplanacak olan imdad-ı hazariye vergisinin Maraş eyaletinden iki taksit ile toplanacağı fakat vergi tahsiliyle görevli kişilerin reayadan çeşitli bahanelerle imdad-ı hazariye vergisi dışında mal ve vergi toplandığının haber alındığı bildirilmektedir. Bu kişilerin halktan belirlenen miktardan fazla vergi ve mal talebinde bulunmaması emredilmektedir²⁴³. Bu minvaldeki bir başka örnek de Maraş'ın Andırın nahiyesinde ikamet eden Bayezidoğullarının ellerinde bulundurdıkları arazilerin vergilerini vermemesiyle ilgilidir. Hükümlerde özellikle eşkıyalık ve bölgenin nizamını bozmalarıyla alakalı konularda adları geçen Bayezidoğulları kullandıkları arazilerden kaynaklı 1722 yılında ödemeleri gereken vergileri ödememişlerdir. Gönderilen hükümde vergilerin tahsil edilmesi ve gereğinin

²³⁸Aksu Kılıç, s.52-53.

²³⁹Halil İnalçık, *Osmanlılar(Fütühat, İmparatorluk, Avrupa İle İlişkiler)*, 1.Baskı, Timaş Yay., İstanbul 2014, s.218.

²⁴⁰Beydilli, "Prut", s.359-362.

²⁴¹Özcan, "Pasarofça", s.177-181.

²⁴²BOA, MD, nr.130,s.76,hüküm no:217.

²⁴³BOA,MD,nr.130,s.283,hüküm no:850.

yapılması emredilmektedir²⁴⁴. Yine benzer bir örnek de 1722 senesinde görülmektedir. Maraş'ta ikamet eden Bayezidoğullarından Mehmed, Abdi ve Ahmed isimli kişilerin Maraş eyaletinin vergilerini toplaması nedeniyle bu kişiler hakkında gerekli cezanın ifa edilmesi emredilmektedir²⁴⁵. Bir başka örnek yine Bayezidoğullarının itaatsizliğiyle ilgili 1722 yılında geçmektedir. Maraş mübaşirine ve Maraş sancak beğlerine gönderilen hükümde Bayezidoğullarının kendilerine tahsil edilmemiş olan arazileri izinsiz kullandıkları bununla birlikte vergilerini vermedikleri ve ayrıca şekavet olaylarına karıştıkları bildirilmektedir. Hükümün devamında adı geçen Bayezidoğullarının cezalandırılması emredilmektedir²⁴⁶. Özellikle vergi ve tımar konusunda ve şekavet olaylarında sık sık karşımıza çıkan Bayezidoğullarıyla alakalı bir başka hüküm de 1723 yılına aittir. Maraş mübaşirine gönderilen hükümde Bayezidoğulları bu kez devlete ödenecek olan vergilerinin bir kısmını ödemişler fakat geri kalanını yine vermemişlerdir. Ayrıca hükümde vergi konusunun yanında bir de Kürd? isimli bir köyde define bulunduğu ve Bayezidoğullarından kalan vergilerin tahsiliyle birlikte bu definenin de hazine-i amireye aktarılması emredilmektedir²⁴⁷. Yine Bayezidoğulları ile ilgili bir başka örnek de 1723 senesinde görülmektedir. Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'ya gönderilen söz konusu hüküm de Bayezidoğulları'nın kendilerine tahsis edilmemiş arazileri kullandıkları, bazı tımarları kendi üzerlerine geçirdikleri ve vergilerini ödemedikleri belirtilmektedir. Hükümün devamında ise Bayezidoğulları'nın itaatsizliklerinin cezalandırılması emredilmektedir²⁴⁸. Devlet, zaman zaman reayanın malî durumuna göre vergilerde taksitlendirme yöntemine de gidiyordu. Bu örneklerden biri de 1723 yılında görülmektedir. İlgili hükümde Maraş eyaletindeki vergi mükelleflerinin ödeme gücünün zayıf olması hasebiyle 1723 senesinde Osmanlı-İran arasındaki savaş için toplanacak olan imdad-ı seferiye vergisinin iki taksitle toplanmasına karar verildiği bildirilmektedir²⁴⁹. Bazı hüküm örneklerinde de verginin tam miktarı belirtilmektedir. 1724 yılında Maraş kadılarına ve ayanlarına gönderilen hükümde İran savaşı nedeniyle savaş vergisi olarak Maraş'tan toplanacak olan verginin on bir bin beş yüz kuruş olduğu belirtilmektedir²⁵⁰. Savaş nedeniyle beğlerbeyinin Maraş eyaletinde bulunmadığı zamanlarda vergilerinin toplanması görevi bölgedeki diğer yöneticilere verilirdi. Bu örneklerden biri 1724 yılında Maraş kadılarına ve ayanlarında gönderilen hükümde görülmektedir. Söz konusu hükümde Maraş beğlerbeyi

²⁴⁴BOA,MD,nr.130,s.386,hüküm no:11148.

²⁴⁵BOA,MD,nr.130,s.445,hüküm no:1301.

²⁴⁶BOA,MD,nr.130,s.450,hüküm no:1308.

²⁴⁷BOA,MD,nr.131,s.29,hüküm no:58.

²⁴⁸BOA,MD,nr.131,s.126,hüküm no:350.

²⁴⁹BOA,MD,nr.131,s.74,hüküm no:189.

²⁵⁰BOA,MD,nr.131,s.450,hüküm no:1374.

İbrahim Paşa'nın mahiyetinde askerleriyle birlikte, Hemedan tarafına memur edilen Boğdan valisi Ahmed Paşa'nın heyetine katılması sebebiyle Maraş'tan toplanacak olan imdad-ı seferiye vergisinin ayanlar ve kadılar tarafından toplanması emredilmektedir²⁵¹. Vergi konusunun yanısıra tımar dağıtımıyla ilgili de hüküm örnekleri bulunmaktadır. Bunlardan biri yine Maraş kadılarına 1727 yılında gönderilen hükümdür. Söz konusu hükümden yola çıkarak Maraş eyaletinde bazı tımarların usulsüz dağıtıldığı ve haksızlık yapıldığı anlaşılmaktadır. Gönderilen emirde Maraş kadılarından bu usulsüzlüğe engel olmaları ve haksız tımar dağıtımının önüne geçmeleri istenmektedir²⁵². Bazı hükümlerde savaşa gitmeyen veya savaştan firar eden tımarlı sipahilerin tımarlarının ellerinden alınarak cezalandırıldığı anlaşılmaktadır. Bu örneklerden birinde Maraş'taki tımarlı sipahilerin Tiflis, Revan, Gence ve Şirvan seferlerinden firar etmeleri sebebiyle tımarlarının daha önce geri alınmasına karar verildiği belirtilmekte fakat sonradan asker kaçaklarına merhamet edildiği ve tımarlarının başkasına tevcih edilmemesine karar verildiği bildirilmektedir²⁵³. Özellikle XVII. yüzyıl sonunda başlayan ve XVIII. yüzyılın başlarında da devam eden savaşlar Osmanlı Devleti'nin maliyesini olumsuz etkilemiştir. Uzun süreli savaşlar Osmanlı hazinesi için ilave külfet oluşturmaktaydı. Bununla birlikte bu malî yük reayaya da yansımaktaydı. Uzun süre devam eden Osmanlı-İran savaşı hasebiyle reayadan toplanan vergiler halkın malî gücünü olumsuz etkilemiştir. Bundan kaynaklı olarak devlet reayanın menfaatini de göz önünde bulundurarak bazı dönemlerde halktan vergi toplanmamasına karar verebiliyordu. Örneğin 1727 yılında Maraş beğlerbeyi Rişvanzade Mehmed'e gönderilen hükümde savaş nedeniyle alınan imdad-ı seferiye ve imdad-ı hazariye vergilerinden ötürü reaya ve berayanın durumunun kötü olduğu, halktan daha fazla vergi talep edilmemesi ve beğlerbeyler ile sancak beğlerinin ellerindeki mevcut bütçeden tasarruf etmeleri emredilmektedir²⁵⁴. Hükümlerden de anlaşılacağı üzere reayanın korunması ve üretimin devamlılığı diğer devletlerde olduğu gibi Osmanlı Devleti için de oldukça önem arz etmekteydi. Bu nedenle devlet zaman zaman reayanın menfaatine emirler göndererek halkın maddi anlamda rahatlamasına önem verirdi. Uzun süreli savaşlardan kaynaklı reayanın olumsuz etkilenmesiyle ve yine devletin reayanın korunmasına yönelik aldığı önlemlerle ilgili benzer bir örnek de 1728 yılında Maraş beğlerbeyine gönderilen hükümde görülmektedir. Söz konusu hükümde Maraş'taki mukataa reayasının ağır vergi yükünden dolayı perişan bir halde bulunduğu ve malî anlamda çok zor durumda oldukları bildirilmektedir. Reayanın daha fazla vergi yüküyle ezilmemesi için imdad-ı seferiye veya

²⁵¹BOA,MD,nr.132,s.164,hüküm no:599.

²⁵²BOA,MD,nr.132,s.201,hüküm no:752.

²⁵³ BOA,MD,nr.134,s.13,hüküm no:33.

²⁵⁴BOA,MD,nr.134,s.262,hüküm no:885.

imdad-ı hazariye vergisi gibi vergiler bahane edilerek halktan daha fazla vergi toplanmaması emredilmektedir²⁵⁵. Reayanın olumsuz etkilendiği tek konu uzun süren savaşların vergi koşullarını ağırlaştırması değildi elbette. Bölgedeki eşkıyalık faaliyetleri, haksız kazanç sağlama girişimleri, izinsiz bölgeye göç edilmesi vb Maraş halkının zararına olabiliyordu. Buna örnek 1728 senesinde Maraş naibine gönderilen hükümdür. Söz konusu hükümde Maraş eyaleti ve Zülkadriye civarındaki mukataaların Receblü Afşarı ve Kilis ekradının bölgeye göç etmeleri sebebiyle sekteye uğradığı, bölge ahalisinin bundan olumsuz etkilenmesi sebebiyle dersaate mektup gönderip şikayette bulundukları bildirilmektedir. Hükümün devamında bölgedeki görevlilere bu olumsuzlukların ortadan kaldırılması ve nizamın sağlanması emredilmektedir²⁵⁶. Reayanın mağdur olduğu konuların yanısıra vergi mükelleflerinin gereken vergiyi vermemek için çeşitli yollara başvurduğu örnekler de mevcuttur. Örneğin 1729 senesinde Maraş beğlerbeyine gönderilen hükümde daha önce Manisa tarafına iskan ettirilen İfraz-ı Zülkadriye mukataası reayasının tarımsal faaliyetlerde bulunmaları için Çukurova bölgesine gönderildikleri fakat bu kişilerin vergilerini vermemek için Maraş ve çevre bölgelere geldikleri buralardaki aşiretlerin içlerine karıştıkları bildirilmektedir. Bu cemaat üyelerinin Maraş'tan çıkarılarak tekrar faaliyet bölgeleri olan Çukurova'ya geri gönderilmesi emredilmektedir²⁵⁷. Tımar sahiplerinin zimmetlerine fazla tımar geçirdiği ayrıca seferlere yeterli miktarda kişi ile katılmadıkları durumlarda söz konusu olabilmekteydi. Örneğin 1729 yılında Maraş beğlerbeyine ve Maraş idari beyi olan Ebubekir'e gönderilen bir hükümde bu görülmektedir. İlgili hükümde Maraş'ta haksız tımar dağıtımı yapıldığı, tımar sahiplerinin zimmetlerine fazla tımar geçirdiği bununla birlikte seferlere katılımın az olduğu, tımar sahiplerinin seferlere yeterli miktarda askerle iştirak etmediği blirtilmekte ve aksaklıkların giderilmesi emredilmektedir²⁵⁸.

Örneklerde de görüldüğü üzere 18. yüzyılın başlarında Osmanlı tımar sisteminde bazı aksaklıkların ve zaafların olduğu gözlemlenmektedir. Uzun süreli savaşlar nedeniyle imparatorluğun içinde bulunduğu bunalımlı sürecin tımar sistemi ve vergi üzerinde de olumsuz etkileri görülmektedir. İmparatorluğun devam eden savaşla meşgul olmasını fırsat bilen birtakım şahıslar veya yöneticiler özellikle tımar ve vergi konusunda haksız kazanç sağlama eğiliminde bulunmuşlardır. Ayrıca vergi toplama noktasında da yine birtakım usulsüzlerin olduğu ve vergi vermek istemeyen bazı aşiretlerin devletiği bir hayli uğraştırdığı

²⁵⁵BOA,MD,nr.134,s.322,hüküm no:1124.

²⁵⁶BOA,MD,nr.135,s.54,hüküm no:265.

²⁵⁷BOA,MD,nr.135,s.453,hüküm no:1636.

²⁵⁸BOA,MD,nr.136,s.82,hüküm no:268.

görülmektedir. Devletin dikkatini devam eden Osmanlı-İran savaşına vermesi ve önceliğin devletin dış meseleleri olması içte birtakım problemlerin baş göstermesine yol açmıştır. Bu problemlerin yoğun olduğu bölgelerden birinin de Maraş eyaleti olduğu incelenen hükümlerden anlaşılmaktadır.

3.2.3. İskan ve Göç İle İlgili Hükümler

İskan kelimesi; sürekli oturmak için bir kimseyi bir yere yerleştirmek, yurt edindirmek, yerleşim olmayan bir yeri meskûn hale getirmek gibi anlamlara gelmektedir. Coğrafi bir terim olarak bakıldığında ise iskan her türlü yerleşimi kapsayan bir kelimedir. Yazlık-kışlık göçler, geçici çadır yerleşimleri veya sürekli yerleşimler, köy, kasaba, çiftlik yerleşimleri, ev ya da ev toplulukları iskan kapsamında değerlendirilir. Göç veya iskan isteğe bağlı olabilir ya da eylemi gerçekleştiren bireyler zorunlu olarak iskan veya göçe tabii tutulabilir²⁵⁹. Devletin halk üzerinde gücünü hissettirmesinin en etkili yollarından biri olan iskan yöntemi planlı ve programlı olarak uygulanırdı. Osmanlı Devleti çeşitli amaçlar dahilinde iskan politikasına sık sık başvurmuş bir devlettir. Bu amaçlar; yeni fethedilen bölgelerin Türkleşmesi ve Müslümanlaşmasını sağlamak, düzenli asker ihtiyacını karşılamak, üretimde sürekliliği devam ettirmek, vergi kontrolünü elinde tutarak düzenli olarak vergi toplayabilmek olarak sıralanabilir. İncelediğimiz hükümlerin geneline bakıldığında aşiret, cemaat veya belli toplulukların iskan veya göçe zorunlu tabii tutuldukları görülmektedir. Bu zorunlu göçlerin altında yatan sebep ise bölgede aşiret yoğunluğunun fazla olmasına bağlı olarak belli topluluk veya aşiretlerin sık sık bölgedeki asayiş bozmalarıdır. Burada uygulanan iskan şekli içe dönük iskan uygulamasıdır. Devlet bu iskan uygulamasını şevket olaylarının önüne geçmek ve eşkıyalık olayları nedeniyle harap olan yerleri tekrar şenlendirmek için uygulardı²⁶⁰. Maraş bölgesinde yaşayan aşiretlerin nizamı bozmaları, kurallara karşı gelmeleri, başına buyruk davranmaları, Rakka başta olmak üzere çeşitli bölgelere sürgün edilmesine yol açmıştır. Devlet, düzeni bozan, reayanın huzurunu kaçıran veya vergilerini ödemeyen kişileri, belirli toplulukları veya aşiretleri bulundukları bölgeden uzaklaştırarak oradaki nizamın tekrar sağlanmasını ve asayişin tesis edilmesine çalışırdı. Buna örnek bir hüküm 1721 yılında Maraş beğlerbeyine gönderilmiştir. Maraş bölgesinde bulunan Türkmen cemaatlerinden Karabeydil Cemaati'nin serserilik etmeleri ve düzeni bozmalarından dolayı bu cemaat üyelerinin Halep'e

²⁵⁹Yunus Koç "İskan", *DİA*, 2. Basım, C.I, İstanbul 2016, s.649-650.

²⁶⁰Uğur Kurtaran, "Sultan II. Mustafa Döneminde(1695-1703) Uygulanan İskân Politikaları ve Yapılan İskânlar", *Geçmişten Günümüze Göç II*, Canik Belediyesi Kültür Yay., Samsun 2017, s.1333-1334, 1337-1338.

sürgün edilmesine karar verilmiştir²⁶¹. Bölgedeki Türkmen aşiretlerinin, düzeni bozmaları, eşkıyalık yapmaları ve çeşitli şekavet olaylarına karışmaları nedeniyle sürgüne gönderildiği bir başka hüküm örneği de Maraş beğlerbeyi dahil Anadolu'nun bazı bölgelerine gönderilen hükümdür. Türkmen aşiretleri ve Arap tebaasının Maraş ve çevresinde halkın huzurunu bozmaları nedeniyle söz konusu cemaat üyeleri ve Arap tebaasının Şam'ın Havran Ovası'na iskan ettirilmesi emredilmektedir²⁶². Zorunlu iskana bir diğer örnek de 1721 yılında Maraş mutasarrıfı vezir Ali Paşa'ya gönderilen hükümdür. Hüküm içeriğine bakıldığında Maraş ve çevresinde İzzeddinlü eşkıyasının düzeni bozdukları ayrıca vergilerini vermedikleri belirtilmekte ve İzzeddinlü eşkıyasının Şam'ın Havran Ovası'na iskan ettirilmeleri emredilmektedir²⁶³. Hükümlerden anlaşılacağı üzere bazı cemaatlerin ikinci kez iskan ettirildiği görülmektedir. Bunun sebebi iskan ettirilerek bir bölgeye gönderilen cemaat veya kişilerin iskan bölgelerinde şekavet olaylarına karışmaları, bölge sakinlerini rahatsız etmeleridir. Bu hükümlere bir örnek yine 1721 senesinde Maraş mütesellimine gönderilmiştir. Daha önce Maraş ve Elbistan taraflarından Afyon tarafına iskan ettirilen Şerefli cemaatinin iskan bölgelerinde huzursuzluk çıkarmaları, bölgedeki reayaya zulüm etmeleri ve halkın mallarını yağmalamaları nedeniyle ikinci kez Rakka'ya iskan ettirilmesi cemaat üyelerinden kimsenin kaybedilmemesi ve firar etmesine fırsat verilmemesi emredilmektedir²⁶⁴. Bazı örneklerde ise cemaat veya aşiret gibi toplulukların değil asayiş ve düzeni bozan bireylerin de iskan ettirildiği görülmektedir. Bu örneklerden birinde Mehmed ve kardeşi olan Mustafa isimli kişilerin halktan sebepsiz ve senetsiz olarak üç bin beş yüz kuruş para toplaması üzerine adı geçen kardeşlerin ve onlara bağlı olanların Rakka'ya iskan ettirilmesi emredilmektedir²⁶⁵. Aşiretlerden bağımsız kişilerin iskana tabii tutulduğu bir başka örnek de Maraş mütesellimi Rışvanzade Umur'a gönderilmiştir. Hükümün içeriğine bakıldığında Maraş civarında yerleşik Şeyh Haşim ve İsmail isimli şahısların eşkıyalık faaliyetlerinde bulunduğu, reyanın mallarını ellerinden aldıkları ve reayayı yerlerinden ettikleri ayrıca halktan vergi topladıkları belirtilmekte ve söz konusu şahısların Rakka'ya sürgün edilmesi emredilmektedir²⁶⁶. Haklarında iskan kararı verilen aşiretler veya kişiler her zaman bu emirlere uymuyorlar, devlete itaatsizlik edebiliyorlardı. Haklarında hüküm kararı verilenlerle ilgili hükümlere bakıldığında emre itaatsizliğin söz konusu olması hasebiyle hükümün gönderildiği görevlilerden, cemaat üyelerinin kaybedilmemesi veya firar etmelerine fırsat verilmemesi

²⁶¹BOA,MD,nr.130,s.30,hüküm no:80.

²⁶²BOA,MD,nr.130,s.34,hüküm no:90.

²⁶³BOA,MD,nr.130,s.55,hüküm no:166.

²⁶⁴BOA,MD,nr.130,s.60,hüküm no:174.

²⁶⁵BOA,MD,nr.130,s.133,hüküm no:383.

²⁶⁶BOA,MD,nr.133,s.269,hüküm no:911.

istenmekteydi. İskan etmeleri emredilen fakat bu karara uymayan aşiretlerle alakalı bir başka hüküm örneği de yine 1721 yılında Maraş valisine gönderilmiştir. Söz konusu hükümde Maraş bölgesinde yaşayan Kızıklı, Kızılkuyu, Likvanik, Hacılı, Afşar gibi aşiretlerin Kırşehir ve Ürgüp taraflarına iskan ettirildikleri fakat gittikleri iskan bölgesinde halkın mallarına zarar verdikleri, eşkıyalık yaptıkları belirtilmektedir. Daha önce yine benzer nedenlerden dolayı Rakka'ya iskan ettirilen Şerefli Cemaatinin bazı üyelerinin yukarıda ismi geçen aşiretlerin içlerine karıştıkları ve iskan ettirildikleri Rakka'ya gitmedikleri belirtilmektedir²⁶⁷. Benzer bir hüküm de Maraş beğlerbeyine gönderilmiştir. Hükümde, Maraş çevresinde bulunan bazı aşiretlerin daha önce Rakka'ya iskan ettirildiği fakat iskandan firar ederek geri gelip halkın evlerini basıp mallarına zarar verdikleri belirtilmektedir. Şekavet olaylarına karışan bu aşiret üyelerinin yakalanıp tekrar iskan bölgesi olan Rakka'ya gönderilmeleri emredilmektedir²⁶⁸. Bu minvaldeki bir başka hüküm de 1726 yılında Maraş mütesellimine gönderilmiştir. Söz konusu hükümde, Maraş çevresinde ikamet eden Afşar Cemaatinin şekavet olaylarına karışmalarından dolayı Rakka'ya iskan etmeleri için iki defa hatt-ı hümayûn gönderildiği fakat cemaatin emre uymayarak Rakka'ya gitmediği, yakın çevrelere dağılarak şekavet olaylarına devam ettikleri ve asayiş bozdukları bildirilmektedir. Bu tarz olaylara karışan ve emre uymayanların yakalanıp Rakka'ya iskan ettirilmeleri emredilmektedir²⁶⁹. Yine benzer bir hüküm de 1728 yılında Maraş beğlerbeyine ve Maraş kadılarına gönderilmiştir. Hükümde daha önce Rakka'ya iskan ettirilen bazı Türkmen aşiretleri ve Ben-i Saide Arapları'nın iskana gönderildikleri bölgeden firar ederek Maraş ve Diyarbakır taraflarına geldikleri belirtilmekte, iskan emrine uymayanların yakalanıp tekrar Rakka'ya gönderilmeleri emredilmektedir²⁷⁰. Konuyla ilgili bir başka hükmün yine Maraş kadılarına gönderildiği görülmektedir. Söz konusu hükümde daha önce Rakka'ya iskan ettirilen Kılıçlı ve Bektaşî cemaatlerinin iskan bölgelerinden çıkarak Maraş ve çevresinde dolaşmaları, Maraş halkına zarar vermeleri nedeniyle adı geçen Türkmen aşiretlerinin tekrar iskan bölgeleri olan Rakka'ya gönderilmeleri emredilmektedir²⁷¹. Bir örnek de 1729 senesinde Maraş beğlerbeyine gönderilmiştir. Hükümde Maraş eyaletinde bulunan Recebli Afşarı cemaatinin Zamantı bölgesine iskan ettirilmesine karar verildiği fakat aşiret üyelerinin Zamantı'ya gitmemek için çeşitli bahaneler buldukları belirtilmektedir. Maraş beğlerbeyiyinden cemaatin Zamantı bölgesinde kalmaları konusuna ehemmiyet verilmesi ve bu konuda ihmale mahal verilmemesi

²⁶⁷BOA,MD,nr.130,s.199,hüküm no:594.

²⁶⁸BOA,MD,nr.130,s.383,hüküm no:1140.

²⁶⁹BOA,MD,nr.133,s.153,hüküm no:557.

²⁷⁰BOA,MD,nr.135,s.190,hüküm no:677.

²⁷¹BOA,MD,nr.135,s.196,hüküm no:686.

istenmektedir²⁷². Bazı durumlarda devlet, haklarında iskan emri verdiği aşiretlerin yerlerinde kalmalarına da karar verebiliyordu. Bu örneklerden biri yine Maraş valisine gönderilen hükümde yaşanmıştır. Hükümde Maraş eyaletinde ikamet eden ve Türkmen aşiretlerden biri olan Afşar aşireti hakkında daha önce Rakka'ya iskan etmelerine karar verildiği fakat Afşar aşiretinin kendi halinde ve zararsız olmaları ayrıca vergilerini de ödemeleri nedeniyle haklarında verilen karardan vazgeçildiği, iskan ettirilmelerine gerek olmadığı, aynı ikamet yerlerinde kalabilecekleri belirtilmektedir²⁷³. İskan sebeplerinin çoğunluğu aşiretlerin reayayı huzursuz etmeleri, mallarını yağmalamaları, çeşitli eşkıyalık faaliyetlerinde bulunmaları olsa da bazı örneklerde aşiretlerin devlet görevlileriyle zıtlığı, emirlerine uymadığı da görülmektedir. Bu minvaldeki bir örnek 1727 yılında Maraş mütesellimine gönderilen hükümde görülmektedir. Hükümde Maraş bölgesinde bulunan Kara Süleymanlı ve Ricatlı cemaatleri mensuplarının bölgedeki yöneticilerin emirlerine uymaması, tahrir yapılmasını kabul etmemeleri ayrıca eşkıyalık yapmalarından mütevellit Ruha'ya iskan ettirilmeleri emredilmektedir²⁷⁴. İzinsiz olarak belirli toplulukların veya kişilerin bir bölgeden başka bir bölgeye iskan etmesi de devlet tarafından hoş karşılanmıyordu. Örneğin Halep eyaletinde ikamet eden İylediklü Türkmen cemaatinin bu civarda hayvanları için boş mera bulamaması sebebiyle Maraş ve Yazarcık Ovası taraflarına göç etmesi nedeniyle Maraş beğlerbeyine gönderilen hükümde adı geçen cemaat ahalilerinin göç ettikleri yerlerden sürülüp çıkarılması ve eski ikamet yerleri olan Halep bölgesine gönderilmesi emredilmektedir²⁷⁵. İzinsiz veya iskan kararı verilmeden aşiret üyelerinin başına buyruk bir başka iskan hareketine örnek hüküm de 1730 yılında Maraş beğlerbeyine gönderilmiştir. Söz konusu hükümde İylediklü Aşiretinin bazı üyelerinin kendi aşiretlerinden ayrılarak Maraş ve Trablusşam taraflarına geldikleri ve bu aşiret üyelerinin yakalanarak tekrar kendi aşiretlerinin içlerine dahil edilmeleri emredilmektedir²⁷⁶. İncelenen hükümlerde de görüldüğü üzere Osmanlı Devleti'nin uygulamış olduğu iskan sistemi Maraş eyaletinde de benzer şekilde tatbik edilmiştir.

²⁷²BOA,MD,nr.135,s.402,hüküm no:1381.

²⁷³BOA,MD,nr.130,s.264,hüküm no:803.

²⁷⁴BOA,MD,nr.134,s.114,hüküm no:393.

²⁷⁵BOA,MD,nr.135,s.122,hüküm no:471.

²⁷⁶BOA,MD,nr.136,s.34,hüküm no:114.

3.2.4. Eşkîyalık İle İlgili Hükümler

Eşkîya kelimesinin tanımına baktığımızda sözlükte; asi, talihsiz, bedbaht, günahkâr anlamlarına gelen şaki kelimesinden türemiş bir sözcük olduğu görülmektedir²⁷⁷. Bu kelime Türkçe’de biraz daha farklı bir anlama bürünmüştür. Türkçe’de bu sözcük “yol kesen” anlamına gelen katı-ut tarîk, haydut, harami anlamındaki muhârib kelimelerinin karşılığı olarak kullanılmıştır. Bu noktada eşkıyalık ve eşkıya, İslâm ceza hukukunun klasik sistematığında had suçları arasında yer alan “hırâbe” suçunun ve suçlusunun Türkçe’deki karşılığını teşkil etmektedir²⁷⁸. Osmanlı kaynaklarında eşkıya kelimesinin yerine Celâfî, eşirrâ, harâmi, haramzâde, türedi, haydut, uğru gibi kelimelerin kullanıldığı da görülmektedir²⁷⁹.

Osmanlı tarihinin çeşitli dönemlerinde eşkıyalık faaliyetleri yaşanmıştır. Özellikle 18.yüzyılda savaşımlardan dolayı ülkedeki huzur ve güven ortamı bozulmuş, eşkıyalık faaliyetleri artmıştır. Bu noktada devlet halka zarar veren ve toplumun huzurunu bozan bu gruplara karşı birtakım önlemler almıştır. Bu önlemlerin en yaygını huzuru bozan aşiretlerin veya şahısların uzak bölgelere zorunlu iskan ettirilmesi idi. Daha önce de değinildiği üzere ilgili tarihlerde Maraş eyaleti de eşkıyalık faaliyetlerinin oldukça yaygın olarak yaşandığı bölgelerden biriydi. Nitekim bu dönemde oldukça sık rastlanan eşkıyalık olayları Mühimme defterine de yansımıştır. Çalışma kapsamında incelenen Mühimme defterlerinde eşkıyalıkla ilgili 38 hüküm gönderildiği görülmektedir. Bu hükümlere bakıldığında genellikle bölgede yerleşik aşiretlerin düzeni bozmaları, halka zarar vermeleri, reyanın malını yağmalamaları gibi konuların çoğunlukta olduğu görülmektedir. Bunun sebebi daha önce de belirtildiği gibi bu bölgenin karmaşık bir yapıya sahip olması ve özellikle aşiret ve cemaat yerleşiminin fazla olmasıdır. Ayrıca 18. yüzyılda devlet otoritesindeki bazı zaafıların ve bazı kurumlardaki bozulmaların da sık sık asayiş olaylarının yaşanmasında etkili olan bir başka neden diyebiliriz. Bölgenin asayişini bozan itaatsizlik eden her zaman aşiretler veya yerel halktan kimseler olmuyordu elbette. Bazı örneklerde askeri sınıfın da bu tarz şekavet olaylarına karıştığı görülmektedir. Örneğin 1721 senesinde Maraş beğlerbeyine gönderilen hüküm de süvari sekban taifesinin reyaya ve berayanın mallarına zarar verdikleri, çeşitli saldırılarda bulundukları ve halktan para talebinde bulundukları belirtilmektedir. Bu şahısların yakalanıp

²⁷⁷Esra Yakut, “Osmanlı Hukukunda Bir Suç Olarak Eşkîyalık Ve Cezalandırılması” *Kebikeç Dergisi*, S.33, Ankara 2021, s.21.

²⁷⁸Ali Bardakoğlu, “Eşkîya”, *DİA*, C.XI, İstanbul 1995, s.463-466.

²⁷⁹Mücteba İlgürel, “Osmanlılar’da Eşkîyalık Hareketleri”, *DİA*, C.XI, İstanbul 1995, s.466-469.

haklarında gerekli cezanın tertip edilmesi emredilmektedir²⁸⁰. Yine benzer bir örnek de Maraş valisine gönderilmiştir. 1722 senesinde gönderilen hükümde süvari sekban taifesinin reaya ve berayadan çeşitli bahanelerle para topladığı, bölgedeki ayanlara karşı geldiği, şekavet olaylarına karıştıkları bildirilmekte, suçlulara gereken cezanın verilmesi emredilmektedir²⁸¹. Eşkıyalık olaylarına karşı devletin gönderdiği hükümlerden biri de Maraş valisine gönderilmiştir. Hükümde Maraş ve çevresinde eşkıyaların yerel halktan yanlarına bazı kimseleri toplayarak şekavet olaylarına karıştıkları bu kişilerin yakalanması için vezir Receb Paşa'nın görevlendirildiği bildirilmektedir²⁸². Maraş etrafında yaşayan Araplar'ın da şekavet olaylarına karıştıkları ve eşkıyalık yaptıklarını gösteren bazı hükümler mevcuttur. Bu hükümlerden birinde Maraş'taki Arap eşkıyasının halkın iş yerlerine zarar verdiği ve şekavet olaylarına sebebiyet verdikleri, bu gibi şekavet olaylarının engellenmesi belirtilmektedir²⁸³. Eşkıyalık olayları elbette ki sadece Maraş ve civarında yaşanmıyordu Anadolu'nun çeşitli yerlerinde bu tarz olayların meydana geldiği, zaman zaman düzenin bozulduğu görülmektedir. Bu örneklerden biri 1722 senesinde Maraş beğlerbeyine gönderilmiştir. Anadolu ve Rumili'nde ortaya çıkan eşkıya ve haramzadenin yakalanıp müstehak oldukları cezanın tertip edilmesii ve nizamın sağlanması emredilmektedir²⁸⁴. Bazı örneklerde de eşkıyaların kendilerini askeri sınıftan gibi gösterdikleri bu şekilde daha rahat hareket ettikleri görülmektedir. Bu hükümlerden biri Maraş beğlerbeyine gönderilmiştir. Hükümde Maraş ve yakın civarında bazı şahısların süvari sekban kıyafeti giyerek çeşitli şekavet olaylarına karıştıkları belirtilmektedir. Bu kişilerin süveri sekban kıyafetiyle gezmelerinin yasaklanması ve haklarında gerekli cezanın tertip edilmesi emredilmektedir²⁸⁵. Özellikle Maraş ve çevresinde şekavet olaylarıyla meşhur olan bazı aşiretler de bulunmaktaydı. Bunlardan bazıları Bayezidoğulları, Koyunoğulları, Atmalu, ve Karaçura aşiretleriydi. Bu aşiretler sık sık bölgedeki nizamı ve reayanın huzurunu bozmaktaydılar. Bu örneklerden biri 1723 yılında Maraş beğlerbeyine gönderilen hükümde görülmektedir. Söz konusu hükümde Maraş eyaletinde ikamet eden Koyunoğulları, Karaçura ve Atmalu aşiretlerinin bölgedeki asayiş bozmaları, reayanın mallarını yağmalamaları ayrıca Maraş sakinlerinden bazılarının bunları sakladığı belirtilmektedir. Maraş beğlerbeyinden bu aşiretlerin eşkıyalık faaliyetlerinin önüne geçilmesi ve gereğinin yapılması istenmektedir²⁸⁶. Bazı eşkıyaların halktan para

²⁸⁰BOA,MD,nr.130,s.47,hüküm no:117.

²⁸¹BOA,MD,nr.130,s.217,hüküm no:987.

²⁸²BOA,MD,nr.130,s.277,hüküm no:838.

²⁸³BOA,MD,nr.130,s.336,hüküm no:1039.

²⁸⁴BOA,MD,nr.130,s.440,hüküm no:1285.

²⁸⁵BOA,MD,nr.131,s.48,hüküm no:104.

²⁸⁶BOA,MD,nr.131,s.97,hüküm no:236.

toplayabilmek için çeşitli usulsüzlüklere başvurduğu durumlar da vardı. Bu örneklerden birinde Mustafa isimli bir şahsın kendisini vergi tahsildarı olarak tanıtip halktan hileyle para topladığının haber elindiği belirtilmektedir. Maraş müteselliminden bu konunun araştırılması ve Mustafa isimli şahıstan topladığı paraların geri alınması istenmektedir²⁸⁷. Bazı örneklerde de eşkıyaların bölge sakinlerinin evlerini basıp mallarını yağmalarının yanısıra yol kestikleri de görülmektedir. Bu örneklerden birinde Kayseri'den Sivas'a giden Seyid Hacı Osman ve oğlu Seyid Ali ve İsmail isimli üç şahsın yolda eşkıyalar tarafından gasp edildikleri ayrıca eşkıyaların Seyid Hacı Osman'ı öldürdükleri bildirilmektedir. Bu olay nedeniyle Edirne, Sivas ve Maraş beğlerbeylerinin birbirleriyle haberleşerek eşkıyaları bulmaları ve cezalandırılmaları emredilmektedir²⁸⁸. Daha önce de belirtildiği gibi haklarında iskan kararı verilen bazı kişiler veya aşiretler bu karara muhalefet eder iskan bölgesine gitmemek için diretirlerdi. Hatta bazı durumlarda bu direniş çatışmaya dönüşürdü. Bununla ilgili bir hüküm örneği 1726 yılında Maraş mütesellimi Rişvanzade Umur'a gönderilmiştir. Hükümde, Maraş ve çevresinde yaşayan bazı kişilerin eşkıyalık yapmaları nedeniyle Rakka'ya iskan ettirilmelerine karar verildiği belirtilmektedir. Fakat bu kişiler iskan kararına muhalefet etmişler, emre uymamışlardır. Bu itaatsizlik sebebiyle üzerlerine gönderilen voyvodayı öldürmüşlerdir²⁸⁹. Görüldüğü üzere eşkıyalar devlet tarafından haklarında verilen kararlara alenen muhalefet edebiliyorlar hatta görevlileri öldürmekten çekinmiyorlardı. Çoğu zaman bu eşkıyalık faaliyetlerinden en fazla zarar gören yerel halk olsa da bazı hükümlerde reayanın eşkıyalarla birlik olduğu da görülmektedir. Bu örneklerden biri yine Maraş mütesellimine gönderilen hükümdür. Söz konusu hükümde Maraş bölgesinde Çaparoğlu, Ruşen, Kara Bekir, Osman, İbrahim isimli halktan bazı kimselerin eşkıyalara uyduğu onlarla birlik olup nizamı ve asayiş bozdukları, halkın mallarına zarar verdikleri belirtilmektedir. Maraş mütesellimine bu kişilerin yakalanması ve nizamın sağlanması emredilmektedir²⁹⁰. Maraş eyaleti ve çevresinde eşkıyalık olayları ve asayiş sorunlarının bu dönemde çok olmasının bir sebebi de Osmanlı Devleti ve İran arasında devam eden savaştı. Bu savaş nedeniyle devletin dikkatini dış meselelere çevirmesi ülke içinde bazı zaaflara neden olmaktaydı. Eşkıyalar için bu durum bir fırsata dönüşmekteydi. Buna bir örnek 1727 senesinde görülmektedir. Maraş mütesellimine gönderilen hükümde Anadolu'nun çeşitli bölgelerindeki eyalet ve sancak mutasarrıflarının 1727'de hala devam eden İran savaşında görevli olmaları sebebiyle boşluktan yararlanan levendlerin eşkıyalık hareketlerine başladığı belirtilmekte bu kişilerin

²⁸⁷BOA,MD,nr.132,s.46,hüküm no:163.

²⁸⁸BOA,MD,nr.132.s.200,hüküm no:747.

²⁸⁹BOA,MD,nr.133,s.169,hüküm no:618.

²⁹⁰BOA,MD,nr.133,s.325,hüküm no:1083.

yakalanıp cezalandırılmaları emredilmektedir²⁹¹. Konar-göçer aşiretler veya eyalete izinsiz gelip yerleşen bazı aşiret veya cemaatler de eşkıyalık faaliyetlerinde bulunuyorlardı. Bu hükümlerden birinde Kilis taraflarından Maraş'a zorla gelip yerleşen ve şekavet olaylarıyla ün salmış bazı cemaat üyelerinin reayanın huzunu bozdukları ve eşkıyalık yaptıkları belirtilmektedir. Maraş beğlerbeyinden bu kişilerin yakalanması ve cezalandırılması istenmektedir²⁹². Yine benzer bir hüküm de 1728 senesinde görülmektedir. Maraş beğlerbeyine gönderilen hükümde yine Kilis ekradından Zeyneblü, Cudikanlu ve Budaklı gibi aşiretlerin Maraş bölgesine zorla gelip yerleştikleri, bölge ahalisini rahatsız ettikleri ve bölgenin huzurunu bozdukları belirtilmektedir. Hükümde Maraş beğlerbeyine adı geçen cemaat üyelerini yakalaması ve gerekli cezai işlemi uygulaması emredilmektedir²⁹³. Bazı durumlarda ise devlet görevlilerinin eşkıyalık konularına yeterince ehemmiyet vermediği, görevlerini layıkıyla yapmadıkları ve eşkıyalara gerekli cezanın verilmesi için çaba göstermedikleri de görülmektedir. Buna örnek bir hüküm Maraş beğlerbeyine ve Maraş kadılarına gönderilmiştir. Söz konusu hükümde Maraş eyaletinde eşkıyalık olaylarının yaşandığı fakat bölgedeki yöneticilerin eşkıyalara müsamaha gösterdiği ve gerekli cezaları vermedikleri yönünde dersaaatede arz-ıhal gönderildiği belirtilmektedir. Eyaletteki asayişsizliğin giderilmesi, eşkıyaların her ne mahalde bulunurlarsa yakalanarak haklarında gerekli cezanın verilmesi emredilmektedir²⁹⁴. Maraş bölgesinde yaylak-kışlak göç eden aşiretler de bulunurdu. Yaz aylarında yaylaya çıkan bu aşiretler kış aylarında eyalet merkezine geri dönerlerdi. Konar-göçer bir yaşam süren aşiret veya cemaatlerin de eşkıyalık konusunda sık sık adları geçmektedir. Bu örneklerden biri de Receblü Afşarı hakkındadır. Maraş mütesellimine gönderilen hükümde Maraş'tan Rakka'ya iskan ettirilen Receblü Afşarı cemaatinin Maraş yaylaklarına giderken cemaat üyelerinden bazı yaramaz kimselerin bölgedeki reyaya zarar verdikleri ve mallarını yağmaladıkları belirtilmektedir. Maraş müteselliminden bu kişilerin hakkından gelinmesi ve gerekli cezanın tertip edilmesi istenmektedir²⁹⁵.

Hükümlerden de anlaşılacağı üzere Maraş bölgesinde sık sık eşkıyalık olayları ve asayiş sorunları baş gösteriyordu. Bunun sebeplerine baktığımızda yine hükümlerden yola çıkarak bu bölgede yaşayan aşiretlerin eşkıyalık faaliyetlerinden vazgeçemedikleri, devlet görevlilerinin asayiş sağlama noktasında zaafiyete düşmeleri ve bazı kimselerin ya da aşiretlerin suçlarına

²⁹¹BOA,MD,nr.134,s.33,hüküm no:113.

²⁹²BOA,MD,nr.134,s.348,hüküm no:1203.

²⁹³BOA,MD,nr.135,s.120,hüküm no:463.

²⁹⁴BOA,MD,nr.135,s.457,hüküm no:1646.

²⁹⁵BOA,MD,nr.135,s.282,hüküm no:1196.

göz yummaları görülmektedir. Maraş'ın sulak ve verimli yaylakları konar-göçer aşiretler için cazip bölgelerdi. Bu nedenle konar-göçer aşiretler bu bölgelerin güvenliğini tehdit etmekteydi. Aşiret üyeri bağılı oldukları aşiretlerin verdiği güvenle başına buyruk hareket edebiliyorlar, bir yerden bir yere hareket eden kabilelerin yolunu kesiyorlar, halkın mallarını yağmalamakta sakınca görmüyorlardı. Bu nedenle eşkıyalık olaylarının büyük çoğunluğunun aşiretler veya aşiret üyeleri tarafından gerçekleştirildiği görülmektedir. Osmanlı Devleti, ülke genelinde olduğu gibi Maraş eyaletindeki şekavet olaylarına engel olmak için çeşitli tedbirler almış yerel yöneticileri, gönderdiği hükümler aracılığıyla nizamı sağlamaya görevli kılmıştır. Devlet reayayı koruma prensibi doğrultusunda bu gibi eşkıya ve eşkıyalık olaylarına bölgedeki yöneticileri aracılığıyla müdahalede bulunmuş fırsat vermemeye özen göstermiştir. Fakat tüm bu çabalara rağmen Maraş bölgesi özelinde bu tarz eşkıyalık faaliyetlerinin yıllarca devam ettiği, reayanın ve üretimin olumsuz etkilendiği görülmektedir. Bu olumsuzlukların ortadan kaldırılamaması ve nizamın tam anlamıyla sağlanamamasında sancak beğleri, mütesellimler, naibler ve diğer yöneticilerin kendi menfaatleri doğrultusunda ihmalkârlık yapmaları veya şekavet olaylarına karışanlara göz yummaları etkili olmuştur. Bu da Osmanlı Devleti'ndeki adalet sisteminde bozulmaların meydana geldiğini göstermektedir.

3.2.5. Diğer Konularla İlgili Hükümler

Bu başlık altında Mühimme Defterlerine yansıyan fakat ayrı bir başlık açmaya gerek görülmeyen diğer konular irdelenecektir. Buradaki hükümler tek bir konudan çok fazla hüküm bulunmadığı için diğer konular başlığı altında toplanmıştır. Bu konular ana başlıklar dışında kalanlardır. Konular arasında define bulunması, kişiler arası anlaşmazlık, nakliye, atama vb yer almaktadır. Sadece Maraş eyaleti özelinde değil bölge genelindeki sorunlarla ilgili de hükümler bulunmaktadır.

Bu çerçevede Maraş eyaletinde zaman zaman define bulunduğuna dair hükümlere rastlanmaktadır. Bu hükümlerde devlet yerel yöneticilerden define konusunun araştırılmasını ve bulunan definenin hazine-i amireye aktarılmasını isterdi. Konuyla alakalı örnek bir hüküm 1722 senesinde görülmektedir. Maraş beğlerbeyine gönderilen hükümde Antep'te Hacı Osman isminde bir kişinin arazisinde çalışırken define bulduğu bu definenin bir miktar para ve altından ibaret olduğu belirtilmektedir. Maraş beğlerbeyi bu konuyu araştırması

emredilmektedir²⁹⁶. Benzer bir hüküm de yine Maraş beğlerbeyine gönderilmiştir. Söz konusu hükümde Haleb Kalesi'nde memur olan Osman isimli bir şahsın Antep'te on iki altın sikke define bulduğu haberi alındığı bu konunun araştırılması için Osman isimli şahsın yanına mübaşir tayin edildiği fakat Osman'ın oğullarının kaçmasından dolayı konunun sonuca bağlanamadığı belirtilmektedir. Maraş beğlerbeyine gönderilen emirde Osman'ın oğullarının yakalanması, kardeşlerinin teftiş edilmesi ve konunun sonuçlandırılması istenmektedir²⁹⁷. Define konusuyla ilgili bir başka hüküm de 1723 senesinde Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'ya gönderilmiştir. Hükümde yine Antep bölgesinde Osman isimli bir şahsın define bulduğu ve bu definenin miktarının ne kadar olduğunun belli olmadığı belirtilmektedir. İbrahim Paşa'dan bu definenin miktarının belirlenmesi ayrıca bölgedeki yönetici ve görevlilerden konunun araştırılması istenmektedir²⁹⁸. Maraş eyaletindeki halk arasında yaşanan anlaşmazlık konusunda ise sadece bir hüküm Mühimme Defterlerine yansımıştır. Söz konusu hüküm Maraş beğlerbeyi İbrahim Paşa'ya gönderilmiştir. Hükümde Maraş'taki reayanın kendi aralarında anlaşmazlığa düştükleri, sorunlar yaşadıkları ve birbirleriyle çekiştikleri belirtilmekte bu konu için Maraş'a gönderilen mübaşir Ali tarafından bu anlaşmazlığın sona erdirilmesi emredilmektedir²⁹⁹. Bir diğer hükümde ise Maraş'ta ortaya çıkabilecek asayiş sorunları ve eşkıyalık faaliyetleri nedeniyle İbrahim Paşa'nın mir-i miran tayin edildiğidir³⁰⁰. Diğer konular başlığı altındaki bir diğer hüküm de deve tedarik edilmesiyle alakalıdır. Maraş mübaşirine gönderilen hükümde Rakka'dan yük taşımada kullanılacak beş yüz devenin tedarik edilmesi ve Maraş eyaletinden ihraç olunacak iki yüz elli devenin yük taşımaya uygun, kuvvetli olanlarından seçilmesi, yolculuk esnasında develerin korunması ve eksiksiz yerlerine teslim edilmesi emredilmektedir³⁰¹. Bir diğer hükümde Birecik'te inşa olunan zahire gemilerinin nakli için Maraş müteselliminden Fırat Nehri'nin iki tarafında yararlı adamlarıyla birlikte geçişlerin güvenliğini sağlaması emredilmektedir³⁰². Bir diğer hüküm ise Maraş'ta bulunan kilim tüccarlarıyla alakalıdır. Söz konusu hükümde Maraş'ta bulunan bazı kilim tüccarlarının ellerinde yeteri kadar ürünleri olduğu halde kanuna aykırı olarak tekrar kilim tedarigi yaptıkları belirtilmektedir. Kilim stoğu yapan tüccarlar için Maraş beğlerbeyinin gerekli icrayı yerine getirmesi istenmektedir³⁰³.

²⁹⁶BOA,MD,nr.130,s.394,hüküm no:1179.

²⁹⁷BOA,MD,nr.130,s.451,hüküm no:1310.

²⁹⁸BOA,MD,nr.131,s.29,hüküm no:57.

²⁹⁹BOA,MD,nr.131,s.73,hüküm no:186.

³⁰⁰BOA,MD,nr.131,s.166,hüküm no:449.

³⁰¹BOA,MD,nr.133,s.417,hüküm no:1388.

³⁰²BOA,MD,nr.134,s.113,hüküm no:387.

³⁰³BOA,MD,nr.136,s.297,hüküm no:1236.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğunun kurumları arasında önemli bir yer tutan Divan'ı Hümâyûn günümüzdeki Bakanlar Kurulu'nun görevlerini üstlenirdi Burada birçok mesele görüşülür karara bağlanırdı. Bu kararlar ise Mühimme Defterlerine kaydedilirdi. Bilindiği üzere Osmanlı Devleti merkeziyetçi bir yapıya sahipti ve merkezden uzak yerlerde yani taşra bölgelerinde devletin gücünü buradaki görevlileri aracılığıyla hissettirirdi. Buradaki görevlilere gönderilen emirler veya bildirimler Mühimme Defterleriyle kayıt altına alınırdı. Bu defterler Osmanlı tarihinin ana kaynakları arasındadır ve birinci elden kaynaklar olmaları hasebiyle de oldukça önem arz etmektedirler. Mühimme Defterlerinden; devletin içinde bulunduğu askeri, siyasi veya iktisadî durum, özellikle taşra teşkilatının sosyal ve ekonomik durumu, devletin yönetim ve adalet anlayışı gibi birçok durum incelenebilmektedir. Gönderilen hükümlerde yer, zaman, tarih ibarelerinin yer alması ve genellikle hüküm gönderilen kişilerin adının ve makamının açıkça belirtilmesi yine dönemin yöneticileri hakkında bilgi vermektedir.

Çalışmanın ana kaynağını oluşturan 130-136 numaralı Mühimme Defterleri 1720-1730 yılları arasını kapsamaktadır. Bu tarihlerde Osmanlı Devleti dışta İran ile savaş halindeydi. İçte ise incelenen hükümlerde de görüldüğü üzere birtakım problemlerle mücadele etmekteydi. Devleti bu dönemde en fazla eşkıyalık olayları ve aşiretlerin itaatsizlikleri uğraştırmaktaydı. Bizim burada incelediğimiz defterlerden Maraş eyaletiyle ilgili hükümler değerlendirilmiş olsa da Anadolu'nun birçok bölgesinde şekavet olaylarının meydana geldiği anlaşılmaktadır. Çalışmaya kaynaklık eden 130-136 numaralı defterlerin incelenmesi sonucunda Maraş eyaletinin 18.yüzyılı başlarındaki genel durumu ile ilgili birtakım bulgular elde edildi. Öncelikle incelenen mühimmelerin klasik mühimme türünde olduğunu, yapısal ve diplomatik açıdan klasik mühimme özellikleriyle benzerlik taşıdığını ifade etmek mümkündür. Nitekim incelenen mühimmelerde başlık, içerik ve sonuç bölümlerinde bu ayrıntılar tespit edilmiştir. Yine ikinci olarak ilgili mühimme kayıtlarının tasnifinde Maraş ile ilgili hükümlerin başta ordu ve sefer olmak üzere 5 başlık altında toplandığını söylebiliriz. Bu değerlendirmeler sonucunda Maraş eyaletinin durumuyla alakalı birtakım bulgular ulaştık. Bu bulgular; Osmalı Devleti için Maraş eyaletinin askeri ve iktisadî açısından önemli bir merkez olduğunu göstermektedir. Zira bu dönemde Osmanlı Devleti içinde bulunduğu savaş durumundan kaynaklı olarak asker temini, vergi ve ordunun iâşe ihtiyacı gibi nedenlerle sık sık Maraş eyaletinden taleplerde bulunmuştur.

Osmanlı Devleti 17. yüzyılın ortalarından itibaren farklı bir sürece girmiştir. Özellikle 1683 yılında başlayan savaşlar sonunda Karlofça Antlaşması'nı imzalamasının akabinde devlette bir takım dönüşümler yaşanmıştır. Diplomatik, askeri ve iktisadî anlamdaki bu dönüşümlerin resmi net bir biçimde Mühimme Defterlerine yansımıştır. Bu dönemde elbetteki devlet hala merkezi yönetim anlayışına sahip ve güçlüydü, fakat özellikle uzun süreli savaşların etkisiyle Maraş gibi kozmopolit eyaletlerde tımar ve vergi, askeri sınıf, asayiş, bölgenin sukûnetinin sağlanamsı gibi konularda bazı problemler ve bozulmalar baş göstermiştir. Uzun süren savaşlar maliyeyi olumsuz etkilemiş ve bunun doğal sonucu olarak reaya da bu süreçten olumsuz etkilenmiştir. Bazı hükümlerde de değinildiği gibi savaş giderlerini karşılamak için sık sık halka başvurulması reayanın malî gücünü çok zayıflatmıştır. Tüm bu olumsuzlukların yanında Maraş eyaleti genelinde eşkıyalık ve şekavet olaylarında artış yaşanması, bazı yöneticilerin menfaatleri doğrultusunda bu hareketlere sessiz kalması, bölgedeki Türkmen cemaatlerin kendi başlarına veya bu gruplara katılarak yağmacılık yapmaları reayayı olumsuz etkileyen ve nizamı bozan konular arasında yer almaktadır. Nitekim yine hükümlerden de anlaşılacağı üzere bu taşkınlıklar küçük çaplı yağmacılık ve yol kesme olaylarıyla sınırlı kalmamaktaydı. Bu şakiler bazı zamanlar hem mallarına el koydukları reayadan kimseleri hem de devlet tarafından üzerlerine gönderilen görevlileri öldürmekten çekinmiyorlardı. Osmanlı Devleti bu olumsuzlukları önleme ve engelleme noktasında zaman zaman yerel yöneticileri görevlendirmesinin yanı sıra eşkıyalık faaliyetlerine son vermeyen ve sürekli olarak bölgenin nizamını bozan bazı aşiretleri başta Rakka olmak üzere çeşitli bölgelere iskan ettirmektedir. Haklarında iskan kararı verilen aşiretler de yine devleti uğraştırmaya devam ediyorlardı. İskan kararına uymayan bazı aşiretlerin taşkınlıkları ve iskandan firar etmeleri de söz konusuydu. Yine incelenen hükümlerde görüldüğü üzere iskan bölgesine gitmek istemeyenler firar eder ve yöneticiler tarafından yakalanmamak için farklı bölgelere giderlerdi. Bazı zamanlarda da iskan mahalline giderler fakat tekrar eski meskun oldukları Maraş ve çevresine gelerek burada eşkıyalık faaliyetlerine kaldıkları yerden devam ederlerdi. İskan veya göç her zaman Maraş'tan başka bölgelere şeklinde olmamaktaydı. Özellikle Maraş'ın verimli ve sulak yaylakları aşiretler için cezbedici oluyordu. Hayvancılıkla uğraşan aşiretler izinsiz olarak bu yaylaklara yerleşiyor ayrıca buralarda aşkıyalık faaliyetlerine girişmekten de geri durmuyorlardı.

İncelenen hükümlerde oldukça geniş yer kaplayan bir başka konu da tımar ve vergi konusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi incelenen tarih aralığı savaş yıllarını kapsadığından vergi konusunda oldukça fazla hüküm bulunmaktadır. Devlet

savaş zamanı sefer masraflarının karşılanması noktasında barış dönemlerinde de bütçe açığını kapatmak için halka başvururdu. Genel olarak devletin gelir toplama usulü bu şekilde olmaktaydı. Bu minvalde Maraş eyaleti devletin iktisadî kanadı için oldukça önemli bir vergi kaynağıydı. Elbette bu vergilerin toplanması hususunda sorunlar meydana gelebilmekteydi. Vergi kanununa muhalefet eden aşiretler sık sık huzursuzluk çıkarır, vergilerini vermemek için çeşitli bahaneler bulurlardı. Savaş zamanı olmasını fırsata çeviren bazı cemaat üyeleri veya kişiler devlet görevlisi olduğunu söyleyerek zaten vergiler altında ezilen halkı soymaya çalışırlardı. Devlet reayayı koruma noktasında sık sık gönderdiği hükümlerde yerel yöneticilerden bu kişilerin yakalanmasını, topladıkları vergilerin kendilerinden geri alınmasını, gerekli cezaya çarptırılmasını ve reayanın huzurunun korunmasını isterdi.

Sonuç olarak XVIII. yüzyılın başlarında Maraş eyaletinin Osmanlı Devleti'nin taşra teşkilatı içinde önemli bir konumda olduğu, devletin asker ve iâşe ihtiyacının karşılanması noktasında ve bölgenin vergi dilimindeki yerine bakıldığında bu önemli ve büyük eyaletin devlet için ehemmiyetli bir idari bölge olduğu anlaşılmaktadır. Genel olarak bakıldığında Maraş eyaletinin diğer kent merkezleriyle benzer özelliklere sahip olduğu ve klasik bir Anadolu kenti özelliği taşıdığı anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

I. Arşiv Kaynakları

T. C. Cumhurbaşkanlığı Osmanlı Arşivi. A.DVNS. MHM.d.nr.130; 131; 132; 133; 134; 135; 136.

II. Diğer Kaynaklar

AFYONCU Erhan, “Zenta”, *DİA*, C. XXXXIIIIV, İstanbul 2013, s. 279-281.

AHISKALI Recep, “Ruûs”, *DİA*, C. XXXV, İstanbul 2008, s.272-273.

AKSU KILIÇ Leylâ, *Tarihî Süreç İçinde Tımar Sistemi:Ordu Yöresi, (1455-1839)*,Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2012

ALPARSLAN Ali, “Divanî”, *DİA*,C. IX, İstanbul 1994, s. 445-446.

ARSLAN Hasan, *17. Yüzyılda Maraş Sancağı(Siyasi, İdari, İktisadi ve İçtimai Tarihi)*,Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmış Doktora Tezi, Kayseri 2014.

AVCI Cesim, “Sugûr”, *DİA*, C. XXXVII, İstanbul 2009, s.473-474.

BARDAKOĞLU Ali, “Eşkîya”, *DİA*, C.XI, İstanbul 1995, s.463-466.

BARKAN Ömer Lütfi, “15 ve 16. Asırlarda Osmanlı İmparatorluğunda Toprak İşçiliğinin Organizasyon Şekilleri”, *Türkiye’de Toprak Meselesi: Toplu Eserler*, Gözlem Yay. C. I, İstanbul 1980.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Rehberi, T.C Başbakanlık Osmanlı Arşivleri Genel Müdürlüğü, Osmanlı Arşivleri Daire Başkanlığı, İstanbul 2000.

BEYDİLLİ Kemal, “Mahmud II”, *DİA*, C. XXVII, İstanbul 2003, s.352-357.

BEYDİLLİ Kemal, “Prut Antlaşması”, *DİA*, C. XXXIIIIV, İstanbul 2007, s. 359-362.

BOZKURT Nahide, “Hârûnürreşid”, *DİA*, C. XVI, İstanbul 1997, s. 258-261.

BUZPINAR Ş.Tufan, “Surre”, *DİA*, C. XXXVII, İstanbul 2009, s. 567-569.

CİN Halil, *Miri Arazi ve Bu Arazinin Mülk Haline Dönüşümü*,Seviç Yay. Ankara 1969.

DEMİRİSOY Muhammet H. , *109 Numaralı Mühimme Defterinin Transkripsiyon Ve Değerlendirmesi*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2001.

DOĞAN Ayhan, *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Maraş*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Konya 1999, s.2.

EMECEN Feridun, “Canbirdi Gazâlî”, *DİA*, C. VII, İstanbul 1993, s. 141-143.

EMECEN Feridun, “İbrâhim”, *DİA*, C. XXI, İstanbul 2000, s. 274-281.

EYİCİL Ahmet, *Yakın Çağda Kahramanmaraş*, Ukde Yay., Kahramanmaraş 2009, s. 21.

FAYDA Mustafa, “Ömer”, *DİA*, C.XXXIV, İstanbul 2007, s.51-53.

FAYDA Mustafa, “Ömer”, *DİA*, C. XXXIV, İstanbul 2007, s. 44-51.

Feridun Emecen, “Osman II”, *DİA*, C. XXXIII, İstanbul 2007, s. 453-456.

GEDİK İbrahim, *229 Numaralı Şer’iye Sicili’ne Göre Maraş’ta Hayat*, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2016, s.1.

GÖK İlhan, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi 168 Numaralı Mühimme Defteri (s. 200-376) (1183-1185/1769-1771) Transkripsiyon, Değerlendirme*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

GÖKBİLGİN Tayyib, *Osmanlı İmparatorluğu Medeniyet Tarihi Çerçevesinde Osmanlı Paleografya Ve Diplomatik İlmi*, Bsk. II, Enderun Yay., İstanbul 1992.

GÖKHAN İlyas, “Arapların Fethinden Selçuklular Zamanına Kadar Maraş”, *Belleten*, C.LXXIII, S.266 Ankara 2009, s.50.

GÖKHAN İlyas, “İslam ve Bizans Sınırları Arasında Hades Şehri”, *Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Dergisi*, C. VIII, S. 2, Elazığ 2013, s.87-109.

GÖKHAN İlyas, *Başlangıçtan Kurtuluş Harbine Kadar Maraş Tarihi*, Ukde Yay., Kahramanmaraş 2011, s.100.

GÖKHAN İlyas, *İlkçağdan Dulkadirli'lere Kadar Maraş*, Ukde Yay., Kahramanmaraş 2008, s.11.

GÖKPINAR Bekir, “Varadin”, *DİA*, C. II, İstanbul 2016, s. 647-649.

GÜLTEPE Necati, *H. 1106-1107 Tarihli Mühimme Defterlerine Göre Devlet Kararları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.

GÜMÜŞALAN Nermin, *XX. Yüzyılın İlk Yarısında Maraş (1909-1938)*, Öncü Basımevi, Ankara 2014, s.17.

GÜNDÜZ Tufan, “Maraş”, *DİA*, C. XXIV, İstanbul 2001, 196-197.

GÜRBÜZ Adnan, “16.-17. Yüzyıllarda Maraş Şehrinde Sosyal Ve Ekonomik Hayat”, *Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, C. II, S. 9, 2009, s. 167.

HALACOĞLU Yusuf, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlı Devlet Teşkilatı Ve Sosyal Yapı*, TTK Yay. , Ankara 1991

HÜSEYİNKLİOĞLU Ayşegül, *Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devleti’nde Eşkîyalık Olayları(1594-1607)*, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ 2001.

İŞİK Mehmet, *Cihana Hükmeden Son İmparatorluk Osmanlı Tarihi*, 3. Baskı, Yediveren Yay., İstanbul 2016

İLGÜREL Mücteba, “Abaza Paşa”, *DİA*, C. I, İstanbul 1988, s. 11-12.

İLGÜREL Mücteba, “Celâlî İsyanları”, *DİA*, C. VII, İstanbul 1993, s. 252-257.

İLGÜREL Mücteba, “Kalenderoğlu Mehmed”, *DİA*, C. XXIV, İstanbul 2001, s. 256-257.

İLGÜREL Mücteba, “Karayazıcı Abdülhalim”, *DİA*, C. XXIV, İstanbul 2001, s. 482-483.

İLGÜREL Mücteba, “Osmanlılar’da Eşkîyalık Hareketleri”, *DİA*, C.XI, İstanbul 1995, s.466-469.

İNALCIK Halil, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar*, C. III, ed. Emre Yalçın, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., İstanbul 2015.

İNALCIK Halil, *Osmanlılar(Fütühat, İmparatorluk, Avrupa İle İlişkiler)*, 1.Baskı, Timaş Yay., İstanbul 2014.

İNALCIK Halil, “Timar”, *DİA*, C.XLI, İstanbul 2012, s.168-173.

KAFESOĞLU İbrahim, “Türk”, *DİA*, C. XXXXI, İstanbul 2012, s.487-490.

KARAL Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C. V, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1970

KARATEPE Şükrü, *Osmanlı Siyasi Kurumları*, İz Yay. , İstanbul 2004.

KAVAK Abdülhamit, *Eskiçağlarda Maraş(Başlangıçtan M.S. 376 Yılına Kadar)*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta 2012, s. 7-9.

KILIÇ Mustafa, “Osmanlı Tarih Araştırmalarında Mühimme Defterlerinin Yeri Ve 107 Numaralı Mühimme Defteri” *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, C. VII, S. II, Sivas 2003, s.249-260.

KILIÇ Remzi, “Kanuni Devri Başlarında(1520-1535) Osmanlı Yönetiminde Dulkadiroğulları”, *Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu*, ed. Cevdet Kabakçı- Serdar Yakar, C. I, Kahramanmaraş 2012, s. 185.

KIRCA Ersin, *Başbakanlık Osmanlı Arşivi 168 Numaralı Mühimme Defteri(s. 1-200) (1183-1185/1769-1771) Transkripsiyon, Değerlendirme*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007

KOÇ Kemalettin, *Kahramanmaraş'ta Sosyal Hayatın Fiziki Yapıya Etkisi*, Ukde Yayınları, Kahramanmaraş 2010, s.79.

KOÇ Yunus “İskan”,*DİA*, 2. Basım, C.I, İstanbul 2016,s.649-650.

KOÇ Yunus, “Osmanlı İmparatorluğunun Nüfus Yapısı 1300-1900)”, *Yeni Türkiye Dergisi*, S.32, Ankara 2000.

KURTARAN Uğur, “Osmanlı Diplomasi Tarihinin Yazımında Kullanılan Başlıca Kaynaklar İle Bu Kaynakların İncelenmesindeki Metodolojik Ve Diplomatik Yöntemler Üzerine Bir Değerlendirme” *OTAM*, S. 38, 2015, s. 107-139.

KURTARAN Uğur, “Osmanlı Seferlerinde Organizasyon Ve Lojistik”, *Turkish Studies*,7/5, Ankara 2012, s.2269-2286.

KURTARAN Uğur, ”Sultan Birinci Mahmud Döneminde(1730-1754)Maraş Valileri”,*Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu*, ed. Cevdet Kabakçı-Serdar Yakar, C. II, Kahramanmaraş 2012.

KURTARAN Uğur, *Sultan II. Mustafa(1695-1703)*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2017

KURTARAN Uğur, “Sultan II. Mustafa Döneminde(1695-1703) Uygulanan İskân Politikaları ve Yapılan İskânlar”, *Geçmişten Günümüze Göç II*, Canik Belediyesi Kültür Yay., Samsun 2017, s.1333-1334, 1337-1338.

KÜÇÜK Levent, *Osmanlı Vergi Hukukunda Avarız Kavramı Ve Avarızın İdaredeki Rolü*, Ankara Üniveristesi Tarih Anabilim Dalı, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara 2007.

KÜTÜKOĞLU Mübahat S., “Ferman”, *DİA*, C. XII, İstanbul 1995, s. 400-406.

KÜTÜKOĞLU Mübahat S., “Mühimme Defteri”, *DİA*, C. XXXI, İstanbul 2006, s. 520-523.

KÜTÜKOĞLU Mübahat S., *Osmanlı Belgelerinin Dili(Diplomatik)*, TTK Yay., Ankara 2013.

MUMCU Ahmet, *Divan-ı Hümayun*, Phoenix Yay. , Ankara 2007.

MUMCU Ahmet, *Hukuksal Ve Siyasal Karar Organı Olarak Dîvân-ı Hümayûn*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yay. , Ankara 1976.

MUMCU Ahmet,”Divan-ı Hümayûn”, *DİA*, C. IX, İstanbul 1994, s. 430-432.

ÖZAYDIN Abdülkerim, “Seyfüddeve el Hamdânî”, *DİA*, C. XXXVII, İstanbul 2009, s. 35-36.

ÖZCAN Abdülkadir, “Edine Vak‘ası”, *DİA*, C.X, İstanbul 1994, s. 445-446.

ÖZCAN Abdülkadir, “Lâle Devri”, *DİA*, C. XXVII, İstanbul 2003, s. 81-84.

ÖZCAN Abdülkadir, “Pasarofça Antlaşması”, *DİA*, C. XXXIIIIV, İstanbul 2007, s. 177-181.

ÖZCAN Abdülkadir, “Patrona İsyanı”, *DİA*, C. XXXIV, İstanbul 2007, s. 189-192.

ÖZCAN Abdülkadir, “Rikâb”, *DİA*, C. XXXV, İstanbul 2008, s. 110-111.

PAKSOY Sadettin–SOYSAL Abdullah–SÖYLEMEZ Cevat, “Osmanlı Döneminde Kahramanmaraş’ın Ekonomik Ve Ticari Hayattaki Yeri”, *Uluslararası Osmanlı Döneminde Maraş Sempozyumu*, ed. Cevdet Kabakcı- Serdar Yakar, C. I, Kahramanmaraş 2012, s. 223-224.

POLAT Süleyman, “17. Yüzyılda Mühimme Defterlerine Göre Kütahya” Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Kütahya 2005.

- SANDER Oral, *Anka'nın Yükselişi Ve Düşüşü*, 10, Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2016.
- SANDER Oral, *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e*, 32. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara 2017.
- SARI Arif, "Dulkadirli Türkmenlerinin Yurtları Hakkında", *Türkbilig Dergisi*, S. 35, 2018.
- SEVİM Ali, "Çağrı Bey", *DİA*, C. VIII, İstanbul 1993, s. 183-186.
- SEVİM Ali, "Malazgirt Muharebesi", *DİA*, C. XXVII, Ankara 2003, s.481-483.
- SOLAK İbrahim, *XVI. Asırda Maraş Kazâsı*, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmış Doktora Tezi, Konya 2002, s.7.
- SÜMER Faruk, "Tuğrul Bey", *DİA*, C. XXXXI, İstanbul 2012, s. 344-346.
- ŞAHİN Harun , *XX. Yüzyılın Başlarında Maraş Sancağı'nın İktisadî, Malî Ve Sosyal Durumu*, ed. Yaşar Alparslan, Dulkadiroğlu Belediyesi Maraş Kültür Tarih Yayınları, Kahramanmaraş 2015.
- ŞAHİN İlhan, "Dulkadır Eyaleti", *DİA*, C.IX, İstanbul 1994, s. 552-553.
- TABAKOĞLU Ahmet , "İmdâdiyye", *DİA*, C. XXII, İstanbul 2000, s.221-222.
- TAN Mehmet Ali, *99 Numaralı Mühimme Defteri Transkripsiyonu Ve Değerlendirmesi (91-180)*, Bitlis Eren Üniversitesi-Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bitlis 2015.
- TUNCEL Metin, "Muş", *DİA*, C.XXXI, İstanbul 2006, s.368-371.
- ULUBAŞ Mahmut, *Maraş Ve Çevresinde Aşiretler 1774-1865*), Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Kahramanmaraş 2016.
- Urfalı Mateos ve Papaz Grigor'un Zeyli, (Türkçeye Çev.: H.D. Andreasyan, Notlar: E. Dulaurer, M. H. Yinanç), TTK Yay., Ankara, 1987, s. 10-11.
- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, *Merkez Ve Bahriye Teşkilatı*, TTK Yay. , İstanbul 1980.
- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, *Osmanlı Devleti'nin Saray Teşkilatı*, TTK Yayınları, Ankara 1998.
- UZUNÇARŞILI İsmail Hakkı, *Osmanlı Tarihi*, C. II, 1. Kitap, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1978.

ÜNLÜ Eser, *Klasik Dönem Osmanlı Tımar Sisteminin Taşra İdaresine Etkisi*, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Bolu 2012.

YAĞLI Ali Rıza, *75-127 Numaralı Mühimme Defteri'nde Çorum Sancağı*, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Kütahya 2007.

YAKUT Esra, “Osmanlı Hukukunda Bir Suç Olarak Eşkıyalık Ve Cezalandırılması” *Kebikeç Dergisi*, S.33, Ankara 2021, s.21.

YAŞAROĞLU Abid, “*Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Koğuşlar 888 Numaralı Mühimme Defteri (1a.260a. Tahlil Ve Transkripsiyon)*”, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1995.

YAYVAN M. Alper, *96 Numaralı mühimme Defteri'nin Transkripsiyonu Ve Değerlendirilmesi(H. 1089-1090/M..1678-1679)*, Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep 2014.

YETKİN Aydın, “Divan-ı Hümayun”, *The Journal Of Academic Social Science Studies*, C.V, S. V, 2012, s. 353-390.

YILMAZ SOLAK Özlem, *Mühimme Defterlerine Göre Osmanlı Devleti'nde Suhte İsyanları(1558-1576)*, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla 2014.

YINANÇ Refet, “Dulkadıroğulları”, *DİA*, C. IX, İstanbul 1994, s. 553-557.

ZİNKEİSEN Johann Wilhelm, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 5, Çev. Nilüfer Epçeli, Ed. Erhan Afyoncu, Yeditepe Yay., İstanbul 2012.

EKLER

EK I.

130 Numaralı Mühimme Defterindeki Maraş ile İlgili Hükümler

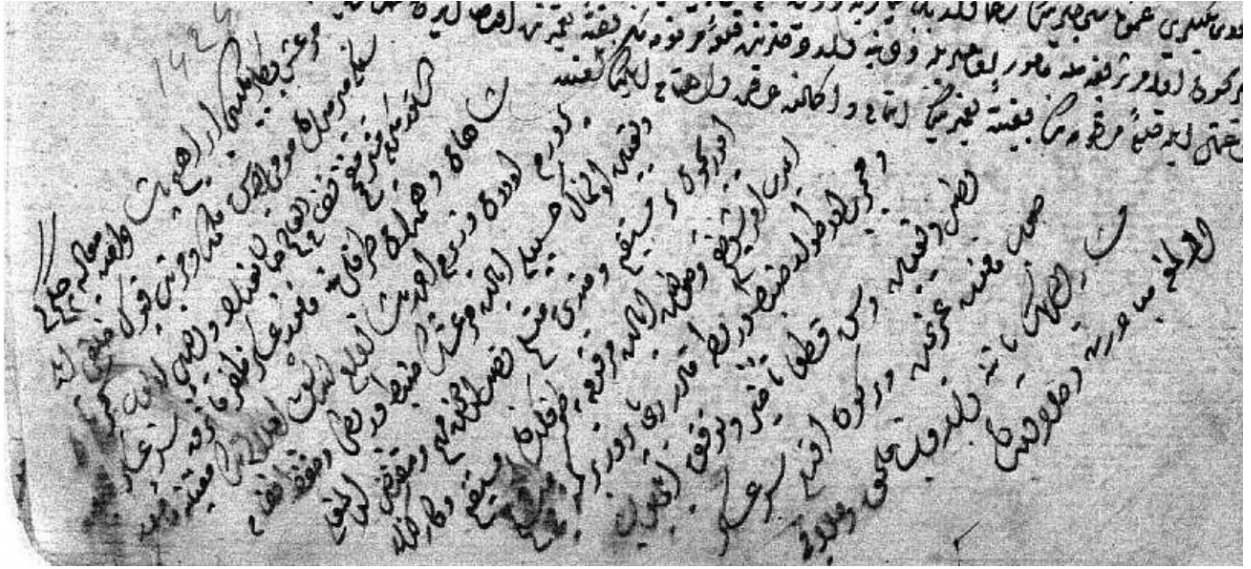

80 Numaralı Maraş ile İlgili Hüküm

[illegible]

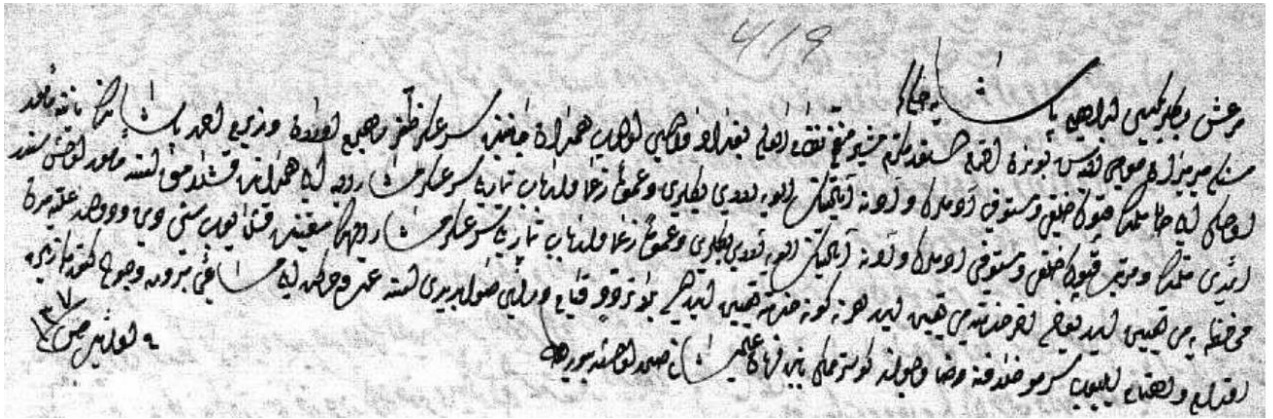
[illegible][illegible]

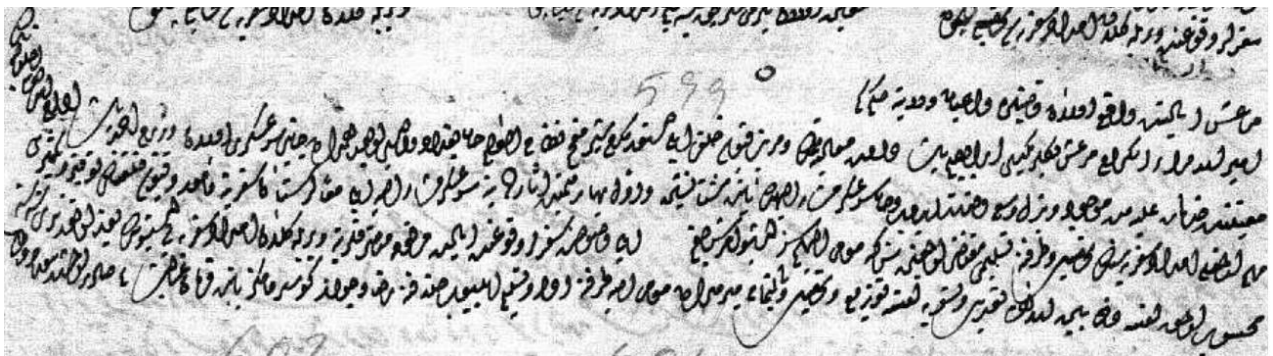

1424 Numaralı Maraş ile İlgili Hüküm

132 Numaralı Mühimme Defterindeki Maraş ile İlgili Hükümler

419 Numaralı Maraş ile İlgili Hüküm

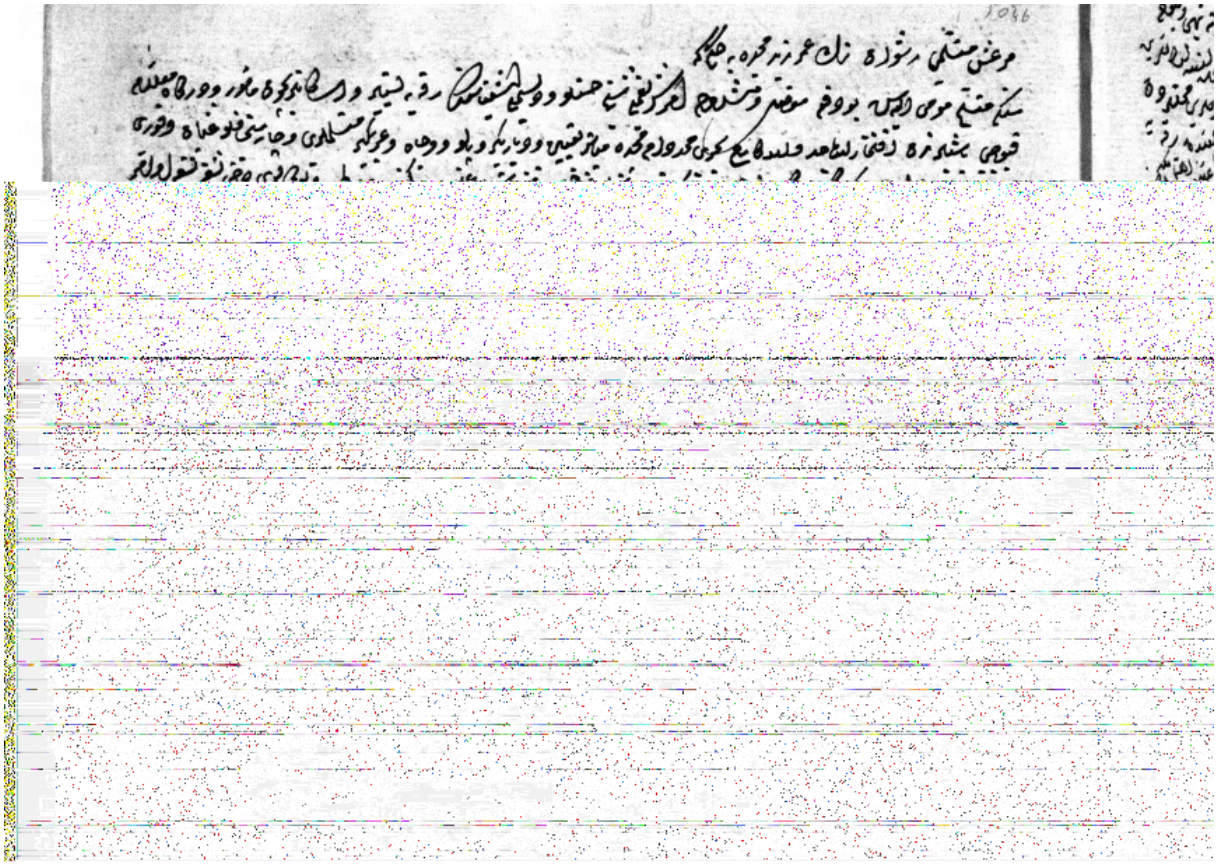
599 Numaralı Maraş ile İlgili Hüküm

958
 960
 959
 958
 959

958 Numaralı Maraş ile İlgili Hüküm

981
 982
 983
 984
 985
 986
 987
 988
 989
 990
 991
 992
 993
 994
 995
 996
 997
 998
 999
 1000

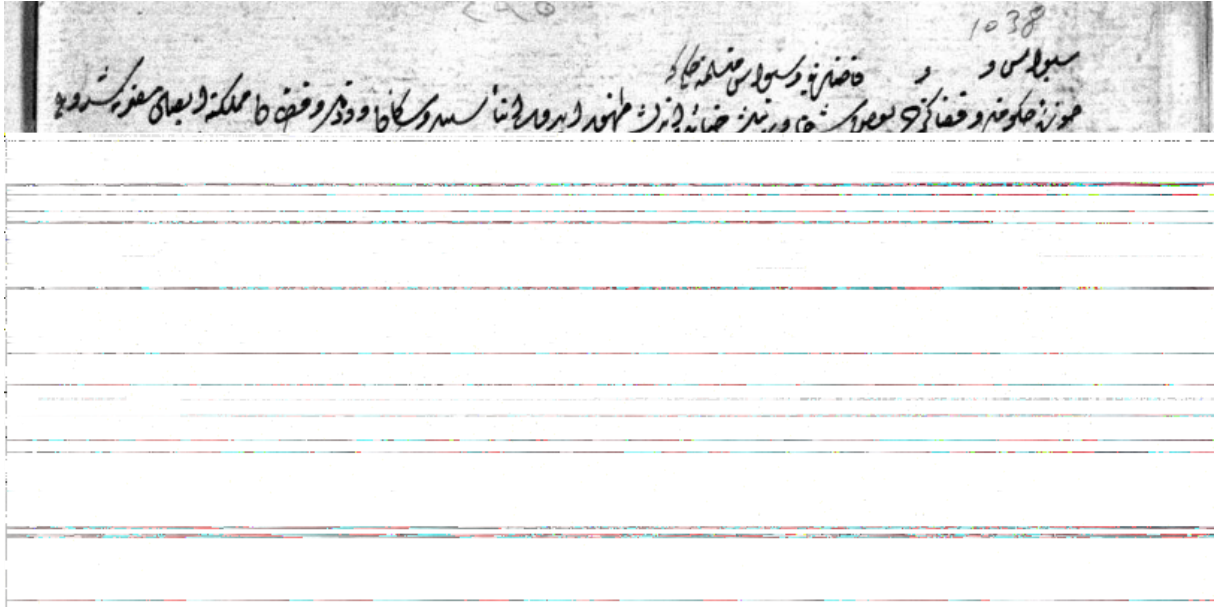
981 Numaralı Maraş ile İlgili Hüküm

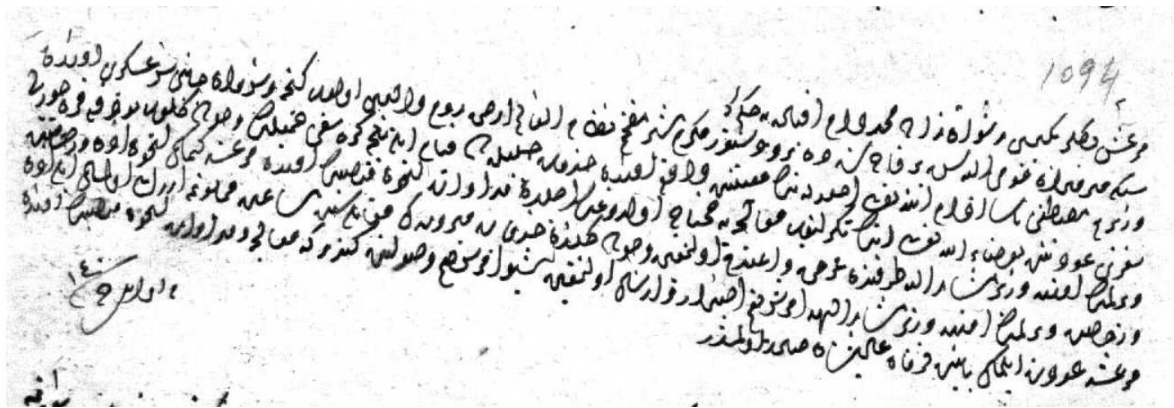
1046 Numaralı Maraş ile İlgili Hüküm

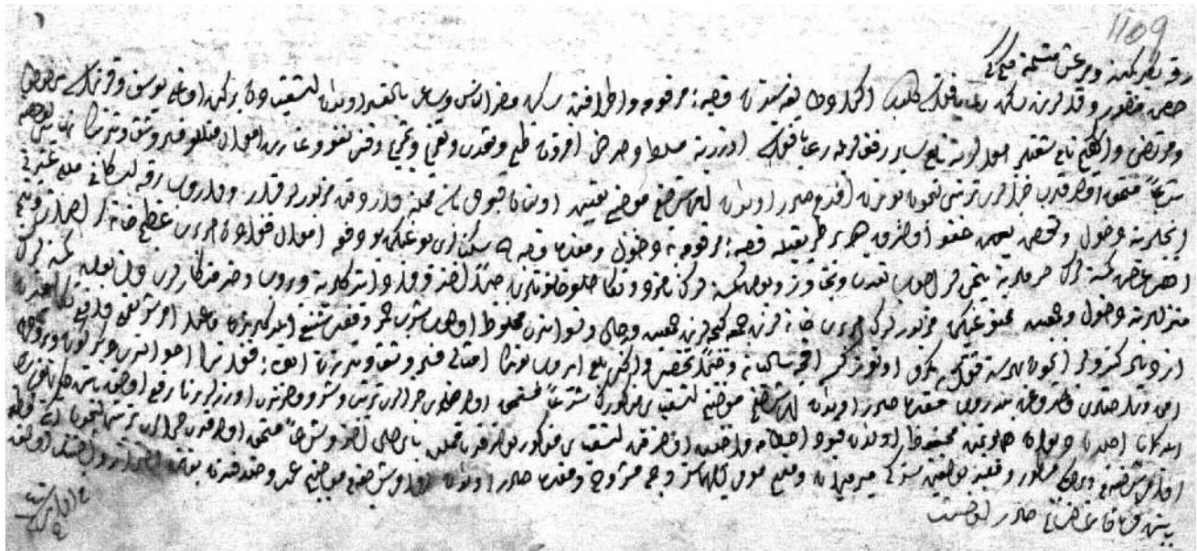
1239 Numaralı Marai ile İlgili Hüküm

1038 Numaralı Maraş ile İlgili Hükümün Sureti

1094 Numaralı Maraş ile İlgili Hüküm

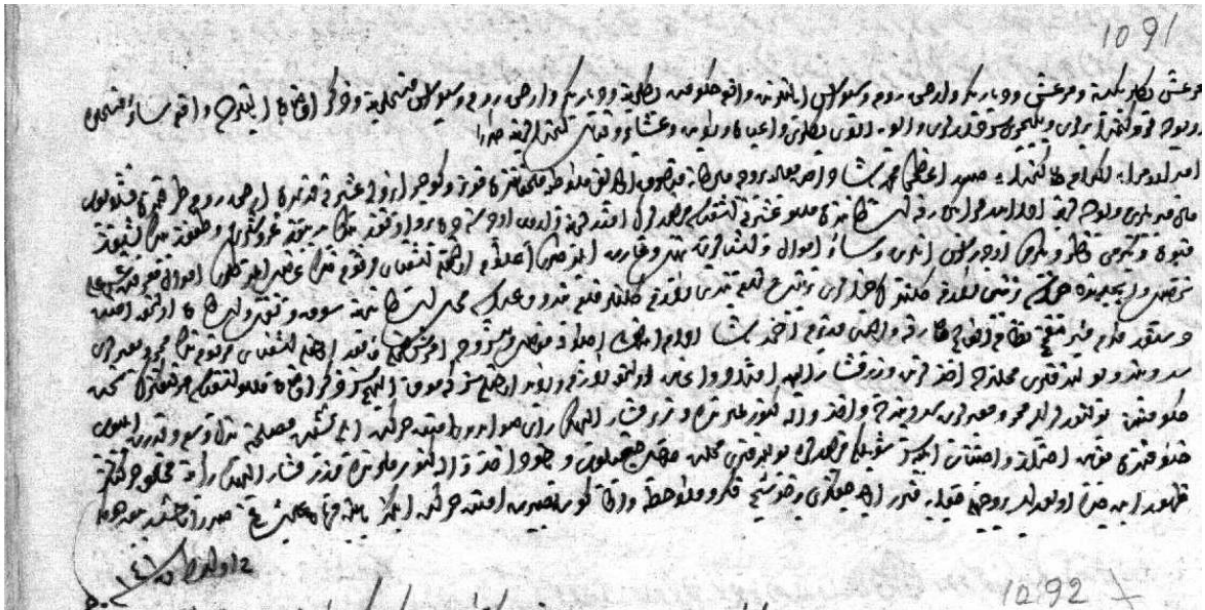
1109 Numaralı Maraş ile İlgili Hüküm

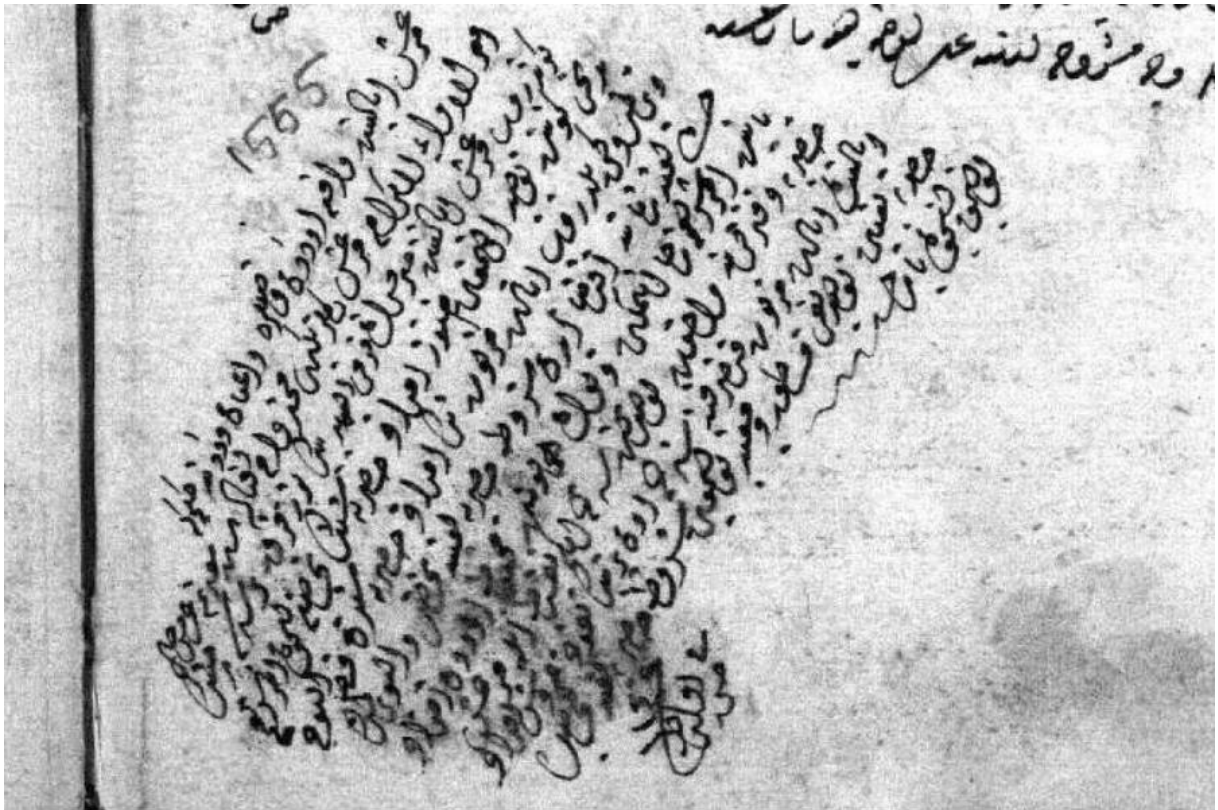

1124 Numaralı Maraş ile İlgili Hüküm

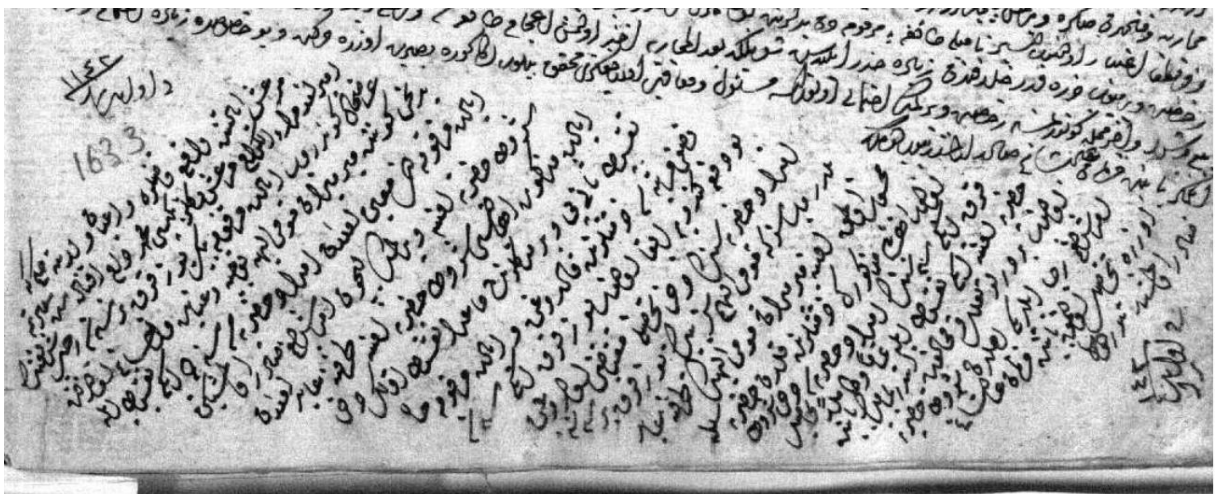

1203 Numaralı Maraş ile İlgili Hüküm

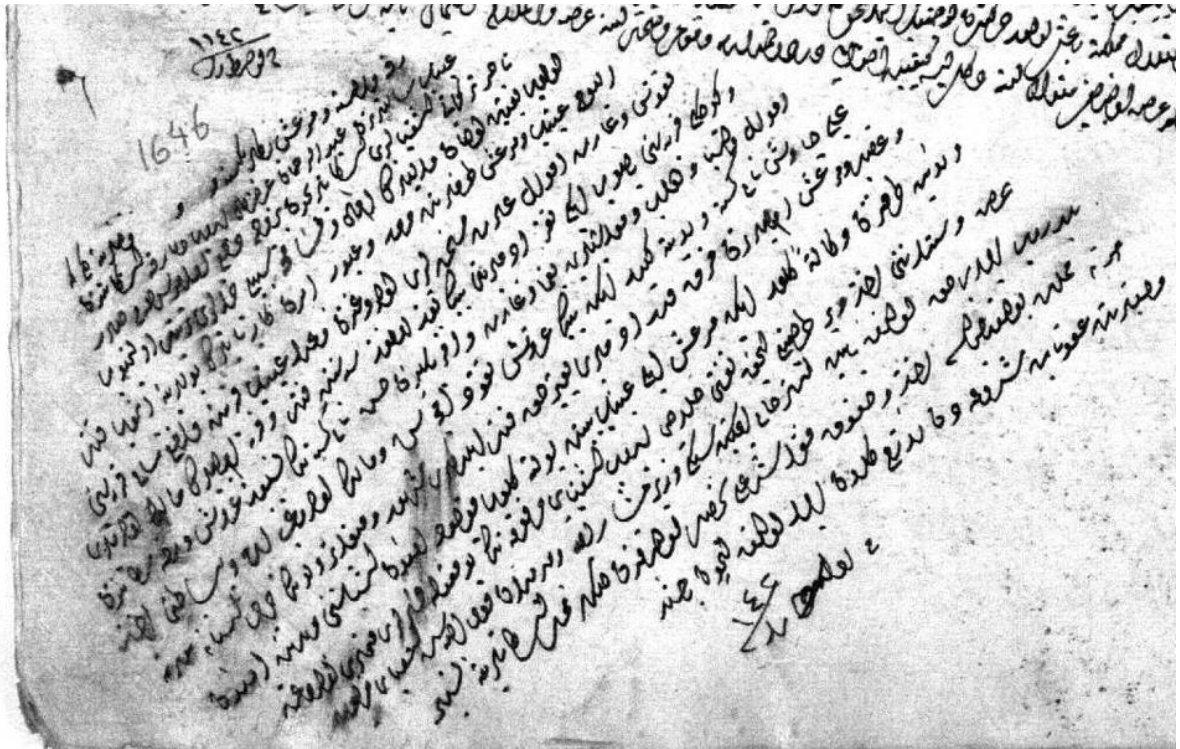

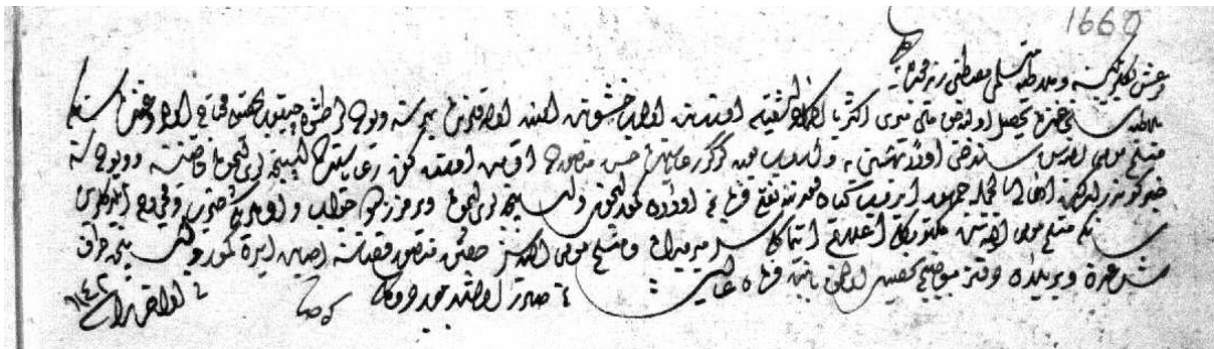
1555 Numaralı Maraş ile İlgili Hüküm

1633 Numaralı Maraş ile İlgili Hüküm

1646 Numaralı Maraş ile İlgili Hüküm

1660 Numaralı Maraş ile İlgili Hüküm

